

Minimalni standardi za podršku žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci u Bosni i Hercegovini

Sarajevo, 2021

MINIMALNI STANDARDI ZA PODRŠKU ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA, POSEBNO DJECI, U BOSNI I HERCEGOVINI

Izdavač: Međunarodni forum solidarnosti - EMMAUS (MFS-EMMAUS), Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Autori: Saliha Đuderija, mr.sci, Mirsada Bajramović, dipl.iur

Konsultanti : Samir Rizvo, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstvo sigurnosti BiH; Elmedin Muratbegović, Univrzitet u Sarajevu, Redovni profesor na Katedri za Kriminologiju; Dragica Glušac, Tužilac u Republičkom javnom tužilaštvu Republike Srpske; Stanislava Tanović, Ministarstvo bezbjednosti BiH, Šef Odsjeka za borbu protiv trgovine ljudima; Fišeković Mehmedalija, MUP TK, Inspektor-istražitelj / Koordinator koordinacionog tima za borbu protiv trgovine ljudima TK; Krstović Mišo, Ministarstvo pravde BiH; Mikača Danijela, JU CSR Banja Luka, dipl.socijalni radnik; Hasanović Melisa, JU Kantonalni centar za socijalni rad; Šefica Službe socijalne zaštite; Dorović Senad, JU kantonalni CSR- KS, stručni saradnik; Kladanjčić-Tutun Amela, JU kantonalni CSR-KS, socijalni radnik; Amela Efendić, MFS - EMMAUS; Ajli Bahtijaragić, MFS - EMMAUS; Nina Borovac, MFS - EMMAUS;

Tehnička podrška: MFS - EMMAUS

Dizajn: Merisa Bašić

Lektor: Indira Osmić, profesor

Štampa: Grafičko izdavačko preduzeće „Grafika Šaran“ d.o.o.

Tiraž:

Napomena:

Ova publikacija je urađena uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj –USAID u okviru projekta „Pristup prevenciji trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini fokusiran na žrtvu; poboljšanje identifikacije, zaštite i pristupa pravdi“ koji implementira Međunarodni forum solidarnosti - EMMAUS (MFS-EMMAUS). Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost autora i ne predstavlja nužno stanovišta Američke agencije za međunarodni razvoj – USAID

USAID

OD AMERIČKOG NARODA

Sva prava zadržana. Sadržina ove publikacije se može slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge nekomercijalne svrhe, pod uslovom da se uz svaku takvu reprodukciju navede kao izvor Međunarodni forum solidarnosti - EMMAUS (MFS-EMMAUS).

MINIMALNI STANDARDI
ZA PODRŠKU ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA,
POSEBNO DJECI U BOSNI I HERCEGOVINI

Sarajevo, 2021

SADRŽAJ

Umjesto predgovora/ Izvodi iz recenzija.....8

I. OSNOVA ZA IZRADU MINIMALNIH STANDARDA.....15

1. Međunarodni propisi i drugi relevantni izvori.....16
2. Domaći propisi.....20

POJMOVNIK.....23

1. Uvod.....24

DIO I.....28

2. Sadržaj i metodologija izrade MS.....29
3. Okvirni standardi i alati za uspostavu MS.....30
4. Alati za uspostavu i primjenu MS.....37
5. Obezbjedivanje specifične podrške za djecu žrtve trgovine ljudima.....41

DIO II.....45

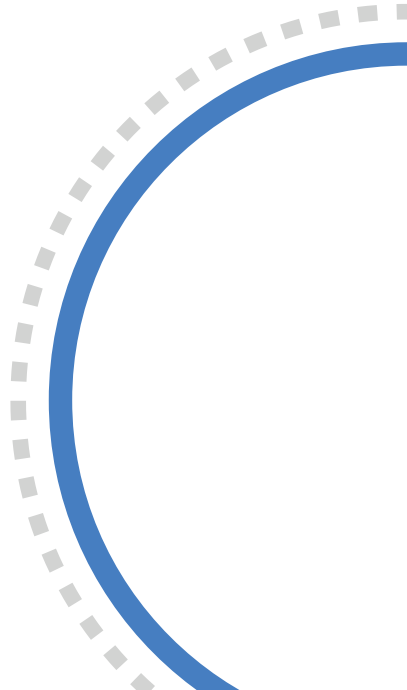
6. Operativni MS za pružanje kvalitetne podrške žrtvama trgovine ljudima.....46
 - 6.1. Osnovni operativni standardi.....46
 - 6.2. Posebni minimalni standardi.....50
 - 6.2.1. Identifikacija i identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima.....50
 - 6.2.2. Upućivanje žrtve trgovine ljudima u sistemu pomoći i podrške.....55
 - 6.2.3. Transport žrtve trgovine ljudima.....56
 - 6.2.4. Pomoć i podrška žrtvi trgovine ljudima.....56
 - 6.2.4.1. Smještaj žrtve trgovine ljudima u sklonište.....58
 - 6.2.4.2. Zdravstvena zaštita žrtava trgovine ljudima.....61
 - 6.2.4.3. Obrazovanje žrtava trgovine ljudima.....63
 - 6.2.4.4. Stručno osposobljavanje i usmjeravanje žrtava trgovine ljudima.....65
 - 6.2.4.5. Pravna pomoć i naknada štete žrtvama trgovine ljudima.....66
 - 6.2.5. Repatrijacija žrtava trgovine ljudima.....68
 - 6.2.6. Reintegracija žrtava trgovine ljudima.....70
 7. Provedba i evaluacija MS.....72

BIBLIOGRAFIJA.....74

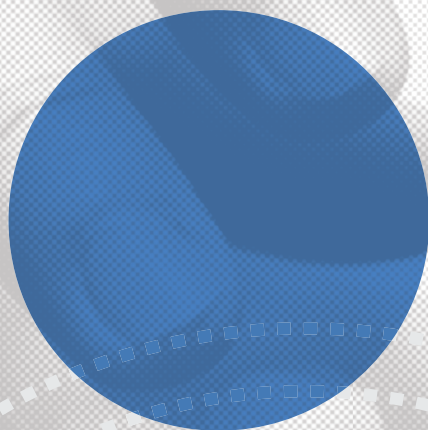
1. PRAVNI I DRUGI IZVORI Međunarodni dokumenti.....76
Domaći propisi.....77

PRILOG 1.....80

KRIVIČNA DJELA TRGOVINE LJUDIMA U KRIVIČNIM ZAKONIMA.....81
KZ BiH.....84
KZ FBiH.....85
KZ RS.....86
KZ BD BiH.....87

**UMJESTO
PREDGOVORA /
IZVODI IZ RECENZIJA**

RECENZIJA

rukopisa pod naslovom

„Minimalni standardi za podršku žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci u Bosni i Hercegovini“

Podaci o recenzentu:

Prof. dr. sc. Eldan Mujanović,
Redovni profesor,
Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije,
Univerzitet u Sarajevu

Mišljenje o rukopisu:

Dostavljeni tekst obrađuje temu zaštite i podrške osobama koje su direktno oštećene krivičnim djelima trgovina ljudima i srodnim inkriminacijama, a koje se u stručnoj terminologiji nazivaju žrtve trgovine ljudima. Shodno tome da se radi o općeprihvaćenom pojmu prisutnom u većini međunarodnih pravnih izvora i provedbenih instrumenata jasno je da su autori odabrali adekvatan naziv publikacije. Tome svjedoči i relevantni strateški okvir kojim se na pravno-političkom nivou dugoročno planiraju mjere i aktivnosti suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini. Naime, nedavno usvojena Strategija suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini (2020-2023), sadrži strateški cilj „Zaštita žrtava“, kao i relevantni strateški program 4.1 (Unaprijediti identifikaciju žrtava trgovine ljudima). U cilju implementacije Strategije i davanja doprinosa implementaciji navedenog programa, na nivou institucija Bosne i Hercegovine je usvojen Akcioni plan za provedbu Strategije, te je u tom pravcu planirana implementacija aktivnosti koja nosi naziv „Usvojiti minimalne standarde za zaštitu žrtva trgovine ljudima koji će u dijelu o identifikaciji žrtava trgovine ljudima koji će normirati postupke i procedure o utvrđivanju različitih oblika trgovine ljudima, odraslih i djece, državljana i stranaca i osigurati da identifikacija žrtava i njihova zaštita ne zavisi od tužilačke kvalifikacije krivičnog djela, uzimajući u obzir da i dalje postoje osnovi za uvjerenje da se radi o žrtvi trgovine ljudima“. Dakle, na nivou kreiranja politika suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini zauzet je stav da se poslovi zaštite i pružanja podrške žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini trebaju standardizirati, što je (vjerovatno) uvjetovano spoznajom da postoje različite i uzajamno neusklađene i moguće nekompatibilne i suprotne prakse i pristupi u vršenju poslova zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima. Kako se radi o vrlo senzibilnom i postupanju koje uključuje veći broj različitih subjekata iz javnog sektora i organizacija civilnog društva neminovno je da se ti poslovi trebaju standardizirati, barem na nivou minimalnih sadržaja za svaki segment rada sa žrtvama. Upravo tome i služi predmetna publikacija, i njom se na vrlo detaljan način, pozivanjem na relevantne međunarodne izvore, standarde i dobre prakse postupanja nastoji katalogizirati sve ono što je svakom praktičaru na terenu potrebno da primjenjuje prilikom neposrednog rada sa žrtvama trgovine ljudima. Autori publikacije, skupa sa konsultantima koji dolaze iz nadležnih institucija, akademske zajednice, organizacija civilnog društva i dr. unijeli su u Smjernice svoje znanje, višegodišnje iskustvo i spoznaje do kojih su dolazili u praktičnom radu, čime su adekvatno legitimirani kao autori jednog ovako važnog stručnog, priručno-pedagoškog teksta kakav su Smjernice. Isto tako, poznavanje i referiranje na veliki broj izvora međunarodnog karaktera, i primjereno korištenje

većeg broja pravnih izvora koji uređuju postupanje u domenu zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima svakako ukazuju da se radi o aktuelnom pristupu koji prati recentne trendove u politikama i propisima koji uređuju ovu oblast.

Posebno je važan dio koji se odnosi na standarde postupanja sa djecom žrtvama trgovine ljudima, jer se tradicionalno i zasluženovo ovaj dio rada sa ugroženim kategorijama žrtava kakva su djeca nalazi pod posebnim pravnim režimima postupanja, i iziskuje multidisciplinarnan i stručan pristup koji se bazira na najvišim dostignućima nauke i struke u oblasti socijalnog rada, psihologije, prava, kriminologije i dr.

Posmatrajući način na koji su autori kako pristupiti obradi svakog od 188 standarda postupanja, evidentno je da je primijenjena metodika rada koja: (a) nudi iscrpne informacije o pojedinačnom pravu koje žrtve trgovine ljudima uživaju shodno relevantnim međunarodnim izvorima i naročito domaćim propisima, (b) instruktivno daje kontrolni set pitanja za pružatelja (davaoca) usluge žrtvama trgovine ljudima šta sve treba uraditi u svakom konkretnom slučaju kako bi se postupanje standardiziralo (što je i svrha samog teksta) te koji su uvjeti za pružanje određene usluge, kada i kako se ona obustavlja i što je vrlo važno koji su naredni koraci u smislu upoznavanja (referiranja) drugih institucija u sistemu pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima. Time je na cjelovit, iscrpan i pregledan način ukazano kako se treba postupati u ovome vrlo osjetljivom i nadasve važnom području od čijeg ishoda direktno zavisi stepen zaštite i poštovanja ljudskih prava žrtava trgovine ljudima.

Nema nikakve sumnje da se radi o rukopisu koji je autentičan, dakle izvornog karaktera, i koji je adekvatno potkrijepljen pregledom svih relevantnih izvora teorijskog, pravnog i drugog karaktera. Autori su na sistematičan i jasan način obradili jedan vrlo važan segment stručnog postupanja u domenu zaštite žrtava trgovine ljudima, koje su po svim parametrima jedna od vrlo osjetljivih kategorija učesnika u krivičnim postupcima. Očigledno je da od kvalitete usluga koje se pružaju žrtvama trgovine ljudima direktno ovisi i ishod krivičnog postupka za ova krivična djela, čime jedna ovakva stručna publikacija dodatno dobiva na važnosti. Autori koriste širok katalog stručnih pojmova relevantnih za materiju koju obrađuju ali i za praktično postupanje, nude širok pojmovnik značenja pojedinih izvora te ispravno hronološki izlažu pojedine standarde postupanja. Može se reći kako su prilikom pisanja teksta primijenjeni najviši standardi pisanja stručnih, priručno-pedagoških tekstova koji su direktno namijenjeni stručnjacima na terenu koji se na neposredan način bave poslovima pomoći i pružanja podrške žrtvama trgovine ljudima.

Zaključak i ocjena

Uzimajući u obzir sve izneseno, može se zaključiti da se radi o aktuelnom, vrlo važnom i korisnom rukopisu koji obrađuje temu standardizacije postupanja profesionalaca koji se bave poslovima zaštite i pružanja podrške žrtvama trgovine ljudima. Tekst ispunjava sve potrebne zahtjeve pisanja ove vrste stručnih publikacija, a njegova posebna vrijednost leži u tome što je objedinio različite aspekte postupanja (zdravstveni, psihološki, pravni, socijalni, pedagoški i dr.) u radu sa žrtvama trgovine ljudima, čime je ispunjen jedan od najvažnijih principa djelovanja u ovoj oblasti a tiče se multidisciplinarnog, holističkog i kooperativnog pristupa u radu sa žrtvama. (...)

Cilj ove publikacije da osigura da krajnji ishod postupanja bude kvalitetna i ujednačena praksa postupanja sa žrtvama trgovine ljudima.

Iz navedenog sa velikim zadovoljstvom preporučujem izdavaču da objavi predmetni rukopis (...). Smatram da se radi o vrijednom i korisnom poduhvatu grupe autora i saradnika na izradi publikacije koji će naći svoje mjesto među velikim

brojem stručnjaka u profesionalnoj zajednici koji se bave neposredne pomoći i pružanja podrške žrtvama trgovine ljudima. Time se naravno ne ograničava krug potencijalne čitalačke publike koja može itekako profitirati čitanjem i korištenjem ove publikacije. Tu posebno ističem studente pravnih i kriminalističkih/kriminoloških studija, socijalnog rada, psihologije, medicinskih i zdravstvenih studija i druge. Duboko sam uvjeren da će ova publikacija direktno doprinijeti daljem razvoju praksi i procedura postupanja u domenu suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini. Ukoliko samo jedna osoba koja se našla u poziciji žrtve trgovine ljudima dobije adekvatnu pomoć i zasluženu podršku, naročito u domenu reintegracije u normalne društvene i životne tokove autori su ispunili svoju humanu misiju kojoj su bili posvećeni tokom pisanja ovog teksta.

U Sarajevu, 12.V.2021.

Prof. dr. sc. Eldan Mujanović

RECENZIJA PUBLIKACIJE:

„Minimalni standardi za podršku žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci u Bosni i Hercegovini“

Podaci o recenzentu:

Doc.dr. Emir Vajzović,
Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Sarajevu

Mišljenje o rukopisu:

Rukopis publikacije „Minimalni standardi za pružanje podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini“ autora Salihe Đuderije i Mirsade Bajramović urađen je uz podršku brojnih konsultanata (...) koji su učestvovali u izradi dokumenta kao članovi radne grupe.

Pomenuta publikacija, izrađena u sklopu projekta „Pristup prevenciji trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini fokusiran na žrtvu; poboljšanje identifikacije, zaštite i pristupa pravdi - VICAPT“ koji se provodi uz podršku Američke agencije za razvoj – USAID-a a sukladno Akcionom planu za provedbu Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020–2023, dio 4. Zaštita žrtava trgovine ljudima; Strateški program 4.1. Unaprijediti identifikaciju žrtava trgovine ljudima, stav 4.1.2. - Usvojiti minimalne standarde za zaštitu žrtva trgovine ljudima.

Publikacija se sastoji od tri dijela: (1) uvodna sekcija – Osnova za izradu MS, (2) I dio i (3) II dio, koja kroz 7 poglavlja navodi i obrazlaže 188 (minimalnih) standarda za pružanje kvalitetne pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini.

U uvodnoj sekciji, autori prolaze kroz osnove za izradu minimalnih standarda (MS) sa osvrtom na međunarodne propise i propise u Bosni i Hercegovini, te prateći pojmovnik, koji daje potrebnu informativnu i edukativnu osnovu za čitaocu za adekvatno razumijevanje ostatka teksta.

U prvom (I) dijelu su obrazloženi sadržaj i metodologija izrade MS, koje prate (3.) Okvirni standardi i alati za uspostavu MS (standardi 1 do 5), (4.) Alati za uspostavu i primjenu MS (standardi 6 do 11), te (5.) Obezbjedivanje specifične podrške za djecu žrtve trgovine ljudima (standardi 12 do 17).

U drugom (II) dijelu razrađeni su slijedeće oblasti: (6.) Operativni MS za pružanje kvalitetne podrške žrtvama trgovine ljudima, sa (6.1.) Osnovni operativni standardi (standardi 18 do 22), (6.2.) Posebni minimalni standardi, (6.2.1.) Identifikacija i identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima (standardi 23 do 43) uz segment „Dodatna brigada za djecu“ (koji kao koncept se prožima kroz ostatak publikacije) kroz standarde 44 do 58.

U dijelu (6.2.2) Upućivanje žrtve trgovine ljudima u sistemu pomoći i podrške su razvijeni standardi 59 do 64, uz „Dodatna brigada za djecu“ i standarde 65 do 67; te (6.2.3.) Transport žrtve trgovine ljudima, sa standardima 68 i 69, te Dodatna brigada za djecu kroz standarde 70 i 71.

Slijedeći dio (6.2.4.) Pomoć i podrška žrtvi trgovine ljudima obrazlaže standarde 72 do 77, i Dodatna brigada za djecu kroz standarde 78 do 80. Pod ovom dijelom se obrađuju (6.2.4.1.) smještaj žrtve trgovine ljudima u skloništu, (6.2.4.2.) Zdravstvena zaštita žrtava trgovine ljudima, (6.2.4.3.) Obrazovanje žrtava trgovine ljudima, (6.2.4.4.) Stručno osposobljavanje i usmjeravanje žrtava trgovine ljudima, (6.2.4.5.) Pravna pomoć i naknada štete žrtvama trgovine ljudima, sa standardima

od broja 81 do 158, te svaki dio ima posebno odvojen i naglašen segment: Dodatna brigada za djecu.

Nastavlja se sa (6.2.5.) Repatrijacija žrtava trgovine ljudima (standard 159 do 166) uz Dodatna brigada za djecu (standard 167 do 174), zatim (6.2.6.) Reintegracija žrtava trgovine ljudima (standard 175 do 183) uz Dodatna brigada za djecu (standard 184 do 188).

Na kraju je poglavlje (7) koje opisuje provedbu i evaluaciju minimalnih standarda za pružanje kvalitetne pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini.

(...)

Zaključak i ocjena

Kako se u publikaciji navodi, ona ima za cilj standardizirati postupke i kvalitetu pomoći koja se žrtvama i potencijalnim žrtvama pruža kod identifikacije, zaštite i omogućavanja pristupa pravdi u okviru Referalnog mehanizma za žrtve trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini a time promovirati pristup prevenciji trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini fokusiran na žrtvu.

Kroz sistematičan pristup razvoju minimalnih standarda za pružanje kvalitetne pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini, autori su uspjeli da postignu cilj ove publikacije i daju praktične smjernice i/ili upute namijenjene svim profesionalcima i nadležnim institucijama koji im pružaju podršku.

Ova publikacija može služiti kao uputa kako primjenjivati principe nediskriminacije i najboljeg interesa djeteta zajedno sa ostalim standardima podrške koji se odnose na različite faze zbrinjavanja žrtava trgovine ljudima, kao što su identifikacija, sigurnost, smještaj, pravna podrška te zadovoljavanje osnovnih socijalnih, zdravstvenih, obrazovnih i drugih potreba. Posebno pohvalno je da u izradi su uključene dosadašnje dobre prakse u BiH i preporuke međunarodnih tijela (prije svega UN i VE).

Imajući u vidu kvalitet i značaj ove publikacije, podršku Strategiji suprotstavljanja trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini 2020–2023, te široku upotrebnost vrijednost za stručnu javnost, donosiocima odluka u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti, te sve ostale koji daju svoj doprinos pružanje kvalitetne pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini, dajem pozitivno mišljenje za objavljivanje ove publikacije.

Sarajevo, 12.05.2021.

Emir Vajzović

The background features a pair of hands holding a globe. A solid blue circle is positioned in the upper right quadrant, partially overlapping the globe. Below the circle, a series of dotted lines form a circular path around the globe. The text is located in the lower left area of the image.

I. OSNOVA ZA IZRADU MINIMALNIH STANDARDA

I. OSNOVA ZA IZRADU MINIMALNIH STANDARDARDA

1. Međunarodni propisi i drugi relevantni izvori

Od suštinske je važnosti da ljudska prava budu u središtu svih mjera koje se poduzimaju u cilju sprečavanja i zaustavljanja trgovine ljudima te da one ne smiju negativno utjecati na ljudska prava i dostojanstvo ličnosti, a posebno na prava onih koji su žrtve trgovine ljudima.¹

Zbog toga su važno polazište u izradi *Minimalnih standarda za pružanje podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini* (u daljnjem tekstu: MS) međunarodni ugovori koji Bosnu i Hercegovinu obavezuju da unaprijedi i uskladi zakonski i administrativni okvir koji zabranjuje trgovinu ljudima i zahtijeva da kao država članica Ujedinjenih naroda (u daljnjem tekstu: UN) efikasnije kažnjava počinioce i štiti prava žrtava trgovine ljudima (u daljnjem tekstu: žrtve). Istovjetan odnos imaju i tijela Evropske unije (u daljnjem tekstu: EU) i Vijeća Evrope (u daljnjem tekstu: VE).

a) Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama² najvažniji je izvor koji sadrži opće standarde koji se odnose na efektivno poštivanje i zaštitu ljudskih prava najranjivijih grupa među koje spadaju i žrtve trgovine ljudima, što je kasnije praktično potvrđeno u Presudama Evropskog suda za ljudska prava.

b) Evropski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ECHR) potvrdio je u svojoj Presudi iz 2010. godine da trgovina ljudima potpada pod odredbe člana 4. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama³ tj. **da zabrana ropstva, služenje pod prinudom i prisilni rad obavezuju države u pogledu poštivanja ljudskih prava, kao i da usvoje i primjenjuju zakone koji su adekvatni da bi obezbijedili praktičnu i djelotvornu zaštitu prava žrtava ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima.**

ECHR stavlja naglasak na zaštitu prava ovih žrtava te ukazuje na to da su obaveze država proširene na ispravnu identifikaciju osoba kao žrtava i njihovo upućivanje u institucije radi primanja pomoći i zaštite.

Isti pristup je potvrđen i u nedavnoj presudi (2017) ECHR u predmetu Chowdury i drugi protiv Grčke. U ovoj istorijski važnoj presudi ECHR je naglasio da obaveza zaštite žrtava trgovine ljudima obuhvata i njihovu identifikaciju od strane kvalifikovanih profesionalnih lica i pružanje pomoći radi njihovog oporavka.⁴

c) Proces pridruživanja Evropskoj uniji je proces koji zahtijeva više aktivnosti nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini koje se mogu povezati i sa aktivnostima suzbijanja trgovine ljudima, kako je to i naznačeno u **Analitičkom mišljenju**

1 Filipović Lj., *Trgovina ljudima - Priručnik za obuku sudija i tužitelja*, Sarajevo (2017), OSCE Sarajevo

2 Konvencija je na snazi od 1. juna 2010. godine nakon stupanja na snagu Protokola br. 14.

3 „Službeni glasnik BiH”, broj 6/99 od 14. maja 1999. godine

4 Evropski sud za ljudska prava, *Rantsev v. Cyprus and Russia* (Aplikacija br. 25965/04), 7. januar 2010

4 Evropski sud za ljudska prava, *Chowdury and Others v. Greece* (tužba br. 21884/15), 30. mart 2017

Evropske komisije za članstvo Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji za 2019. godinu⁵. U ovom mišljenju se navodi da je Bosna i Hercegovina zemlja porijekla, tranzita i odredišta za trgovinu ljudima u svrhu prisilnog prosjačenja, seksualne eksploatacije, radne eksploatacije i prisilnih brakova⁶, te da su (...) što se tiče prevencije, potrebni značajni naponi da se spriječi trgovina djecom, između ostalog i kroz proaktivnu ulogu socijalnih službi. Reintegracija djece žrtava u njihove porodice zahtijeva pažljivo praćenje kako bi se spriječila ponovna viktimizacija. Posebno je naglašeno da Bosna i Hercegovina mora razviti sveobuhvatan, multidisciplinarni i na žrtve orijentisan pristup kako bi se bolje identifikovale i zaštitile žrtve, posebno djeca. Međunarodna saradnja bi takođe trebala biti pojačana posebno aktivnijim korištenjem zajedničkih istražnih timova i zajedničkih operacija.

Direktiva 2011/93/EU
Evropskog parlamenta i Vijeća
od 13. 12. 2011. o suzbijanju
seksualnog zlostavljanja i
seksualnog iskorištavanja djece
i dječije pornografije, te o
zamjeni Okvirne odluke Vijeća
2004/68/PUP,

Direktiva 2012/29/EU
Evropskog parlamenta i
Vijeća od 25. 10. 2012. o
uspostavljanju minimalnih
standarda za prava, podršku i
zaštitu žrtava krivičnih djela te
o zamjeni Okvirne odluke Vijeća
2001/220/PUP,

Smjernice Odbora
ministara Vijeća
Evrope o pravosuđu
prilagođenom djeci
(2010).⁷

e) Ekspertna grupa za borbu protiv trgovine ljudima Vijeća Evrope (u daljnjem tekstu: GRETA) kao stručno tijelo je u svojim Preporukama u drugom Izvještaju u vezi sa primjenom Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini (GRETA(2016)) i usvojenim Preporukama CP (2017) 27 u vezi sa primjenom Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, naglasila sljedeće:⁸

„U pogledu identifikacije žrtava, GRETA-u brine to što se postojećim sistemom u Bosni i Hercegovini rizikuje da značajan broj žrtava ostane neidentifikovan zbog veze između identifikacije i pokretanja krivičnih postupaka za krivična djela trgovine ljudima. Sukob nadležnosti između organa za provođenje zakona na državnom i entitetskom nivou stvara dodatne prepreke za identifikaciju žrtava i otežava njihov pristup pomoći. GRETA smatra da vlast treba da uvede mehanizam za upućivanje na državnom nivou, kojim bi se definisale uloge i procedure svih osoba i nadležnih NVO koje mogu doći u kontakt sa žrtvom i obezbijedilo da svi relevantni akteri usvoje proaktivniji pristup u identifikaciji mogućih žrtava.“

⁵ Mišljenje EK (COM (2019) 261 final)

⁶ Broj potencijalnih žrtava trgovine ljudima otkrivenih 2018. godine bio je 36. Više od polovine otkrivenih potencijalnih žrtava su djeca, a gotovo dvije trećine otkrivenih potencijalnih žrtava su žene. U 2018. godini bilo je 48 osuđenih počinitelja i 36 žrtava u poređenju sa 17 osuđenih počinitelja i 83 žrtve 2017. godine.

⁷ Usvojene 17. novembra 2010. godine

⁸ Preporuke CP(2017)27, usvojene na 21. sastanku Greta Komiteta 13. oktobra 2017. godine

f) UN Komitet za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica⁹, u svojim Zaključnim zapažanjima o Trećem periodičnom izvještaju Bosne i Hercegovine vlastima u Bosni i Hercegovini (2019) naglasio je svoju zabrinutost u vezi sa činjenicom da su migranti, posebno djeca migranata, izloženi riziku trgovine ljudima te tražio poduzimanje efikasnijih mjera za zaštitu potencijalnih žrtava koje su migranti. (*Preporuke dostupne na: www.mhrr.gov.ba*). Također je specijalni izvjestilac UN za ljudska prava migranata¹⁰, koji je posjetio Bosnu i Hercegovinu u oktobru 2019. godine, istakao da postoji nedostatak alternativnih smještajnih objekata za djecu bez pratnje i žrtve eksploatacije i nasilja, te da identifikovanje ovih ranjivih grupa treba biti poboljšano.

g) UN Vijeće za ljudska prava po osnovu III ciklusa Univerzalnog periodičnog pregleda stanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini iz 2019. godine u okviru zaključnih zapažanja preporučuje vlastima u Bosni i Hercegovini da poduzmu konkretnije mjere u realizaciji strateškog dokumenta za borbu protiv trgovine ljudima i obezbijede pružanje potrebne njege žrtvama, posebno djeci, te da generalno pojačaju aktivnosti na realizaciji svih preventivnih mjera. (*Preporuke dostupne na: www.mhrr.gov.ba*).

h) UN Komitet za ljudska prava u svojim zaključnim zapažanjima iz 2018. godine po osnovu Trećeg periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine o implementaciji Pakta o građanskim i političkim pravima preporučuje vlastima u Bosni i Hercegovini da kreiraju mjere za suzbijanje prakse ugovorenih brakova u romskoj populaciji, poboljšaju istrage o ovom fenomenu od strane tužilaca i policijskih agencija. U Zaključnim zapažanjima ukazuje se na neefikasnost mehanizma upućivanja za žrtve, na probleme u pristupu svim oblicima obeštećenja za žrtve, uključujući kompenzaciju, skloništa i usluge savjetovanja, koje ne treba da zavise od završetka krivičnog postupka. Naglašena je potreba za obezbjeđivanjem dovoljnih sredstava za pomoć i usluge rehabilitacije žrtvama te generalno neophodnost efikasnije implementacije strateških dokumenata i efektivnije obuke za uključene stručnjake. (*Preporuke dostupne na: www.mhrr.gov.ba*).

i) UN Komitet za eliminisanje diskriminacije žena (CEDAW) u okviru Zaključnih razmatranja o VI periodičnom izvještaju Bosne i Hercegovine po Konvenciji o zabrani diskriminacije žena iz 2019. godine, preporučuje vlastima u Bosni i Hercegovini efikasniju primjenu strateškog dokumenta za borbu protiv trgovine ljudima, obezbjeđivanje dovoljno sredstava za njihovu implementaciju, te poboljšanje referalnog mehanizma za žrtve, obezbjeđivanje primjene Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima Bosne i Hercegovine državljana Bosne i Hercegovine od strane pravosuđa i policije, na nivou države, entiteta, distrikta i kantona; preporučuje unapređenje obrazovnih i ekonomskih prilika za žene, djevojke/čice i njihove porodice, posebno među romskom zajednicom, obezbjeđenje adekvatnog finansiranja postojeće dežurne linije kojom upravljaju organizacije civilnog društva, povećanje kapaciteta skloništa i sigurnih kuća za žrtve, povećanjem finansijske podrške organizacijama civilnog društva koje vode takva skloništa te obezbjeđenje odgovarajućih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa centrima za socijalni rad, između ostalog, traženjem međunarodne pomoći ako je to moguće i smanjenjem potražnje prostitucije. (*Preporuke dostupne na: www.mhrr.gov.ba*).

⁹ Komitet za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, Zaključna zapažanja o Trećem periodičnom izvještaju Bosne i Hercegovine, usvojena 2019. godine (CMW/C/BIH/CO/2)

¹⁰ Specijalni izvjestilac UN za ljudska prava migranata Felipe Gonzalez Morales, posjetio BiH u oktobru 2019. godine

j) UN Komitet za prava djeteta u okviru Zaključnih zapažanja o IV i V periodičnom izvještaju Bosne i Hercegovine po Konvenciji o pravima djeteta i pratećim protokolima iz 2019. godine izražava zabrinutost zbog niske stope krivičnih gonjenja i osuđujućih presuda za trgovinu djecom i iskorištavanje djece. Komitet je za naredni period uputio sljedeće preporuke: efikasnije provođenje strategije i plana za borbu protiv trgovine ljudima i obezbjeđenje dovoljnog budžeta, preporučuju da centri za edukaciju sudija i tužilaca i druge institucije na nivou države, distrikta i kantona, provedu edukaciju za sudije i tužioce o strogoj primjeni krivičnih zakona i najboljem interesu djeteta u pravnom postupku u slučaju trgovine, prisilnog prosjačenja i prisilnog braka djece, da bi se osiguralo da počinioci takvih krivičnih djela budu krivično gonjeni i adekvatno kažnjeni na svim nivoima nadležnosti; dalje se preporučuje pojačana obuka službenika agencija za provođenje zakona na svim nivoima za istragu svih slučajeva trgovine djecom, sprečavanje seksualnog iskorištavanja djece, jačanje programa širenja svijesti i podsticanje programa u zajednici koji imaju za cilj prevenciju i odgovor na slučajeve trgovine djecom, uz poseban fokus na romsku djecu. (Preporuke dostupne na: www.mhrr.gov.ba).

k) Odjel za nadgledanje i borbu protiv trgovine ljudima američkog State Departmenta u svom Izvještaju o trgovini ljudima u BiH naveo je da Bosna i Hercegovina ostaje u statusu „**Nadzorna lista 2**“ treću godinu te je uputio nadležnim vlastima sljedeće preporuke prema prioritetima:

„Energično provoditi istrage, krivično goniti i osuditi počinitelje djela trgovine ljudima, kao i saučesnike među službenim osobama, i izricati kazne koje odgovaraju težini krivičnog djela; provesti zakon prema kojem je zabranjeno kažnjavati žrtve za nezakonita djela koja su žrtve počinile kao direktnu posljedicu podvrgavanja trgovini ljudima, posebno žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, prisilnog prosjačenja i prisiljavanja na činjenje krivičnih djela; obučiti službenike koji prvi dolaze u kontakt sa žrtvama u oblasti identifikacije i upućivanja žrtava i povećati proaktivna nastojanja u pravcu identifikovanja žrtve; dodijeliti dovoljna sredstva za skloništa koja vode nevladine organizacije i izraditi politike finansiranja prema kojima će se efikasno dodijeliti dovoljna sredstva za pomoć žrtvama; unaprijediti saradnju i koordinaciju među akterima na državnom i nižim nivoima, uključujući i dodjelu adekvatnih resursa i imenovanje predstavnika u Udarnu grupu za borbu protiv trgovine ljudima; formalno razdvojiti procedure identifikovanja i službene dodjele statusa žrtve od saradnje žrtve u istrazi i krivičnom postupku; povećati kapacitete institucija za provedbu zakona i organizovati više obuka potrebnih za istraživanje složenih predmeta; obučiti sudije kako bi shvatile težinu djela trgovine ljudima prilikom izricanja presuda i tužioce i sudije upoznati s pitanjem sekundarne traume i pristupima usmjerenim na žrtvu; standardizirati usluge pomoći žrtvama u cijeloj zemlji, kao i mogućnost pristupa uslugama pomoći i podršku izvan sigurnih kuća i specijalizirane usluge pomoći, muškarcima žrtvama trgovine ljudima; uključiti romske zajednice u procese odlučivanja o mjerama zaštite žrtava.“ (Dostupno na: ba.usembassy.gov).

l) Specijalni predstavnik i koordinator OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima u svojoj izjavi¹¹ o utjecaju krize COVID-19 na trgovinu ljudima upozorio je na zabrinjavajuće stanje koje zahtijeva hitne i ciljane akcije, jer zdravstvena i ekonomska kriza prijete da postane i kriza trgovine ljudima, koja će se zbog ranjivosti intenzivirati u narednom periodu.

¹¹ Izjava od 2. aprila 2020. (CIO.GAL/44/20),

2. Domaći propisi¹²

Bosna i Hercegovina prema svim dosadašnjim ocjenama ima solidan pravni okvir za zaštitu žrtava trgovine ljudima koji se kontinuirano nadograđuje, uključujući i sistem koordinacije aktivnosti nadležnih institucija koji se implementira na osnovu Strategije za suprotstavljanje trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020-2023¹³ te kroz donošenje akcionih planova od strane nadležnih institucija. Osnovni oblici zaštite ostvaruju se primjenom više propisa usvojenih od državnih, entitetskih, kantonalnih i vlasti Brčko distrikta i lokalnih vlasti u Bosni i Hercegovini koje imaju podijeljenu nadležnost kada je u pitanju odgovornost za obezbjeđenje različitih oblika podrške za žrtve trgovine ljudima.

a) Strategija za suprotstavljanje trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020-2023¹⁴ je polazna osnova za izradu MS jer sadrži principe koji kao i međunarodni standardi naglašavaju obavezu nadležnih vlasti u Bosni i Hercegovini koje se odnose na poštivanje ljudskih prava žrtava. Osnovni princip odnosi se na nediskriminaciju i obezbjeđenje učešća žrtava u postupku identifikacije i zaštite. Strategijom se predviđa jačanje odgovornosti nadležnih institucija, primjena interdisciplinarnog i multisektorskog pristupa, poštivanje principa najboljeg interesa djeteta i primjena rodno zasnovanog pristupa. Isto tako, naglašava se poštivanje principa uključivanja šire društvene zajednice te obezbjeđivanje održivosti akcija i korištenje prednosti međunarodne i regionalne saradnje.

b) Zakon o strancima¹⁵ na osnovu kojeg je usvojen **Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima¹⁶** također sadrži osnove koje se odnose na zaštitu stranih državljana koji mogu biti u riziku od trgovine ljudima u okviru kojih su utvrđena pravila i standardi postupanja kao i druga pitanja u vezi sa prihvatom, oporavkom i povratkom stranaca žrtava trgovine ljudima

c) Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine¹⁷ su okvirni dokument razvijen na nivou Bosne i Hercegovine. Ovim pravilima se utvrđuju načela i zajednički standardi rada koji se odnose na postupak identifikacije, organizaciju zaštite i pomoći, primarnu i sekundarnu prevenciju i ostale aktivnosti u vezi sa zaštitom i pružanjem pomoći žrtvama trgovine ljudima i svjedocima žrtvama trgovine ljudima državljana BiH, a koja su namijenjeni svim nadležnim institucijama u BiH i ovlaštenim organizacijama uključenim u sistem podrške za žrtve. Ova pravila se također naslanjaju na međunarodne standarde, ali ih je potrebno i dalje u kontinuitetu unapređivati.

d) Krivični zakoni primjenjuju se na nivou Bosne i Hercegovine, Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske¹⁸ i predstavljaju **osnov za kažnjavanje počinitelja**. Svi ovi zakoni, u skladu sa podjelom zakonodavne nadležnosti u krivičnopravnoj materiji između države Bosne i Hercegovine i njenih entiteta, propisuju krivično djelo trgovine ljudima.

¹² Zbog velikog broja zakona čije navođenje opterećuje tekst svi zakoni navedeni su poglavlju BIBLIOGRAFIJA - tačka 1.2. Domaći propisi

¹³ Usvojilo VMBiH 23. januara 2019.

¹⁴ Ibid

¹⁵ „Službeni glasnik BiH“, broj 88/15, čl. 4. i 14. stav (1) alineja 8)

¹⁶ „Službeni glasnik BiH“, br. 79/16

¹⁷ „Službeni glasnik BiH“, br. 66/07

¹⁸ Svi zakoni navedeni u Bibliografiji tač.1.2.

Zakonima o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH¹⁹ razvijena su i pravila krivičnog postupka tj. zakoni o krivičnom postupku po kojima su dužni postupati općinski, odnosno osnovni sudovi, kantonalni, odnosno okružni sudovi i Apelacioni sud Brčko distrikta BiH, Vrhovni sud FBiH, Vrhovni sud RS i Sud Bosne i Hercegovine, te tužilac i drugi učesnici u krivičnom postupku kada postupaju u krivičnim stvarima koje se odnose između ostalog i na počinjenje krivičnih djela trgovine ljudima.

e) Zakoni o obligacionim odnosima Federacije BiH i Republike Srpske²⁰ regulišu ostvarivanje obeštećenja u građanskim parnicama, a obeštećenje se reguliše i u okviru krivičnog postupka. U bh. pravnom sistemu važnu ulogu imaju i zakoni koji se odnose na oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

f) Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije i Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH²¹ imaju posebno značaj u generalnoj zaštiti prava žrtva. Ovi zakoni se posebno odnose na organizovani kriminal, što je jedna od čestih situacija kod činjenja krivičnih djela koja se vežu za trgovinu ljudima.

g) Zakonima o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske²² štite se prava djece. Među žrtavama često su djeca koja mogu biti ujedno i maloljetni počinitelji krivičnih djela tako da je važno uzeti u obzir i način postupanja prema njima.

h) Zakoni o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka usvojeni su na nivou Bosne i Hercegovine, Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske²³ a njima su uređene mjere koje obezbjeđuju zaštitu svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u postupcima koje vode sudovi i tužilaštva u Bosni i Hercegovini i primjenjuju se na žrtve - svjedoke trgovine ljudima.

i) Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima²⁴ posebno je važan u krivičnim postupcima. Odredbe ovog zakona se primjenjuju samo ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno ili ako međunarodni ugovor ne postoji²⁵.

j) Zakonima o radu na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine²⁶ regulisano je zapošljavanje. Zakoni o radu propisuju preduslove kojima se zabranjuje radna eksploatacija, što je posebno važno kada su u pitanju djeca, odnosno domaći državljani. Važnu ulogu imaju i inspekcije rada koje su zadužene za nadzor i obezbjeđivanje pravilne primjene zakona o radu.

19 Svi zakoni navedeni u Bibliografiji tač.1.2

20 Ibid

21 Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije („Službeni glasnik BiH“, br. 103/09 i 58/13, u daljnjem tekstu Zakon o Agenciji) i Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 100/13)

22 ;Svi zakoni navedeni u Bibliografiji tač.1.2

23 Ibid

24 Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći („Službeni glasnik BiH“, br. 53/09 i 58/13)

25 Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima („Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori, br. 10/07)

26 Zakoni o radu („Službeni glasnik RS“, br. 1/2016, 66/2018); Zakon o radu („Službene novine FBiH“ br. 26/16 i 89/18), Zakon o radu Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 19/2006 - prečišćen tekst, br. 19/2007, 25/2008, 20/2013, 31/2014 i 1/2015)

Treba napomenuti da inspektori rada još uvijek nisu adekvatno uključeni u referalni mehanizam za suzbijanje trgovine ljudima. Također, nedostaje jasnija definicija šta se smatra dječijim radom, odnosno koji poslovi mogu biti povjereni djeci a da ne ugrožavaju njihov razvoj.

k) Zakoni o zapošljavanju stranaca Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH²⁷ regulišu zapošljavanje stranaca i važni su u procesu pružanja podrške žrtvama koje su stranci ili su osobe bez državljanstva. Za podršku žrtvama posebno je važan Zakon o strancima BiH koji reguliše pitanja u vezi sa legalnim i ilegalnim boravkom stranaca potencijalnih žrtava.

l) Zakonima iz oblasti zdravstvene zaštite²⁸ na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine uređuju se pitanja koja su važna za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu i pružanje zdravstvenih usluga žrtvama trgovine ljudima.

lj) Zakoni iz oblasti socijalne zaštite²⁹ posebno su važni kada su u pitanju djeca i njihova zaštita i osobe koje su ranjivije u odnosu na druge kategorije građana. Oblast socijalne zaštite je regulisana zakonima na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, s tim da se u Federaciji Bosne i Hercegovine ove oblasti regulišu i kantonalnim zakonima, a ovdje izdvajamo i zakone koji uređuju porodična stanja a to su porodični zakoni Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.³⁰

m) Zakoni iz oblasti obrazovanja usvojeni su na nivou Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, s tim da se u Federaciji Bosne i Hercegovine ove oblasti regulišu i kantonalnim zakonima³¹. Ovi zakoni posebno su važni za djecu, ali i za odrasle osobe kada je u pitanju dopunsko obrazovanje.

n) Zakonima o besplatnoj pravnoj pomoći definisan je način ostvarivanja ovog prava. Ovi zakoni doneseni su na nivou Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i kantona u Federaciji BiH³².

“

Treba napomenuti da inspektori rada još uvijek nisu adekvatno uključeni u referalni mehanizam za suzbijanje trgovine ljudima. Također, nedostaje jasnija definicija šta se smatra dječijim radom, odnosno koji poslovi mogu biti povjereni djeci a da ne ugrožavaju njihov razvoj.

27 Zakon o zapošljavanju stranaca („Službene novine Federacije BiH“, broj 8/09); Zakon o zapošljavanju stranaca u RS („Sl. glasnik RS“, br. 128/2014, 113/2017, 50/2018 i 31/2019); Zakon o zapošljavanju stranaca u Brčko distriktu BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 15/09, 19/10 i 20/10)

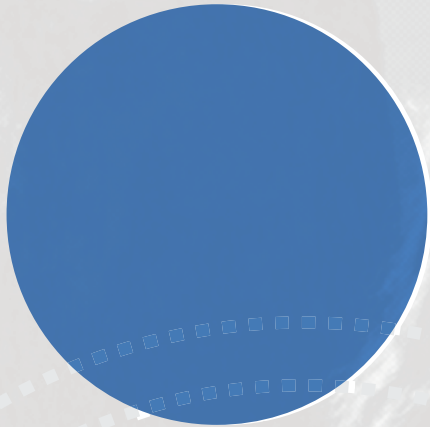
28 Svi zakoni navedeni u Bibliografiji tač.1.2

29 Ibid

30 Ibid

31 Ibid

32 Ibid

POJMOVNIK

Osnovni pojmovi preuzeti su iz međunarodnih propisa koje je u svoj pravni sistem preuzela Bosna i Hercegovina, a većina zakona u Bosni i Hercegovini u dobroj mjeri je harmonizirana sa ovim međunarodnim izvorima.

Trgovina ljudima: Najobuhvatnija definicija trgovine ljudima sadržana je u Konvenciji Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, član 3(a) pratećeg Protokola o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudskim bićima (u daljnjem tekstu: Protokol iz Palerma)³³, naročito ženama i djecom, koji trgovinu ljudima definiše:

a. „Trgovina ljudima” znači vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba putem prijetnje ili upotrebe sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane ili zloupotrebe, zloupotrebe vlasti ili položaja ugroženosti ili davanja ili primanja novčane naknade ili drugih povlastica, kako bi se postigao pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu iskorištavanja. Eksploatacija obuhvata, u najmanju ruku, iskorištavanje prostituisanja drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili prakse slične ropstvu, ropski položaj ili uklanjanje organa;

b. Lični pristanak žrtve trgovine na namjeravanu eksploataciju, propisanu alinejom (a) ovog člana, irelevantan je kada je upotrijebljeno bilo koje od sredstava navedenih u alineji (a);

c. Vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje djeteta u cilju iskorištavanja, smatra se „trgovinom ljudima” čak i kada ne uključuje bilo koje od sredstava navedenih u alineji (a) ovog člana;

d. „Dijete” znači bilo koja osoba mlađa od osamnaest godina.

Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima³⁴ također definiše trgovinu ljudima te u potpunosti ugrađuje definiciju, kako je propisana Protokolom iz Palerma. Međutim, Konvencija Vijeća Evrope jasno prihvata da se „unutrašnja trgovina” može pojaviti na teritoriji samo jedne države i da žrtve mogu biti građani te države. Ovom definicijom također se predviđa da trgovina ljudima ne mora biti vezana za organizovani kriminal.³⁵

Žrtva trgovine ljudima: Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima definiše „žrtvu trgovine ljudima” kao svako fizičko lice koje je postalo predmet trgovine ljudima, kako je precizirano u članu 4. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

Prisilni rad djece: Konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR-a), br. 29, koja je usvojena 1930. godine, u članu 2(1) definiše prisilni rad kao „svaki rad ili uslugu koja se od neke osobe zahtijeva pod prijetnjom bilo kakve kazne i za što se ta osoba nije ponudila dobrovoljno.”

³³ Stupio na snagu u BiH 25. 12. 2003. godine („Službeni glasnik BiH” broj: 03/2002)

³⁴ Stupila na snagu u BiH 1. 5. 2008. godine („Službeni glasnik BiH”- Međunarodni ugovori broj: 14/2007)

³⁵ Trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije, Referentni materijal sa osvrtom na Bosnu i Hercegovinu, OSCE 2011.

Štetni rad djece: U pogledu dječijeg rada Konvencija o pravima djeteta zalaže se za: *zaštitu djece od ekonomske eksploatacije, te učešća u radu koji se smatra po njih štetnim, kao i onom koji ometa njihovu edukaciju ili je štetan za dječije zdravlje, te njihov fizički, mentalni, duhovni i socijalni razvoj (čl. 32).* Od važnijih instrumenata koje je Organizacija Ujedinjenih naroda donijela u vezi sa borbom protiv dječijeg rada ističemo Deklaraciju o pravima djeteta iz 1959. godine, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine. Također, Evropska socijalna povelja iz 1961. obavezuje države članice na uspostavljanje dobnog minimuma od 15 godina za prijem u zaposlenje, uz izuzetak preporučljivog lakšeg rada koji ne šteti zdravlju, moralu ili obrazovanju djece (čl. 7. st. 1.). Vodeći računa o opasnosti, odnosno štetnosti po zdravlje pojedinih zanimanja, za mogućnost njihovog obavljanja može se uspostaviti viša dozna granica (čl. 7. st. 2.).

Dijete, ova definicija sadržana je u članu 4. Konvencije Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima u kojoj se utvrđuje: *(d) Dijete znači osoba ispod osamnaest godina starosti.*

Djeca bez pratnje (ili „djeca i maloljetne osobe bez pratnje“) su djeca koja su odvojena od oba roditelja i drugih srodnika i o kojima se ne stara punoljetna osoba koja je prema zakonu ili običaju odgovorna za staranje o djetetu.³⁶

Djeca odvojena od roditelja su djeca koja su odvojena od oba roditelja ili od svog zakonskog ili uobičajenog primarnog staratelja, ali ne obavezno i od drugih srodnika. Stoga se ovaj pojam može odnositi na djecu koja su u pratnji drugih punoljetnih članova porodice.³⁷

Određivanje najboljeg interesa djeteta je pojam koji se odnosi na službeni postupak sa striktnim procesnim garancijama u okviru kojeg se određuje najbolji interes djeteta u vezi sa naročito važnim odlukama koje se tiču djeteta. Takav postupak treba omogućiti adekvatno učešće djeteta bez diskriminacije, kao i učešće donosilaca odluka koji su stručni u raznim oblastima i u okviru postupka je potrebno izbalansirati sve relevantne faktore da bi se procijenila najbolja opcija.³⁸

Procjena najboljeg interesa djeteta je procjena koju provode službenici koji poduzimaju određene radnje u pogledu djeteta, osim u situaciji u kojoj je potrebno provesti postupak određivanja najboljeg interesa djeteta. Procjenom najboljeg interesa se obezbjeđuje da se poduzetom radnjom u obzir uzimaju prije svega najbolji interesi djeteta. Procjena se može uraditi samostalno ili u konsultacijama službenika koji posjeduju potrebnu stručnost sa drugim osobama i ona zahtijeva učešće djeteta.³⁹

Nadležne institucije predstavljaju sve državne, entitetske, kantonalne i općinske organe u BiH koji imaju zakonom propisane nadležnosti da koordiniraju ili provode aktivnosti na prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima, odnosno nadležni su za pružanje pomoći i zaštite.

³⁶ Smjernice UNHCR-a za Određivanje najboljeg interesa djeteta (2008), Visoki komesarijat Ujedinjenih naroda za izbjeglice

³⁷ Ibid

³⁸ Ibid

³⁹ Ibid

Ovlaštene organizacije su registrovana udruženja ili fondacije (nevladine organizacije) s kapacitetom za identifikaciju, zaštitu i pružanje pomoći žrtvama i svjedocima žrtava, a koje su zaključile protokole o saradnji u aktivnostima u vezi sa borbom protiv trgovine ljudima s nadležnim institucijama ili su članovi/ice koordinacionih timova u BiH.

Diskriminacija je svako pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva) u odnosu na osobe ili grupe kao i na članove njihove porodice, ili osobe u vezi s njima, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnom ili etičkom porijeklu i pripadnosti, jeziku, vjerskom ili političkom ubjeđenju, spolu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju i bilo kojim drugim ličnim svojstvima.

Eksploatacija predstavlja iskorištavanje drugih putem prostitucije ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prinudnog rada ili pružanja usluga, prinudnog prosjačenja, ropstva ili postupaka sličnih ropstvu, služenje pod prinudom ili uklanjanje organa, prinudni brak i svako drugo djelovanje naneseo prinudom i iskorištavanjem drugih.

Samoidentifikacija podrazumijeva situaciju u kojoj je punoljetna osoba pojašnjavala oblike eksploatacije kojima je bila izložena tokom određenog perioda, a na osnovu kojih će nadležni službenik ili ovlaštena osoba procijeniti da li se radi o potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima.

Identifikacija je proces kroz koji obučene osobe i kvalifikovani stručnjaci (policija, inspekcija rada, granična policija, imigracione vlasti, ambasade, konzulati itd.) u saradnji sa specijalizovanim nevladinim organizacijama⁴⁰: 1. poduzimaju mere kako bi se otkrili slučajevi trgovine ljudima na mjestima gdje se različite faze trgovine ljudima obično odvijaju (vrbovanje, prijevoz, smještaj, eksploatacija itd.) ili nakon bjekstva od trgovaca; 2. prikupljaju informacije u vezi sa slučajevima trgovine ljudima bilo od samih žrtava, ili od drugih izvora koji posjeduju informacije o nezakonitim radnjama počinjenim nad žrtvom; 3. vrše analize dobijenih informacija i porede karakteristike pojedinačnih slučajeva sa postojećim indikatorima trgovine ljudima; 4. zaključuju da li je osoba žrtva trgovine ljudima i omogućavaju dobijanje neophodne pomoći i zaštite.

Potencijalna žrtva trgovine ljudima je svaka fizička osoba za koju se pretpostavlja da je žrtva trgovine ljudima, iako nije identifikovana od pravosudnih organa, do okončanja postupka identifikacije ili je odbila da bude formalno identifikovana kao takva⁴¹.

Identifikovana žrtva trgovine ljudima je fizička osoba koju je u postupku identifikacije pravosudni organ prepoznao kao žrtvu trgovine ljudima⁴².

⁴⁰ Specijalizovane nevladine organizacije su organizacije koje imaju dugogodišnje iskustvo u zbrinjavanju žrtava trgovine ljudima, obezbjeđuju primjereno okruženje u kojem će žrtve brže steći povjerenje i podijeliti ključne informacije

⁴¹ Potencijalna žrtva je osoba čija viktimizacija nije potvrđena u sudskom postupku, polazi se od ocjene da postoje razumne osnove za vjerovanje da je neka osoba bila žrtva trgovine ljudima a pomoć ovoj žrtvi nije potčinjena njenoj volji da svjedoči (vidjeti čl. 10. Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima).

⁴² Odnosi se na osobu koja je svjedok žrtva, a okolnosti viktimizacije utvrđuju se u sudskom postupku.

Informisani pristanak potencijalne i identifikovane žrtve trgovine ljudima podrazumijeva da je žrtva dobila sve relevantne informacije koje se tiču njenih prava u svim fazama zaštite - od identifikacije do repatrijacije, prije nego što je pristala da nešto dobrovoljno učini. Informisani pristanak potencijalne i identifikovane žrtve trgovine ljudima je ključni preduslov za provođenje svih aktivnosti predviđenih Minimalnim standardima.

Referalni mehanizam — formalni ili neformalni mehanizam koji uključuje praktičare ili stručno osoblje iz različitih disciplina i/ili agencija i organizacija, koji ima za cilj da identifikuje, procijeni te pruži pomoć i tretman onim osobama koje pokazuju znake da su potencijalne ili su već identifikovane žrtve trgovine ljudima.

Referal — uključuje osobe koje su upućene na učešće u programima koje provodi više agencija ili drugih aktera i koje pokazuju primjetno ponašanje koje ukazuje na to da su potencijalne ili su identifikovane žrtve trgovine ljudima. Referali također uključuju osobe koje program uputi u neku agenciju, instituciju, organizaciju, ili ih uputi stručnom osoblju na intervenciju ili pružanje drugog oblika podrške, nakon stručne procjene rizika, ugroženosti ili zaštitnih faktora te osobe.

Korisnik je osoba koja je prepoznata kao potencijalna ili identifikovana **žrtva trgovine ljudima** i koja je upućena na nadležne službe za pomoć.

Period refleksije je vrijeme određeno za oporavak i razmišljanje koji traje 30 dana tokom kojeg žrtva trgovine ljudima treba da se oporavi i oslobodi utjecaja trgovaca ljudima i donese informisanu odluku da saraduje sa nadležnim organima. Tokom ovog perioda žrtvu nije dozvoljeno protjerati iz zemlje, a država je dužna da joj obezbijedi podršku i pomoć za žrtve trgovine ljudima.

Reintegracija podrazumijeva naknadno obavljanje ili dopunjavanje nečega što je pojedincu ili nekoj društvenoj grupi bilo bitno ili im je nedostajalo, a što je presudno utjecalo na nastanak neželjene pojave, u ovom slučaju trgovine žrtvom. Reintegracija dakle predstavlja sveobuhvatan proces koji uključuje proces rehabilitacije, repatrijacije i resocijalizacije.

Repatrijacija podrazumijeva proces povratka stranca žrtve trgovine ljudima u zemlju porijekla.

“

Korisnik je osoba koja je prepoznata kao potencijalna ili identifikovana žrtva trgovine ljudima i koja je upućena na nadležne službe za pomoć.

DIO I

2. Sadržaj i metodologija izrade MS
3. Okvirni standardi i alati za uspostavu MS
4. Alati za uspostavu i primjenu MS
5. Obezbeđivanje specifične podrške za djecu žrtve trgovine ljudima

1. Uvod

U svrhu razvoja standarda za pružanje djelotvorne pomoći žrtvama trgovine ljudima, uključujući i djecu u Bosni i Hercegovini, razvijeno je više dokumenata koji sadrže praktične smjernice i/ili upute namijenjene svim profesionalcima i nadležnim institucijama koji im pružaju podršku.

Iako do sada izrađeni materijali doprinose ujednačavanju zaštite žrtava trgovine ljudima, u prilog izradi ovog materijala ide činjenica da nedostaje sveobuhvatni okvirni dokument koji inkorporira osnovne (minimalne) standarde za pružanje podrške ovim osobama.

Izradom ovog materijala nastojali smo dati upute kako primjenjivati principe nediskriminacije i najboljeg interesa djeteta zajedno sa ostalim standardima podrške koji se odnose na različite faze zbrinjavanja žrtava trgovine ljudima, kao što su identifikacija, sigurnost, smještaj, pravna podrška te zadovoljavanje osnovnih socijalnih, zdravstvenih, obrazovnih i drugih potreba. U izradi smo uzeli u obzir i kombinovali dobre bh. prakse i preporuke međunarodnih tijela koje su upućene posljednjih godina vlastima u Bosni i Hercegovini.

Pored preporuka međunarodnih tijela UN i VE koje se odnose na stanja trgovine ljudima i kvalitet sistema podrške za žrtve u Bosni i Hercegovini, treba naglasiti da je i u okviru izvještaja⁴³ više puta naglašavana potreba za upostavom minimalnih standarda za podršku žrtvama koji poštuju princip nediskriminacije i najbolji interes djeteta i obezbjeđuju participaciju i adekvatan sistem zaštite žrtava trgovine ljudima.

DIO I

2. Sadržaj i metodologija izrade MS

U prvom dijelu ovog dokumenta nakon uvoda, predstavlja se svrha, polazna osnova, naznačavaju profesionalni standardi i alati za uspostavu i primjenu minimalnih standarda, predstavljaju minimalni standardi za pružanje kvalitetne pomoći u slučaju djece te na kraju daju objašnjenja za aktivnosti kojim se prati provedba i evaluacija.

Centralni dio teksta odnosi se na pružanje kvalitetne pomoći, tako da tekst MS sadrži praktična objašnjenja za različite oblike i faze podrške žrtvama trgovine ljudima koje se odnose na: identifikaciju, upućivanje na nadležne službe, transport žrtve, pružanje podrške i pomoći, pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i stručnom osposobljavanju i usmjeravanju, pružanje pravne pomoći i zaštite tokom krivičnog postupka, repatrijaciju i reintegraciju žrtve.

Cilj MS je naznačavanje šta je to standardno postupanje profesionalaca u različitim fazama i oblicima podrške radi ujednačavanja praksi i politika. Sve uključene institucije u skladu sa svojim nadležnostima imaju okvir ili standard za svoje postupanje. Ove MS trebaju koristiti regionalni monitoring timovi (RMTs) i lokalni timovi uspostavljeni po osnovu različitih protokola o postupanju sa žrtvama različitih oblika nasilja, što može uključivati i ŽTLJ. Primjenom MS izbjegava se različito postupanje i potencijalna diskriminacija u radu uključenih profesionalaca.

⁴³ Izvještaj o trgovini ljudima u BiH, Odjel za nadgledanje i borbu protiv trgovine ljudima američkog State Departmenta (2020), Izvještaji o stanju trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo sigurnosti BiH

Kroz stručnu analizu različitih izvora koja je korištena za izradu ovog dokumenta također se koriste i naučene lekcije i dosadašnja praktična iskustva koja poduzimaju uključeni profesionalci a koja su prikupljena u okviru konsultacija u fokus grupama sa predstavnicima nadležnih institucija.

3. Okvirni standardi i alati za uspostavu MS

Općenito, potencijalna žrtva trgovine ljudima socijalno je ranjiva grupa osoba u riziku od socijalne isključenosti, uglavnom bez informacija i spoznaje o samom fenomenu trgovine ljudima. Zbog toga je efikasno prepoznavanje žrtve trgovine ljudima od strane profesionalaca vodeći standard i uslov za pružanje kvalitetne podrške žrtvi trgovine ljudima.

Potrebno je u obzir uzeti sljedeće okvirne MS koji se odnose na:

- ujednačeno razumijevanje definicije žrtve trgovine ljudima,
- efikasno prepoznavanje žrtve trgovine ljudima,
- identifikovanje prava koja pripadaju žrtvama trgovine ljudima,
- primjena principa zabrane diskriminacije i najboljeg interesa djeteta,
- obezbjeđivanje održivosti akcija podrške žrtvama trgovine ljudima.

STANDARD (1): Ujednačeno razumijevanje definicija

MS se temelje na ujednačenom razumijevanju definicije žrtve trgovine ljudima i definicije djeteta, odnosno **primjeni standardiziranih kriterija za prepoznavanje potencijalne žrtve trgovine ljudima.**

Prvi izvor koji se koristi je definicija iz Konvencije Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima⁴⁴ koja utvrđuje jednostavnu **opću definiciju žrtve trgovine ljudima**, u kojoj se navodi:

„žrtva je svako fizičko lice koje je postalo predmet trgovine ljudima”,

kako je to precizirano u članu 4. ove konvencije, u kojoj se dalje navodi da se trgovina ljudima sastoji od tri komponente:

- ✓ **radnja** („vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba”);
- ✓ **primjena određenih sredstava** („prijetnjom ili silom ili drugim oblicima prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlaštenja ili ugroženosti ili davanjem ili primanjem novčanih sredstava ili druge koristi radi dobijanja pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom”);
- ✓ **eksploatacija** („eksploatacija, u najmanju ruku, uključuje iskorištavanje prostitucije drugih osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prinudni rad ili usluge, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu, služenje ili vađenje organa”);

- ✓ **u slučaju djece**, prema članu 4. tačka c) Konvencije Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima, nije važno da li su uključena gore navedena sredstva odnosno „regrutacija, transport, transfer, skrivanje ili prihvata djeteta radi eksploatacije smatra se ‘trgovinom ljudima’, čak kada nije primijenjeno niti jedno sredstvo (prinude, prisile, otmice, prevare, obmanjivanja, zloupotrebe vlasti ili stanja ugroženosti, davanja ili primanja novca ili beneficija) kako bi se dobio pristanak osobe koja ima kontrolu nad nekom drugom osobom u svrhu eksploatacije.

Ova obilježja/elemente
za prepoznavanje
obično koriste
policijske agencije i
tužilaštva, ali ih isto
tako trebaju koristiti
ostali uključeni
profesionalci koji
također prije njih dođu
u dodir s potencijalnom
žrtvom trgovine
ljudima.

Profesionalci moraju razlikovati pojavu „**trgovine ljudima**” i „**krijumčarenja lica i migranata**”.

Krivično djelo trgovine ljudima, u skladu sa podjelom zakonodavne nadležnosti u krivičnopravnoj materiji, propisuju Krivični zakon Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: KZ BiH)⁴⁵, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: KZ FBiH)⁴⁶, Krivični zakonik Republike Srpske (u daljnjem tekstu: KZ RS)⁴⁷ i Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: KZ BD BiH)⁴⁸.

Treba napomenuti da u BiH krivično djelo trgovine ljudima nije na jedinstven način propisano u KZ BiH, KZ FBiH, KZ RS i KZ BD BiH. To otežava razumijevanje i primjenu ionako kompleksnog zakonskog opisa ovog krivičnog djela kao i razlikovanje ovog krivičnog djela od drugih povezanih krivičnih djela kao što je krijumčarenje lica i migranata.

U KZ BiH:

Članovima 185, 186.a i 187. propisana su krivična djela koja se odnose na međunarodnu trgovinu ljudima (sadržaj čl. u Prilogu 3.), a čl. 189. i 189.a KZBiH propisana su djela koja se odnose na krijumčarenje lica i migranata:

⁴⁵ Krivični zakon BiH, „Službeni glasnik BiH”, broj: 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018

⁴⁶ Krivični zakon FBiH, „Službene novine FBiH”, broj: 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017

⁴⁷ Krivični zakonik RS, „Službeni glasnik RS”, broj: 64/17, 104/18

⁴⁸ Krivični zakon BD BiH (prečišćeni tekst), „Službeni glasnik BD BiH”, broj: 13/17

Krijumčarenje lica - Član 189.

(1) Ko u namjeri da pribavi za sebe ili drugog neku korist, nedozvoljeno prevede ili omogući prevođenje jednog ili više migranata ili drugih lica preko državne granice ili ko u tu svrhu sačini, nabavi ili posjeduje lažne putne ili lične isprave kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko vrbuje, preveze, sakrije, pruži zaštitu ili na drugi način omogući boravak krijumčarenih lica u Bosni i Hercegovini kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ako je djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana počinjeno u sastavu organizovane grupe ili grupe za organizovani kriminal, zloupotrebom službenog položaja ili na način kojim se ugrožava život, zdravlje ili bezbjednost krijumčarenih lica ili je prema njima postupano u svrhu iskorišćavanja ili na drugi nečovječan ili ponižavajući način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(4) Kaznom iz stava (3) ovog člana kazniće se i onaj ko djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana počini prema licu koje nije navršilo 18 godina života.

(5) Ako je zbog djela iz stavova (1) i (2) ovog člana nastupila smrt jednog ili više krijumčarenih lica, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(6) Predmeti ili prevozna sredstva upotrijebljena za izvršenje djela oduzeće se.

Organizovanje grupe ili udruženja za izvršenje krivičnog djela "krijumčarenje migranata"

Član 189.a

(1) Ko organizuje grupu ili drugo udruženje za izvršenje krivičnog djela iz člana 189. ovog zakona (Krijumčarenje ljudi), kazniće se kaznom zatvora od najmanje tri godine.

(2) Ko postane pripadnik grupe ili drugog udruženja iz stava (1) ovog člana ili na drugi način pomaže grupu ili udruženje kazniće se kaznom zatvora najmanje jednu godinu.

(3) Na organizatora ili rukovodioca organizovane grupe ili drugog udruženja u čijem sastavu su djela iz stava (1) ovog člana počinjena i njihove pripadnike primjenjuju se odredbe iz člana 250. (*Organizovani kriminal*) ovog zakona.

KZ FBiH: U članovima 210.a i 210.b propisana su djela trgovine ljudima i organizovane trgovine ljudima (sadržaj čl. u Prilogu 3.).

KZ RS: Članovima 145,146. i 147. propisano su krivično djelo - trgovina ljudima, trgovina djecom i udruživanje radi vršenja krivičnih djela trgovine ljudima i djecom (sadržaj čl. u Prilogu 3.).

KZ BD BiH: U članovima 207.a i 207.b propisana su djela trgovine ljudima i organizovane trgovine ljudima (sadržaj čl. u Prilogu 3.).

Kao pomoć za ujednačeno razumijevanje definicije iskoristili smo sljedeću matricu:

MATRICA	Trgovina ljudima (odrasli)	Trgovina ljudima (djeca)	Krijumčarenje ljudi (osoba i migranata)
Starosna dob	preko 18	ispod 18	nije bitno
Mentalni element	namjera	namjera	namjera
Fizički element	-djelo -način -u svrhu iskorištavanja	-djelo -u svrhu iskorištavanja	-djelo: posredovanje pri ilegalnom ulasku -svrha: sticanje finansijske ili druge materijalne koristi
Pristanak osobe kojom se trguje ili koja se krijumčari:	nije bitno kad se utvrde načini/ može i ne mora dati pristanak da se njome trguje	nije bitno, načini ne moraju biti utvrđeni/ može i ne mora dati pristanak da se njome trguje	krijumčarena osoba uvijek daje svoj pristanak za krijumčarenje
Transnacionalni karakter	nije potreban/ žrtva trgovine može i ne mora preći granicu u procesu trgovine. Žrtvom se može trgovati unutar jedne države. Žrtva može u procesu trgovine preći granicu na legalan ili ilegalan način.	nije potreban	<i>potreban</i> Krijumčarena osoba uvijek prelazi granicu. Krijumčarenje ljudi nije moguće unutar države/ Krijumčareni ljudi uvijek ilegalno prelaze granice
Uključenost grupe za organizovani kriminal	nije potrebna	nije potrebna	nije potrebna

Izvor: Smjernice za međunarodnu saradnju - Trgovina ljudima i krijumčarenje migranata,(2010) Ured Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal (UNODC).

Važno je uzeti u obzir i sljedeće činjenice:

- ✓ Ne postoji jedinstven profil žrtve trgovine ljudima koji bi važio za sve slučajeve.
- ✓ Žrtve trgovine ljudima su punoljetne ženske i muške osobe i maloljetne osobe koje dolaze iz raznih kulturoloških, socijalnih i ekonomskih sredina; one su državljani BiH, ali i strani državljani ili osobe bez državljanstva.
- ✓ Svaki slučaj je poseban i najvjerovatnije će svaka žrtva trgovine ljudima reagovati na vlastitu situaciju na drugačiji način. Određeno ponašanje ili karakteristika jedne žrtve trgovine ljudima ne mora se podudariti sa ponašanjem i karakteristikama druge žrtve trgovine ljudima.⁴⁹
- ✓ Indikatori za identifikovanje žrtava trgovine ljudima trebaju se prilagođavati kontekstu Bosne i Hercegovine koji odražavaju postojeće karakteristike i trendove u trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini i regiji. Uključeni profesionalci treba da koriste znakove i okolnosti sa kojima se mogu susresti a koji mogu kod njih izazvati sumnju da se radi o trgovini ljudima.

U odnosu na ove opće informacije potencijalne žrtve trgovine ljudima mogu se načelno podijeliti u dvije podgrupe:

- a) na pripadnike ranjivih grupa (pripadnici manjina, migranti, tražioci azila, djeca u pokretu, djeca u i sl.) čija je ranjivost uslovljena određenim političkim, ekonomskim, ličnim ili dubljim društvenim faktorom (siromaštvo, iskustvo nasilja, uzrast, spol i dr. a nerijetko i kombinacija ovih faktora) i
- b) na osobe koje su već bile u situaciji trgovine, koje su eventualno prošle i kroz određene programe podrške i pomoći, ali koje su i dalje podložne reviktimizaciji.

**Ne postoji
jedinstven profil
žrtve trgovine
ljudima koji bi
važio za sve
slučajeve.**

STANDARD (2): Efikasno prepoznavanje žrtve trgovine ljudima

Generalno, indikatori za identifikaciju žrtve trgovine ljudima nadograđuju se na postojeće indikatore i smjernice za identifikaciju žrtve trgovine ljudima koje su na međunarodnom, regionalnom i lokalnom nivou izradile organizacije poput UNODC-a, ILOa i EU, kao i nevladine organizacije.⁵⁰

- ✓ **Identifikacija** žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini koju u smislu definicije krivičnih djela trgovine ljudima vrši državno tužilaštvo, SIPA, ili sudovi te entitetske policijske agencije, tužilaštva i sudovi, uključujući policiju, Tužilaštvo i Sud Brčko distrikta u skladu sa krivičnim zakonima u BiH.
- ✓ Nakon što bilo koja institucija, nevladina organizacija, fizička ili pravna osoba koja sumnja da bi neka osoba mogla biti žrtva trgovine ljudima obavijesti nadležne policijske agencije, takva potencijalna žrtva trgovine ljudima može biti formalno identifikovana na osnovu postojećih podzakonskih akata⁵¹ koji tretiraju pitanja zaštite žrtava i svjedoka trgovine ljudima, domaćih i stranih državljana. Žrtva trgovine ljudima može se i sama prijaviti (**samoidentifikacija**).
- ✓ **Specifičnosti u** prepoznavanju djeteta žrtve trgovine ljudima ogledaju se u specifičnom ponašanju i psihofizičkom stanju djeteta koji upućuju na sumnju da je dijete žrtva trgovine ljudima. Obično je riječ o prisutnosti više indikatora i njihovom međudjelovanju, a koji se mogu dovesti i u vezu sa djetetovom okolinom, osobama u djetetovom okruženju i/ili situacionim kontekstom.

STANDARD (3): Prepoznavanje prava koja pripadaju žrtvama

MS zahtijevaju poštovanje osnovnih ljudskih prava za žrtve trgovine ljudima koje potpadaju pod nadležnost Bosne i Hercegovine onako kako je to utvrdio Evropski sud za ljudska prava.

- ✓ Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama⁵² u članu 1. uspostavlja obavezu države da poštuje ljudska prava svih osoba, te da obezbijedi da potpadaju pod nadležnost države. Država mora obezbijediti uživanje prava i sloboda navedenih u EKLJP svakom pojedincu, državljaninu ili nedržavljaninu, zakonito nastanjenoj osobi, registrovanom i neregistrovanom migrantu pod svojom nadležnošću, bez bilo kakvog ograničenja.⁵³

Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da iako član 1. EKLJP predstavlja ograničenje dosega EKLJP, koncept „**nadležnosti**” po ovoj odredbi nije ograničen na državnu teritoriju visokih stranaka ugovornica. U skladu sa svojom sudskom praksom, naprimjer, Sud je zaključio da izručenje ili progon osoba može dovesti u pitanje pravo iz člana 3. EKLJP te stoga dovesti do odgovornosti te države prema EKLJP⁵⁴.

⁵⁰ UNODC, Anti-Human Trafficking Manual for Criminal Justice Practitioners, Module 2: Indicators of trafficking in persons; (Priručnik za krivično pravosuđe u borbi protiv trgovine ljudima, modul 2: Indikatori trgovine ljudima); ILO, Indicators of Forced Labour (MOR: Indikatori prisilnog rada); ILO, Operational Indicators of Trafficking in Human Beings, 2009 (MOR: Operativni indikatori trgovine ljudima, 2009.); FEI, Guidelines for Guidelines for the First Level Identification of Victims of Trafficking in Europe, 2013 (Smjernice za prepoznavanje na prvom nivou žrtava trgovine ljudima u Evropi), 2013; Ministry of Labour and Social Protection of the Republic of Moldova, Guidelines for the identification of victims and potential victims of trafficking in human beings, 2012 (Ministarstvo rada i socijalne zaštite Republike Moldavije, Smjernice za identifikaciju žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima). Indikatori se posebno nadograđuju na postojeće indikatore trgovine ljudima koje je izradila NVO Zemlja djece i koji se koriste u Tuzlanskom kantonu

⁵¹ Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka trgovine ljudima, koji su državljani Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH”, br. 66/07 i Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, „Službeni glasnik BiH”, br. 79/16

⁵² „Službeni glasnik BiH”, Međunarodni ugovori, broj 6/99

⁵³ U predmetu Loizidou protiv Turske 9, Evropski sud za ljudska prava (Sud) je dao kratak sažetak širokog koncepta „nadležnosti”.

⁵⁴ Citirano u Gilles Dutertre i Jakob van der Velde: Ključni izvodi odabranih presuda Evropskog suda za ljudska prava i odluka i izvještaja Evropske komisije za ljudska prava, Vijeće Evrope, 1998

STANDARD (4): Primjena principa zabrane diskriminacije

Izdvajamo posebno univerzalni princip zabrane diskriminacije, koji je u Bosni i Hercegovini regulisan Zakonom o zabrani diskriminacije,⁵⁵ ali i ostalim propisima koji se odnose na pojavu trgovine ljudima. Postojeći zakoni i podzakonski akti u Bosni i Hercegovini koji su važni za pružanje podrške žrtv trgovine ljudima uključuju princip zabrane diskriminacije kao univerzalni princip.⁵⁶

Kada je u pitanju MS koji se odnosi na primjenu načela zabrane diskriminacije, važno je prepoznati sljedeće:

Kod trgovine ljudima kao globalnog fenomena postoje značajni spolni aspekti, s obzirom na to da su većina žrtava žene i djevojčice. Diskriminatorne prakse u okviru porodice i društva nerijetko potiču trgovinu ljudima.

- ✓ Nadležne institucije često u ime zaštite žena ustvari liše žene njihovih ljudskih prava ili primijene ta prava na diskriminatorni način (onemogućavaju slobodu kretanja „zbog sigurnosti” ili kontakt s porodicom, tretiraju ih različito zbog invaliditeta, dobi, rase ili pripadnosti manjini i sl. *navodimo slučaj kada su i majku i kćerku držali u sigurnoj kući sa ograničenim kretanjem skoro tri godine, ili slučaj kada su osobu sa invaliditetom identifikovali kao direktnu žrtvu, ali nisu obezbijedili njeno učešće u postupku, odnosno omogućili njeno svjedočenje na sudu).*
- ✓ Postoje primjeri postupanja profesionalaca i institucija kod otkrivanja slučajeva trgovine ljudima koji sadrže elemente diskriminacije. Naprimjer, vrlo često djelovanje nije pravovremeno ili efikasno kada zapravo nije obezbijedeno pravo na pristup sudu ili ostalim pravima. Nekim osobama koje su žrtve trgovine ljudima ugrožena je sigurnost otkrivanjem identiteta. U nekim predmetima, iako su postojale informacije o iskorištavanju, reakcije nisu bile pravovremene (npr. kod pripadnica romske manjine), pripisujući to običajima ili tradiciji i sl.
- ✓ Važno je da profesionalci razumiju da se među ljudskim pravima koja su uskraćena žrtvama trgovine ljudima ugrožena: pravo na slobodu, pravo na dostojanstvo i sigurnost, pravo na život bez ropstva, da je potrebno da se prema žrtvama trgovine ljudima postupa humano te da im se obezbijede različita ekonomska i socijalna prava bez bilo kojeg oblika razlikovanja u pružanju usluga.
- ✓ Svoju djelotvornost profesionalci moraju proširiti saznanjem o posljedicama koje ostavlja postojeća eksploatacija žrtava trgovine ljudima, te otežanom ispunjavanju već suženog spektra prava, svjesnošću da je najvažnije obezbijediti urgentnost postupanja i posredovati efikasno u ostvarivanju osnovnih prava za žrtvu trgovine ljudima. Naprimjer, veoma često se kao opravdanje za nepružanje podrške navodi opravdanje od strane profesionalaca i institucija da ne raspolažu sa dovoljno resursa za pružanje osnovnih usluga smještaja, hitne zdravstvene podrške ili socijalne podrške, pravne pomoći i drugih materijalnih prava.

⁵⁵ „Službeni glasnik BiH”, broj: 59/09 i 66/16

⁵⁶ Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine (Zabrana diskriminacije); Prema žrtvama trgovine ne smije se ispoljavati diskriminacija po bilo kojim osnovama, uključujući spol, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, politička i druga stajališta, nacionalno i socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinski status, dob, psihičku ili fizičku invalidnost, status koji se stiče rođenjem ili neki drugi status.

STANDARD (5): Obezbjedenje održivosti akcija podrške žrtvi trgovine ljudima

Kada je u pitanju efektivnost podrške žrtvi trgovine ljudima, ključnu ulogu pored ostalih oblika podrške ima njena održivost. Često profesionalci i nadležne institucije kao razlog nepostojanja podrške navode nedovoljna sredstva ili nepostojanje dovoljnog broja profesionalaca.

- ✓ Praktičan standard koji se može primijeniti je kreiranje **Programa održivog socijalnog uključivanja žrtava trgovine ljudima** sa svim drugim vidovima podrške koji sa pripadajućim budžetima za njihovu implementaciju trebaju razviti sve nadležne institucije.
- ✓ Programi za cilj treba da imaju puno socijalno uključivanje i ekonomsko osnaživanje žrtava trgovine ljudima i drugih oblika eksploatacije u uslovima ekonomske krize i smanjene državne intervencije, a mogu se kombinovati te uključivati partnerstvo sa organizacijama civilnog društva i koristiti međunarodne fondove za podršku.
- ✓ Zaključujemo da postojeći ekonomski resursi nadležnih institucija imaju smanjen kapacitet da svojim intervencijama omoguće proces (re)integracije žrtava trgovine ljudima i drugih vidova eksploatacije, a prije svega njihovu održivu socijalnu inkluziju i osnaživanje kroz puno uključivanje u obrazovni sistem i na tržište rada.
- ✓ Zbog toga se kao standard preporučuje kreiranje i usvajanje različitih programa podrške u Bosni i Hercegovini sa pripadajućim budžetima, a u skladu sa nadležnostima uključenih institucija.
- ✓ Pristup profesionalaca treba biti paralelno usmjeren ka saniranju posljedica trgovine ljudima i drugih vidova eksploatacije, s jedne, i djelovanju na uzroke ulaska u situaciju trgovine ljudima, s druge strane.
- ✓ Nadležne institucije trebaju osigurati mjerenje kvaliteta programa i zaštite žrtve trgovine ljudima, više u odnosu na postojeće pristupe u ovoj oblasti, ali pratiti uspješnost, dugoročnost i održivost samog programa i oblika zaštite žrtava trgovine ljudima, odnosno vršiti kontinuiranu procjenu uspješnosti postojećih programa.

4. Alati za uspostavu i primjenu MS

Kao što je naprijed naglašeno, nadležne institucije, odnosno uključeni profesionalci koji pružaju podršku žrtvama trgovine ljudima trebaju posjedovati odgovarajuće stručno znanje i resurse.

U svrhu adekvatnog (standardiziranog) djelovanja i podrške za žrtve trgovine ljudima, ključni preporučeni alat je **razvijanje standardne operativne procedure postupanja** (SOP) od strane svakog pojedinačnog sektora koji je uključen u pružanje podrške žrtvama trgovine ljudima (sigurnost, pravosuđe, socijalna i zdravstvena zaštita, obrazovanje, zapošljavanje, različita nadzorna tijela, turistički sektor, javna uprava itd.).

Kako bi se obezbijedila adekvatna podrška žrtvama trgovine ljudima, u Bosni i Hercegovini se kao alat već koriste naznačeni:

- ❖ univerzalni alati - međunarodni propisi,
- ❖ harmonizirani domaći propisi,
- ❖ kvalitetni programi prevencije trgovine ljudima,
- ❖ uspostavljeni referalni mehanizam,
- ❖ uspostavljeni sistem finansiranja podrške za žrtve (programiranje potreba).

STANDARD (6): Razvijanje standardne operativne procedure postupanja po sektorima (SOP)

MS jesu operativni alati koji usmjeravaju nadležne institucije da obezbijede adekvatno postupanje sa žrtvama trgovine ljudima i izbjegnu bilo koji oblik diskriminacije, odnosno ugrožavanja osnovnih ljudskih prava i svoje akcije zasnivaju na dobroj primjeni bh. zakona, a po potrebi primjenjuju i međunarodne standarde.

Kako bi se primjenjivali osnovni standardi, potrebno je da svi relevantni sektori zaštite žrtve trgovine ljudima koji su uključeni u referalni mehanizam razviju SOP-ove koji doprinose efikasnom standardiziranom djelovanju profesionalaca.

SOP-ovi mogu biti u formi različitih instruktivnih materijala kao što su instrukcije, uputstva, smjernice, pravila i dr. a obično sadrže šira i /ili kraća obrazloženja sa konkretnim uputama za postupanje profesionalaca u različitim situacijama.

MS povezujemo, kao i sektorske SOP-ove, sa etičkim kodeksima, odnosno profesionalnim standardima rada za određena zanimanja, koji su također zasnovani na sveobuhvatnom strukovnom osposobljavanju i usmjeravanju za određeni oblik podrške žrtvi trgovine ljudima.

Profesionalni standardi rada moraju uključivati kontrolu/monitoring stručnog rada koji se trenutno u Bosni i Hercegovini najčešće izgrađuju kroz nadzor nad radom u određenim oblastima (RAK, VSTV, inspeksijske službe, nezavisni odbori, tijela za certificiranje i sl. tijela). Zaključujemo da još uvijek nisu razvijeni kriteriji za stručni nadzor za sve uključene profesionalce koji su usaglašeni sa međunarodnim standardima.

STANDARD (7): Univerzalni alati - međunarodni propisi

Univerzalni alati za primjenu MS sadržani su u okviru međunarodnih ugovora (konvencija, pakt i/ili protokol) kojima su države potpisnice preuzele prava i obaveze, a zasnivaju se na dobrovoljnom i formalnom pristanku svake države.

Svi relevantni ugovori koji se odnose na suzbijanje trgovine ljudima ili krijumčarenje ljudi, obavezuju države potpisnice da obezbijede da njihovo zakonodavstvo, politike ili prakse ispunjavaju uslove utvrđene ugovorom, odnosno da budu usklađeni sa preuzetim međunarodnim standardom.

Zavisno od načina (ne)postupanja nadležnih institucija, ove obaveze mogu biti provodljive na međunarodnim sudovima i tribunalima sa odgovarajućom nadležnošću kao što su Međunarodni sud pravde, Međunarodni krivični sud ili Evropski sud za ljudska prava.

Kako se međunarodni ugovori provode na sudovima države članice, posebno je pitanje koje se utvrđuje domaćim zakonima koji trebaju biti kontinuirano usaglašavani sa ovim najvažnijim međunarodnim izvorima čija je potpisnica Bosna i Hercegovina. **(Lista najvažnijih međunarodnih ugovora nalazi se u popisu literature)** Ovu obavezu država u kontinuitetu nadgledaju različita međunarodna tijela UN, EU i VE.

STANDARD (8): Harmonizirani domaći propisi

Uključujući i međunarodne izvore koje je Bosna i Hercegovina preuzela, zakonski okvir u Bosni i Hercegovini je uređen u skladu sa organizacionom strukturom države. Zakonski okvir za borbu protiv trgovine ljudima se sastoji od zakonodavstva na državnom nivou, i na nivou dva entiteta te Brčko distrikta. Možemo zaključiti da veći broj zakona još uvijek nije u potpunosti harmoniziran sa međunarodnim standardima. Također nije izrađena sveobuhvatna analiza koji propisi trebaju biti usklađeni kako bi se obezbijedili minimalni standardi podrške za žrtve trgovine ljudima. Preduslov za uspostavljanje MS jeste sačinjen i realizovan plan za izradu analize usklađenosti najvažnijih zakona koji se odnose na pružanje podrške žrtvama trgovine ljudima.

Ipak, ova situacija nije prepreka za primjenu najvažnijih međunarodnih standarda po načelu „**pacta sunt servanda**“, odnosno načelu savjesnog ispunjavanja međunarodnih obaveza kojima je država pristupila ili ih je zaključila. Ovo načelo je od posebnog značaja kad imamo neharmonizirane propise kojima se uređuje podrška žrtvama trgovine ljudima.

Kao ilustraciju primjene navedenog načela navodimo primjer kršenja načela nekažnjivosti žrtve koje se u praksi neujednačeno primjenjuje, najčešće na osnovu obrazloženja da ova situacija nije regulisana u zakonima koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini.

U cilju uspostavljanja MS potrebno je u situacijama neregulisanosti domaćim propisom primjenjivati međunarodni, odnosno u slučaju neusaglašenosti prednost dati međunarodnom standardu.

STANDARD (9): Kvalitetni i održivi programi prevencije trgovine ljudima

Države su obavezne poduzeti odgovarajuće mjere za prevenciju trgovine ljudima. I ova obaveza država naglašena je međunarodnim standardima.

Kako bi se MS obezbijedio u okviru mjera prevencije trgovine ljudima, potrebno je definisati kratkoročne i srednjoročne mjere, poput informativnih kampanja i podizanja nivoa svijesti o postojanju problema trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini.

Dobar primjer za to je situacija kada su kreirane mjere za poboljšanje ekonomskog i socijalnog položaja ranjivih grupa osoba koje su posebno ranjive u zemljama prebivališta i/ili odredišta čime se istovremeno stvaraju preduslovi za dugoročnu prevenciju trgovine ljudima.

Kako bi bile efikasne mjere prevencije, strategije protiv trgovine ljudima trebaju uzeti u obzir na koji način su određene grupe u društvu ranjive na diskriminaciju, čime se povećava rizik za postajanjem žrtve trgovine ljudima. Naprimjer, žene pripadnice nacionalnih manjina suočavaju se s dodatnim problemima zbog svog spola, ali i zbog toga što pripadaju manjinskoj marginaliziranoj grupi (multiplicirana diskriminacija).

Efikasna prevencija trgovine ljudima podrazumijeva poduzimanje mjera u odnosu na uzroke koji određene osobe čine potencijalnim žrtvama trgovine ljudima.

Poboljšanje položaja grupa ljudi (žene i djeca) koje su najčešće meta trgovaca ljudima, u okviru socijalnih i zakonskih sistema zahtijeva širok, multidisciplinarni pristup te je neophodno izraditi analizu čitavog spektra činilaca ovog složenog problema (Kartusch, 2001).

STANDARD (10): Uspostavljen efikasan referalni mehanizam

MS za uspostavu efikasnog referalnog mehanizma uključuje postojanje djelotvornog sistema multidisciplinarnе koordinacije između različitih institucija odgovornih za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, odnosno uspostavljen i održiv sistem koordinacije između svih sektora čija je djelatnost ključna u sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima.

Referalni mehanizam temelji se na poštivanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, zagarantovanih Ustavom Bosne i Hercegovine koji uključuje i poštivanje međunarodnih standarda u oblasti ljudskih prava, posebno nediskriminacije i najboljeg interesa djeteta i ravnopravnosti spolova povezanih sa nizom društvenih, ekonomskih i socijalnih mjera.

Ovaj pristup treba da uključuje sljedeće:

- **usvojene politike, programi** i akcioni planovi za suzbijanje trgovine ljudima trebaju biti zasnovani na ravnopravnosti spolova, pristupu djeci koji je utemeljen na poštivanju dečijih prava te generalno uključivati sve mjere protiv diskriminacije žrtava koje uključuju i društvene, ekonomske i socijalne mjere;
- **trebaju postojati „standardizirane operativne procedure za postupanje različitih sektora i profesionalaca (SOP za referalni mehanizam)”** koje se zasnivaju na propisima (zakoni i podzakonski akti), pravilima, smjernicama, instrukcijama, protokolima o saradnji i sl. kojim se reguliše način postupanja i razmjene informacija uključenih institucija kao što su *Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine*⁵⁷ i *Zakon o strancima*⁵⁸ na osnovu kojeg je usvojen *Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima*;⁵⁹
- **kreiranje i usvajanje SOP-ova uz referalni mehanizam** treba uslijediti od strane svih uključenih institucija u skladu sa njihovim nadležnostima u Bosni i Hercegovini, uključujući i saradnju sa organizacijama civilnog društva;
- **utvrditi Okvirne kriterije za monitoring SOP-ova i referalni mehanizam**, uvažavajući činjenicu o podjeli nadležnosti u oblasti borbe protiv trgovine ljudima i obavezama različitih nivoa vlasti na nivou BiH, entiteta, Brčko distrikta, kantona, gradova i općina. Potrebno je da Ministarstvo sigurnosti BiH u okviru monitoringa trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini razvije naznačene okvirne kriterije.

⁵⁷ Objavljena u „Službenom glasniku BiH”, br. 66/07

⁵⁸ Objavljen u „Službenom glasniku BiH”, broj 88/15, čl. 4. i 14. stav (1) alineja 8)

⁵⁹ Objavljen u „Službenom glasniku BiH”, br. 79/16

STANDARD (11): Uspostavljen sistem finansiranja podrške za žrtve (programiranje potreba za suzbijanje trgovine ljudima)

Osnovna pretpostavka za primjenu MS u svrhu pružanja adekvatne podrške žrtvi trgovine ljudima jeste planiranje i predviđanje sredstava za implementaciju strategije, akcionih planova i svih drugih aktivnosti, kako je to utvrđeno u propisima, politikama i planovima u Bosni i Hercegovini.

Uvažavajući nadležnosti svih institucija u Bosni i Hercegovini u skladu sa ovim MS a na osnovu liste prava koja pripadaju žrtvama, potrebno je uspostaviti održiv sistem finansiranja u svrhu osiguranja minimalnog sistema finansiranja podrške za žrtve. Potrebno je da Ministarstvo sigurnosti BiH u okviru monitoringa stanja u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini razvije okvirne kriterije na osnovu kojih se prati ostvarivanje (sisteme finansiranja) osnovnih prava za žrtve trgovine ljudima.

5. Obezbjedivanje specifične podrške za djecu žrtve trgovine ljudima

Obezbjedivanje specifične podrške za djecu žrtve trgovine ljudima proizlazi iz zakonske obaveze nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini i u skladu sa preuzetim međunarodnim ugovorima u oblasti zaštite ljudskih prava djece. Djeca su ranjivija u poređenju sa odraslim osobama i stoga su u većoj opasnosti da postanu žrtve, tako da su standardi zaštite djece od bilo kojeg oblika iskorištavanja mnogo složeniji i specifičniji.

Polazna osnova je standard koji utvrđuje *Konvencija UN-a o pravima djeteta*⁶⁰ u članovima 34. - 36., prema kojima se obavezuju države da štite djecu od svih oblika spolnog iskorištavanja i zlostavljanja, prostitucije, učestvovanja u pornografskim materijalima, da ih zaštite od moguće trgovine ljudima, otmice, prodaje i svakog drugog oblika iskorištavanja koji na bilo koji način šteti djetetu. Ove odredbe ishodište su tzv. Palermo protokola i Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji⁶¹ u kojima se naglašava da se sa djetetom postupa kao subjektom prava a ne samo kao prema osobi kojoj treba zaštita. Konvencija ILO broj 29 o prinudnom ili obaveznom radu⁶² i Konvencija ILO broj 182 o najgorim oblicima iskorištavanja dječijeg rada zabranjuju štetni rad, odnosno rad djece na ulici. Direktiva 2011/93/EU koja se odnosi na suzbijanje seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječije pornografije i Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci (2010) također utvrđuju standarde kao i drugi međunarodni ugovori koji upućuju na ranjivost djece i potrebu uspostavljanja adekvatnih mjera podrške.

Potrebno je da Ministarstvo sigurnosti BiH u okviru monitoringa stanja u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini razvije okvirne kriterije na osnovu kojih se prati ostvarivanje (sisteme finansiranja) osnovnih prava za žrtve trgovine ljudima.

⁶⁰ Konvencija o pravima djeteta, „Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori, broj 5/02

⁶¹ Fakultativni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, „Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori, broj 5/02

⁶² Konvencija ILO broj 29 o prinudnom ili obaveznom radu, „Službeni list RBiH“, broj 25/93 8) Konvencija ILO broj 182 o najgorim oblicima iskorištavanja dječijeg rada, „Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori, broj 3/01

Ključan MS za osiguravanje djelotvorne podrške za djecu žrtve naslanja se na princip „**najbolji interes djeteta**“.

U Vodiču za profesionalce - Socijalna i ljudska prava ranjivih grupa, u objašnjenju šta je to najbolji interes djeteta, navodi se: *Konvencija UN-a o pravima djeteta naglašava da se djeca rađaju s osnovnim pravima i slobodama koje pripadaju svim ljudskim bićima. S obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost djece, odnosno njihove razvojne karakteristike, nameće se potreba isticanja posebnih prava djece na zaštitu kako u svakodnevnom životu tako i naročito u nekim kriznim situacijama u kojima su se našli dijete i njegova porodica. **Načelo najboljeg interesa djeteta** govori da pri donošenju svih odluka ili izvršenju postupaka koji utječu na dijete, ili na djecu kao skupinu, najvažnija mora biti dobrobit djeteta. To se odnosi kako na odluke koje donose vladina, upravna ili zakonodavna tijela, tako i na odluke koje donosi porodica. U određenju porodičnog prava „interes djeteta je neodređeni, ali odrediv pravni pojam“, a znači „zahtjev da se prepozna određena djetetova potreba i da se na najbolji mogući način zadovolji“. Ovo načelo bi uvijek trebalo da ima prednost nad ostalim interesima, te predstavlja smjer u kojem svako djelovanje vezano za djecu treba pratiti. U praksi često vidimo da to i nije baš tako jednostavno ostvarivo, kao i da su želje djeteta u suprotnosti s njegovom dobrobiti.*⁶³

Posebno specifičan standard sadržan je u *Općem komentaru o postupanju prema djeci bez pratnje izvan država porijekla* (u daljnjem tekstu: Opći komentar br. 6)⁶⁴, koji je UN Komitet za prava djeteta usvojio je još 2005. Svrha Općeg komentara je objasniti specifičnu ranjivu situaciju djece bez pratnje (*unaccompanied children*) i razdvojene djece (*separated children*) te naglasiti kompleksnost mogućih situacija s kojima se države mogu suočiti prilikom osiguravanja njihovih prava.

Djeca bez pratnje/razdvojena djeca dolaze iz ratom i siromaštvom opustošenih zemalja te su na putu prema željenim zemljama izložena brojnim različitim oblicima zlostavljanja i kršenja njihovih prava, uključujući i trgovinu ljudima u različitim oblicima. Osim trpljenja direktnih oblika psihičkog i fizičkog zlostavljanja, (pre) često se suočavaju i s nemogućnošću pristupa pravima koja su osigurana brojnim dokumentima: pristupu teritoriji pojedinih zemalja, mehanizmu međunarodne zaštite i pristupu zaštiti, zadovoljenju elementarnih egzistencijalnih potreba, smještaju, zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, kao i nemogućnošću pristupa prilagođenog djeci u posebno ranjivim okolnostima života kada je ugrožen njihov psihofizički integritet.

Opći komentar br. 6 ističe specifične potrebe djece, poziva države stranke Konvencije o pravima djeteta da slijede sedam ključnih načela u postupanju prema djeci bez pratnje/razdvojenoj djeci, koja se odnose na: (1) odgovornost države na svim teritorijama u kojima ima jurisdikciju, (2) zabranu diskriminacije, (3) primjenu načela najboljeg interesa djeteta kao smjernice kod dugoročnih i kratkoročnih rješenja, (4) pravo na život, opstanak i razvoj, (5) pravo djeteta na slobodno izražavanje mišljenja, (6) poštivanje načela neprotjerivanja (non refoulment), (7) povjerljivost, odnosno zaštita privatnosti.

⁶³ Socijalna i ljudska prava ranjivih grupa – Vodič za profesionalce, (2017) Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

⁶⁴ General comment no. 6 (2005) - Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin, (2005), Komitet za prava djeteta

Opći komentar br. 6 daje smjernice u dosljednom provođenju postupaka:

1. inicijalne procjene i mjere;
2. imenovanje staratelja, savjetnika i zakonskog zastupnika;
3. zaštita i smještaj djeteta;
4. puni pristup obrazovanju;
5. pravo na odgovarajući životni standard;
6. najviši mogući standard zdravlja, liječenja i rehabilitacije;
7. sprečavanje trgovanja djecom te seksualnih i drugih oblika iskorištavanja i nasilja;
8. povećan rizik od viktimizacije djece bez pratnje i na trgovanje i ponovno trgovanje (re-trafficking)⁶⁵ djecom te seksualno iskorištavanje;
8. sprečavanje vojnog regrutovanja djece i zaštita od ratnih stradanja;
9. sprečavanje lišenja slobode.

Kako bi se obezbijedila adekvatna primjena najboljeg interesa djeteta u cjelini, naglašavamo aktivnosti iz Smjernica za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta⁶⁶ u kojim se naglašava prednost provođenja profesionalnih standarda zaštite djece kojim se umanjuje mogućnost povrede prava djece.

Standardi obavezno sadrže instrukcije za ponašanje prema djeci i instrukcije o tome šta nadležne institucije i organizacije trebaju poduzeti u slučaju povrede prava djeteta. Institucije i organizacije kreiranjem i usvajanjem standarda pokazuju svoje opredjeljenje za osiguranje najboljeg interesa djeteta i pomažu osobama koje rade s djecom i za djecu da, poboljšanjem svoje prakse, preveniraju kršenje prava djece. Budući da je zaštita djece pretežno u nadležnosti lokalnih vlasti, važno je da se standardi primjenjuju i na svim drugim nivoima vlasti na jednak način, što je i suština standarda.

Da bi institucije i organizacije kreirale profesionalne standarde kojim se poboljšava zaštita djece a čijom primjenom će biti u stanju obezbijediti najbolji interes djeteta, prethodno trebaju analizirati svoje nadležnosti, vrste usluga koje pružaju i potencijalne oblike ranjivosti djece.

STANDARD (12) Sve uključene institucije, uključujući i organizacije civilnog društva koje pružaju podršku djeci, trebaju izraditi službeni dokument o sigurnosti djece (Politika zaštite djece), izraditi upute za primjenu Politike zaštite djece koje trebaju sadržavati jasne smjernice i aktivnosti koje se poduzimaju u slučaju sumnje na povredu sigurnosti djeteta.

⁶⁵ Re-trafficking - označava rizik od ili ponovljeno trgovanje djetetom u zemlji porijekla za ono dijete koje je već prepoznato kao žrtva trgovine ljudima u zemlji primateljici, što nas upućuje na poseban oprez u postupcima vraćanja djeteta u zemlju porijekla.

⁶⁶ Smjernice za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta -Vodič za profesionalce (2018), Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

STANDARD (13) Nadležne institucije dužne su obezbijediti provođenje mjera kojima se sprečava ugrožavanje najboljeg interesa djeteta od strane zaposlenika koji su u direktnom ili indirektnom kontaktu s djecom, kao što je npr. propisivanje dodatnih kriterija za zapošljavanje osoba za rad s djecom i za djecu s ciljem preveniranja zapošljavanja/angažovanja osoba koje predstavljaju opasnost za djecu, donošenje jasnih procedura koje se odnose na putovanja i boravak s djecom, prijevoza djece i sl. + revizija/ provjera/kontrola

STANDARD (14) Uključene institucije trebaju izraditi smjernice o ponašanju prema djeci, kao što su kodeksi ponašanja ili pravilnici o postupanju profesionalaca prema djeci. Takvim smjernicama moguće je ograničiti ili eliminisati situacije povrede sigurnosti djece i spriječiti neistinite optužbe protiv profesionalaca i drugih osoba koje dolaze u kontakt s djecom. Ova aktivnost može se provesti u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeg.

STANDARD (15) Uključene institucije i organizacije civilnog društva trebaju osigurati ispunjavanje profesionalnih standarda na svim nivoima na kojima se pružaju usluge djeci, odnosno usvojiti procedure za postupanje u slučaju prijave diskriminacije i plan obuka za profesionalce koji rade s djecom ili za djecu u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice.

STANDARD (16) Uključene institucije i organizacije civilnog društva trebaju razviti materijale i *online* medije putem kojih će upoznati djecu, profesionalce i javnost sa dokumentima čiji postupak donošenja je u toku i obezbijediti provođenje obuka i stručnog usavršavanja profesionalaca zaduženih za sigurnost djece, dostupnost savjetodavne pomoći i podrške za djecu i za profesionalce kako bi oni mogli ispuniti svoju ulogu u zaštiti djece.

STANDARD (17) Uključene institucije i organizacije civilnog društva trebaju kontinuirano raditi na razvoju indikatora za prepoznavanje situacija ranjivosti i rizika za sve specifične grupe djece kao što su: djeca bez roditeljskog staranja, djeca Roma, djeca sa invaliditetom, migrantska djeca - djeca stranci, djeca bez državljanstva, azilanti, raseljena djeca, djeca izbjeglice, djeca smještena u institucije, djeca koja rade na ulici ili drugim mjestima gdje je zabranjen rad djece, što mogu uraditi u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice i Ministarstvom sigurnosti.

“

Uključene institucije i organizacije civilnog društva trebaju osigurati ispunjavanje profesionalnih standarda na svim nivoima na kojima se pružaju usluge djeci

DIO II

6. Operativni MS za pružanje kvalitetne podrške žrtvama trgovine ljudima

6.1. Osnovni operativni standardi

6.2. Posebni minimalni standardi

6.2.1. Identifikacija i identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima

6.2.2. Upućivanje žrtve trgovine ljudima u sistemu pomoći i podrške

6.2.3. Transport žrtve trgovine ljudima

6.2.4. Pomoć i podrška žrtvi trgovine ljudima

6.2.4.1. Smještaj žrtve trgovine ljudima u sklonište

6.2.4.2. Zdravstvena zaštita žrtava trgovine ljudima

6.2.4.3. Obrazovanje žrtava trgovine ljudima

6.2.4.4. Stručno osposobljavanje i usmjeravanje žrtava trgovine ljudima

6.2.4.5. Pravna pomoć i naknada štete žrtvama trgovine ljudima

6.2.5. Repatrijacija žrtava trgovine ljudima

6.2.6. Reintegracija žrtava trgovine ljudima

7. Provedba i evaluacija MS

6. Operativni MS za pružanje kvalitetne podrške žrtvama trgovine ljudima

Pružanje kvalitetne podrške žrtvi trgovine ljudima sastoji se od više operativnih postupaka i radnji uključenih profesionalaca u okviru kojih se mogu naznačiti osnovni i posebni operativni profesionalni standardi zaštite žrtava trgovine ljudima.

MS u zaštiti žrtava trgovine ljudima se međusobno prožimaju ali su radi jednostavnijeg praćenja razloženi na:

- osnovne operativne standarde, one koji se odnose na sve intervencije i
- posebne (specifične) standarde koji su karakteristični samo za pojedine faze intervencije.

6.1. Osnovni operativni standardi

U svim postupcima, i na svaku žrtvu trgovine ljudima, nadležni organi, tijela i ovlaštene organizacije primjenjuju osnovne operativne standarde zaštite žrtve trgovine ljudima koji se odnose na:

STANDARD (18) Nediskriminacija i poštivanje osnovnih ljudskih prava

Prema žrtvi trgovine ljudima postupa se na jednak način bez obzira njenu rasu, boju kože, jezik, vjeru, etničku pripadnosti, invaliditet, starosnu dob, nacionalno ili socijalno porijeklo, veze s nacionalnom manjinom, političko ili drugo uvjerenje, imovno stanje, obrazovanje, društveni položaj i spol, seksualnu orijentaciju, rodni identitet, spolne karakteristike, boravišni status, zdravstveno stanje ili neku drugu pripadnost. Prema žrtvi trgovine ljudima postupa se s poštovanjem, na human i profesionalan način, uz puno poštivanje njenih osnovnih ljudskih prava.

STANDARD (19) Zaštita privatnosti i identiteta žrtve

Privatni život i identitet žrtve trgovine ljudima zaštićen je u svim postupcima. Lični podaci o žrtvi se prikupljaju, obrađuju, pohranjuju i koriste u skladu sa uslovima iz Konvencije o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka (ETS br. 108) i propisima o zaštiti ličnih podataka u BiH.

Lični podaci žrtve trgovine:

- (a) lojalno se i zakonito prikupljaju i obrađuju samo u svrhu zbog koje su i prikupljeni,
- (b) prikupljaju se i obrađuju za tačno utvrđene i legitimne svrhe u okviru zadataka nadležnih institucija i ne koriste se nenamjenski,
- (c) adekvatni su, relevantni i odgovarajućeg obima u odnosu na svrhe za koje su prikupljeni i uneseni,
- (d) brižljivo su složeni i kada je potrebno pravovremeni,
- (d) pohranjeni su u obliku koji omogućuje identifikaciju zainteresovanih osoba u periodu koji ne premašuje onaj neophodan period za svrhe za koje su i pohranjeni.⁶⁷

Dodatna briga za djecu

Privatnost i lične podatke djeteta žrtve trgovine treba štiti u svim fazama njegove zaštite. Nikakvi podaci ili bilo koje drugo obilježje, odnosno karakteristike djeteta, koje bi mogle otkriti ili indirektno omogućiti otkrivanje identiteta djeteta žrtve trgovine ljudima, uključujući fotografiju, podroban opis djeteta ili djetetove porodice, imena ili adrese članova porodice djeteta, zvučne ili videozapise i sl. ne smiju biti javni, bilo to putem medija ili na drugi način, osim u posebnim okolnostima radi pronalaska nekog od članova porodice djeteta žrtve ili da se na drugi način obezbijede dobrobiti i najbolji interes djeteta.

Kada je krivično djelo trgovine ljudima učinjeno na štetu djeteta, podaci o identitetu osumnjičenog, odnosno optuženog objavljeni su javno na način i u onoj mjeri koja neće ugroziti otkrivanje identiteta djeteta žrtve trgovine ljudima.

Izričiti informisani pristanak djeteta žrtve trgovine ljudima i njegovog roditelja/staratelja mora se pribaviti prije korištenja i diseminacije njegovih ličnih podataka između nadležnih institucija.

STANDARD (20) Zaštita najboljeg interesa djeteta

Sve aktivnosti nadležnih institucija i ovlaštenih organizacija poduzimaju se primarno u najboljem interesu djeteta žrtve, uz najveću brigu i zaštitu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete, kao i mišljenje djeteta žrtve - koje se mora ozbiljno razmotriti u skladu sa njegovim godinama i zrelošću, specifičnosti situacije i opcije dostupne u tom kontekstu. Najbolji interes djeteta procjenjuje se na individualnoj osnovi, kroz pristup prilagođen djetetu žrtvi trgovine ljudima, pri kojem se uzima u obzir djetetova dob, spol, zrelost, mišljenje, potrebe, socijalno i zdravstveno stanje.

Odluka koju profesionalac donosi za dijete žrtvu trgovine ljudima mora se zasnivati na

- **principu individualiteta**, odluke se donose u odnosu na svako pojedinačno dijete;
- **principu zadovoljenja trenutnih dječijih potreba** koje je potrebno utvrditi u odnosu na novonastalu situaciju i okolnosti;
- **principu zadovoljenja dugoročnih potreba** s obzirom na djetetov rast i razvoj koji zahtijeva sveobuhvatnu analizu uslova i okolnosti u kojima dijete živi, jezik, kulturu, odgoj i sl. i
- **principu uvažavanja dječije perspektive**, odnosno njegovog mišljenja, bez obzira na uzrast.⁶⁸

Odluke koje se donose za dijete moraju se stalno preispitivati, jer se potrebe djeteta mijenjaju sa njegovim razvojem. Sve akcije koje se tiču djeteta žrtve trgovine ljudima poduzimaju se sa najvećim stepenom hitnosti i efikasnosti.

Dijete žrtva ili svjedok trgovine ljudima tretira se kao dijete bez roditeljskog staranja, ili odgojno zanemareno dijete, ili zapušteno dijete, bez obzira na njegov porodični status.

68 Mreža NVO "Snažniji glas za djecu", Smjernice za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta -Vodič za profesionalce (2018), Ostvarivanje najboljeg interesa djeteta u krivičnim postupcima - Razgovor sa djetetom u krivičnim sudskim postupcima, str.123.

STANDARD (21) Multidisciplinarni pristup

Nadležne institucije i ovlaštene organizacije međusobno sarađuju u svim postupcima zaštite žrtve trgovine ljudima razmjenjujući raspoložive informacije, kako bi kroz upoređivanja i sintezu saznanja sagledali činjenice o predmetu i njihovu međuzavisnost, te zajednički pronašli najbolje rješenje za žrtvu trgovine ljudima.

STANDARD (22) Informisanost i razumljivost

Žrtva trgovine ljudima je bez nepotrebne odgode, od prvog kontakta i tokom svake daljnje potrebne interakcije sa nadležnim institucijama i ovlaštenim organizacijama u svima fazama unutar sistema podrške i zbrinjavanja, informisana o dostupnim uslugama pomoći, kako im pristupiti, pravima i obavezama koje joj u skladu sa zakonom pripadaju, i relevantnim sudskim i upravnim postupcima, uključujući informacije o mogućim pravnim lijekovima i pristupu pravnoj pomoći, koje minimalno uključuju **informacije o:**

- a) periodu oporavka i refleksije;**
- b) vrsti i obimu podrške koju mogu ostvariti i od koga, uključujući osnovne informacije o sigurnom zbrinjavanju i smještaju, zdravstvenoj zaštiti te psihološkoj podršci;**
- c) kako i pod kojim uslovima mogu dobiti pravne savjete, pravnu pomoć i svaku drugu vrstu savjeta;**
- d) kako i pod kojim uslovima imaju pravo na usmeno i pisano prevođenje, kada je to potrebno;**
- e) postupak za podnošenje prijave za krivično djelo i položaj žrtava trgovine ljudima u takvim postupcima;**
- f) kako i pod kojim uslovima mogu dobiti naknadu štete;**
- g) kako i pod kojim uslovima mogu dobiti zaštitu, uključujući zaštitne mjere;**
- h) informisanju o pravnom statusu (za strane žrtve trgovine ljudima);**
- i) pristupu tržištu rada;**
- j) pristupu obrazovanju i profesionalnoj obuci i edukaciji;**
- k) informisanje o načinu pristupa diplomatsko-konzularnim predstavništvima države porijekla ili države uobičajenog boravka kao i mogućnostima i postupku repatrijacije i povratka (za strane žrtve trgovine ljudima), te**
- l) dostupne mehanizme za podnošenje žalbi i nezavisnih prigovora u slučaju kršenja njihovih prava.**

Komunikacija sa žrtvom trgovine ljudima se odvija na jednostavnom, dostupnom i jeziku razumljivom za žrtvu trgovine ljudima, u usmenom ili pisanom obliku, uzimajući u obzir njenu dob, zrelost, intelektualnu i emocionalnu sposobnost, pismenost, kulturu, te svaki intelektualni ili fizički invaliditet.

Žrtve trgovine ljudima mogu koristiti komunikacijske tehnologije kao što su: videokonferencije, telefon ili internet, u svrhu prevođenja, kada nije moguće obezbijediti fizičku prisutnost prevodioca da žrtva može ostvariti svoja prava ili razumjeti postupak.

Dodatna briga za djecu

Djeci žrtvama trgovine pružaju se dostupne informacije o njihovoj situaciji i njihovim pravima, uključujući mehanizme zaštite, dostupnim uslugama i procesima, spajanju porodice i/ili repatrijaciji.

Informacije se pružaju na jeziku i na način koji dijete žrtva trgovine ljudima može razumjeti. Prevodioci osposobljeni za rad sa djecom bit će obezbijedeni kad god se dijete žrtva trgovine ljudima ispituje ili kada se sa njim obavlja razgovor, ili kad god ono zatraži.

U pravilu, i dijete žrtva trgovine ljudima i njegov roditelj/staratelj informacije primaju neposredno. Informisanje roditelja/staratelja ne smije biti alternativa pružanju informacija djetetu žrtvi trgovine ljudima.

6.2. Posebni minimalni standardi

6.2.1. Identifikacija i identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima

Potencijalne žrtve trgovine ljudima identifikuju se kroz prvi kontakt uključenog profesionalca, koji može biti slučajni ili službeni na osnovu prijave, dojave ili upućivanja.

Kod slučajnog kontakta nije utvrđen standard za razgovor sa žrtvom trgovine, odnosno mogu se primijeniti standardi koji su navedeni u ovom poglavlju kada se na osnovu informacija, pokazatelja i činjenica može osnovano sumnjati da se radi o potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima. U tom slučaju potrebno je u razgovoru sa potencijalnom žrtvom trgovine ljudima pristupiti na isti način kako se obavlja identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima.

Svi uključeni profesionalci koji dolaze u kontakt sa ranjivim grupama osoba ili osobama kod kojih situacija ukazuje na neki oblik viktimizacije i sl. dužni su da obrate pažnju na činjenice, informacije i znakove koji ukazuju na potencijalnu žrtvu trgovine ljudima, imajući na umu da iste mogu biti korištene za prijavljivanje i procesuiranje krivičnog djela.

U situaciji kada uključeni profesionalac obavlja identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima, obavezan je primijeniti sve profesionalne standarde koji se odnose na način obavljanja ovog razgovora, službeno zabilježiti sve relevantne činjenice i informacije i prosljediti ih nadležnoj instituciji.

STANDARD (23) U svim slučajevima gdje se sumnja da se radi o žrtvi trgovine ljudima, s takvom osobom će se postupati kao sa žrtvom dok se ne dokaže suprotno.

STANDARD (24) Osoba se smatra žrtvom trgovine ljudima bez obzira na to je li počinitelj identifikovan, uhvaćen, da li je protiv njega pokrenut krivični postupak ili je osuđen, te bez obzira na porodični odnos između njih.

STANDARD (25) Osobu koja se samoidentifikuje kao žrtva trgovine ljudima, nadležne institucije i ovlaštene organizacije tretiraju kao potencijalnu žrtvu trgovine.

STANDARD (26) Identifikaciju žrtve trgovine ljudima obavljaju obučene i kvalifikovane službene osobe u nadležnim institucijama (policija, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, inspekcije rada, granična policija, službe za imigraciju, ambasade ili konzulati) i ovlaštenim organizacijama koje pružaju podršku žrtvama, a na osnovu indikatora za prepoznavanje potencijalne žrtve trgovine ljudima.

STANDARD (27) Identifikacija žrtve trgovine ljudima se može obaviti bilo u državi odredišta, u državi tranzita ili u državi porijekla žrtve trgovine ljudima, kada se vrati.

STANDARD (28) U postupku identifikacije žrtve trgovine ljudima cijene se činjenice, informacije i stanje osobe prema kojima se može zaključiti da li je neka osoba žrtva trgovine ljudima, što uključuje:

- **samoidentifikaciju,**
- **mjesto i uslove u kojima je pronađena potencijalna žrtva trgovine ljudima,**
- **ograničenje lične slobode,**
- **psihofizičko stanje žrtve trgovine ljudima,**
- **dob žrtve trgovine ljudima, posebno ako je ona uzrasta do 18 godina,**
- **način i svrhu ulaska u BiH, za strane žrtve trgovine ljudima,**
- **status, kretanje i boravak žrtve trgovine ljudima u BiH kada je žrtva strani državljanin,**
- **posjedovanje putne isprave i identifikacijskih dokumenata,**
- **posjedovanje finansijskih sredstava, te**
- **druge okolnosti relevantne za pravilnu identifikaciju.**

STANDARD (29) Kada postoje opravdani razlozi za sumnju da je osoba - strani državljanin, žrtva trgovine ljudima, ona neće biti udaljena sa teritorije Bosne i Hercegovine sve dok se ne okonča postupak identifikacije. Nadležne institucije će obezbijediti da ta osoba dobije potrebnu pomoć u fizičkom, psihičkom i socijalnom oporavku i regulisanju privremenog boravka iz humanitarnog razloga.

STANDARD (30) Kada postoje opravdani razlozi za vjerovanje da se radi o žrtvi trgovine ljudima, žrtva ima pravo na period refleksije u trajanju od najmanje 30 dana, kako bi se stabiliziralo njeno stanje, da se oporavi i oslobodi utjecaja eksploatatora i kako bi mogla donijeti informisanu odluku o saradnji sa policijom i pravosudnim tijelima. U periodu refleksije, žrtva trgovine ljudima uživa sva prava u pogledu fizičkog, psihološkog i socijalnog oporavka.

Period refleksije može se okončati ako žrtva trgovine ljudima obnovi kontakt sa optuženim ili iz razloga koji se odnosi na javnu politiku i zaštitu nacionalne sigurnosti.

STANDARD (31) Identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima obavljaju obučeni i kvalifikovani službenici u relevantnim nadležnim institucijama (policija, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, inspekcija rada, granična policija, službe za imigraciju, ambasada ili konzulat) i ovlaštenim nevladinim organizacijama koje pružaju podršku žrtvama trgovine ljudima. Službena osoba koja vodi identifikacijski razgovor, kada je god to moguće, treba da bude istog spola kao potencijalna žrtva trgovine ljudima.

STANDARD (32) Identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima obavlja se u sigurnom okruženju, na jeziku koji ona razumije, u usmenom ili pisanom obliku. Tokom identifikacijskog razgovora uzimaju se u obzir njene lične karakteristike, uključujući dob, zrelost, intelektualnu, emocionalnu i fizičku sposobnost, pismenost, te druge lične karakteristike koje mogu utjecati na njenu sposobnost razumijevanja ili da se nju razumije.

STANDARD (33) Žrtvi trgovine ljudima sa oštećenim sluhom ili govornim aparatom obezbjeđuje se tumač znakovnog jezika. Žrtvi, stranom državljaninu ili pripadniku nacionalne manjine, koji ne razumije ili ne govori jezik nadležnog organa, obezbjeđuje se prevodilac, a po potrebi i kulturološki medijator.

Ako to nije u suprotnosti sa interesima žrtve trgovine ljudima ljudima ili ako time ne bi bio ugrožen tok postupka njene identifikacije, žrtvi trgovine ljudima dopušta se da je pri prvom kontaktu sa nadležnom institucijom prati osoba koju sama odabere ako zbog utjecaja krivičnog djela ona treba pomoć da se razumije ili da se nju razumije.

STANDARD (34) Prije obavljanja identifikacijskog razgovora obavezna je procjena fizičkog i psihičkog stanja žrtve trgovine ljudima, od strane nadležne zdravstvene ustanove. Identifikacijski razgovor neće započeti ukoliko je žrtva trgovine ljudima jako uznemirena ili tjeskobna, vidljivo deprimirana ili plače, vidljivo neprijateljski nastrojena ili agresivna, odbija razgovor, u potrebi je za medicinskom pomoći, pod djelovanjem narkotika ili drugih opojnih sredstava.

STANDARD (35) Identifikacijski razgovor sa punoljetnom žrtvom trgovine ljudima provodi se uz prethodno pribavljenu jasnu i nedvosmisleno izraženu saglasnost i dobrovoljnost žrtve.

STANDARD (36) Prije početka identifikacijskog razgovora zbrinute su osnovne potrebe žrtve trgovine ljudima poput: hrane, vode, pristupa toaletu i osnovnoj ličnoj higijeni, čistoj odjeći i sl.

STANDARD (37) Žrtva trgovine ljudima, odmah nakon prvog kontakta sa nadležnim organom, ima mogućnost da se javi rodbini, da ih obavijesti da je sigurna i da je sa osobama koje će joj pomoći. Ako će takav kontakt ugroziti njenu sigurnost ili sigurnost drugih, takav kontakt treba odgoditi dok to ne bude sigurno za nju i/ili druge.

STANDARD (38) Na početku identifikacijskog intervjua, žrtva trgovine ljudima obaviještena je o svrsi i sadržaju razgovora i povjerljivosti informacija dobivenih u identifikacijskom intervjuu, izuzev informacija koje su značajne za razotkrivanje krivičnog djela trgovine ljudima. Žrtva trgovine ljudima je upoznata koje su to važne informacije koje profesionalac koji obavlja identifikacijski razgovor ne može zadržati za sebe.

STANDARD (39) Žrtva trgovine ljudima upoznata je o svom pravu da odbije odgovarati na pitanja i/ili da prekine identifikacijski razgovor u bilo kojem momentu.

STANDARD (40) Identifikacijski razgovor sa žrtvom trgovine ljudima zasniva se na poštivanju ljudskih prava i uz nužno poštivanje sljedećih etičkih principa:

- uvažavanje ličnosti, poštivanje mišljenja ispitanika;
- pažljiv izbor jezika u formulisanju pitanja, pitanja treba da budu postavljena taktično i na empatičan način, uz izbjegavanje kategoričkog mišljenja;
- ukoliko nije apsolutno neophodno, od potencijalne žrtve trgovine ljudima ne tražiti da govori o svom traumatičnom iskustvu, osim tokom savjetovanja sa psihologom;
- procjena rizika za žrtvu trgovine ljudima i obezbjeđivanje mjera sigurnosti kada je to potrebno;
- nadležnost, odgovornost, stručnost i osposobljenost osobe koja vodi razgovor;
- druga etička načela (npr. povjerljivost, pristup bez osuđivanja).

STANDARD (41) Preduslov za početak identifikacijskog razgovora sa žrtvom trgovine ljudima jeste njeno informisanje o osnovnim pravima: oporavak i pravo na period razmišljanja (refleksije), usluge koje su joj na raspolaganju (smještaj, savjetovanje, pravna pomoć i dr.), sistem zaštite uključujući i program zaštite svjedoka, naredni mogući koraci upućivanja žrtve te trenutna zaštita njene sigurnosti.

STANDARD (42) Tokom identifikacijskog razgovora žrtvi trgovine ljudima se ne postavljaju pitanja o seksualnom životu koji je imala prije nego je postala žrtva trgovine ljudima.

STANDARD (43) Pisani dokumenti nastali u vezi sa identifikacijskim razgovorom sa žrtvom trgovine ljudima čuvaju se na sigurnom i povjerljivom mjestu i dio su spisa predmeta. Nadležna institucija koja obavlja identifikacijski razgovor dužna je tu dokumentaciju ustupiti istražnim organima na njihov zahtjev.

Dodatna briga za djecu

STANDARD (44) Identifikacija djeteta žrtve trgovine ljudima i pružanje pomoći ne zavisi od spremnosti ili sposobnosti djeteta žrtve da policiji i pravosudnim organima dostavi informacije ili da svjedoči protiv njegovog eksploatatora.

STANDARD (45) Identifikacija djeteta žrtve trgovine ljudima koji nije državljanin Bosne i Hercegovine ne umanjuje ili ograničava njegovo pravo da traži azil i dobije status međunarodne zaštite.

STANDARD (46) Kada starosna dob žrtve trgovine ljudima nije izvjesna i ne može se odrediti, a postoje razlozi koji navode da je žrtva trgovine djeteta, sa takvom osobom postupa se sa pretpostavkom da je žrtva - djeteta i dodjeljuju joj se posebne mjere zaštite sve dok se konačno ne utvrdi njena starosna dob.

STANDARD (47) Provjera starosti djeteta žrtve trgovine ljudima obavlja se na nepristrasan način koji je prilagođen djeci. Određivanje dobi djeteta žrtve trgovine ljudima zasniva se na registraciji rođenja ili drugih dostupnih identifikacijskih ličnih dokumenata. U slučaju nedostatka ličnih dokumenata, primjenjuju se neškodljive tehnike za određivanje dobi djeteta, zasnovane na holističkom pristupu. Tokom procjene starosti djeteta žrtve trgovine ljudima, njegov vanjski izgled ne smije biti presudan. Kod provjere starosti djeteta žrtve trgovine ljudima uzima se u obzir:

- ✓ fizički izgled djeteta,
- ✓ psihološka zrelost djeteta (treba biti oprezan s obzirom na mogućnosti bržeg sazrijevanja djeteta zbog traumatičnih ili teških životnih okolnosti i specifične kulturološke pozadine),
- ✓ vlastita izjava djeteta žrtve trgovine ljudima,
- ✓ dostupna dokumentacija i
- ✓ provjera sa ambasadom zemlje porijekla djeteta žrtve i drugim nadležnim tijelima izuzev ukoliko je djeteta iskazalo namjeru za podnošenje zahtjeva za azil, ukoliko ima status tražitelja azila, izbjeglice ili stranca pod supsidijarnom i privremenom zaštitom.

STANDARD (48) Nijedno djelovanje za provjeru starosti djeteta žrtve trgovine ljudima ne smije dovesti dijete ili njegovu porodicu u opasnost ili uzrokovati povredu prava na povjerljivost. Procjenu medicinske starosti djeteta žrtve trgovine ljudima treba provoditi samo u izuzetnim slučajevima. Dijete žrtva može biti izloženo rendgenskom zračenju samo za kliničke potrebe.

STANDARD (49) Pristanak djeteta žrtve trgovine ljudima na namjeravanu eksploataciju je nevažan za njegovu identifikaciju, pomoć, podršku i zaštitu. U identifikacijskom razgovoru ne postavljaju se pitanja o pristanku djeteta na eksploataciju.

STANDARD (50) Identifikacija djeteta žrtve trgovine ljudima obavlja se u prisustvu njegovog roditelja ili zakonskog staratelja, odnosno u prisustvu predstavnika organa starateljstva ukoliko je dijete žrtva bez pratnje ili je roditelj ili zakonski staratelj zbog sukoba interesa između njega i djeteta žrtve spriječen da postupa, obezbijedi i/ili zastupa najbolji interes djeteta.

STANDARD (51) Kada je žrtva trgovine ljudima dijete bez pratnje ili kada roditelj/staratelj ne postupa u najboljem interesu djeteta, ili mu je oduzeto pravo staranja nad djetetom, djetetu se odmah imenuje privremeni staratelj koji će djelovati u njegovom najboljem interesu. Kad god je to moguće, privremeni staratelj je istog spola kao i dijete žrtva i ista osoba kao privremeni staratelj prati dijete tokom cijelog postupka zaštite i dugoročnog zbrinjavanja.

STANDARD (52) Nadležna institucija poduzima sve potrebne mjere za utvrđivanje identiteta i državljanstva djeteta žrtve bez pratnje i pronalazak njegove porodice kada je to u njegovom najboljem interesu.

STANDARD (53) Djetetu žrtvi trgovine ljudima koje ne govori lokalni jezik ili ima samo njegovo osnovno znanje, obezbijedena je odgovarajuća komunikacija, certificirani prevodilac koji ima potrebne vještine, lične kapacitete i sposobnosti za komunikaciju sa djecom. Prevodilac treba biti nezavisan, poznat vlastima i osoba u koju dijete ima povjerenje. Prevodilac nije neko ko tvrdi da je djetetov prijatelj ili porodica.

STANDARD (54) Profesionalci koji obavljaju identifikacijski razgovor sa djetetom žrtvom trgovine ljudima odjeveni su u civilnu odjeću i osposobljeni su za razgovore sa djecom žrtvama.

STANDARD (55) Djetetu žrtvi trgovine ljudima sa intelektualnim poteškoćama tokom identifikacijskog razgovora obezbijedena je psihološka priprema i podrška od strane profesionalaca koji ima specijalizirana znanja za komunikaciju sa takvom djecom.

STANDARD (56) Identifikacijski razgovor sa djetetom žrtvom trgovine obavlja se na mjestu gdje se dijete osjeća sigurno, u prilagođenim prostorijama u organu starateljstva, organu za provođenje zakona, u skloništu za žrtve i prostorijama ovlaštenih NVO-a ili u kući djeteta žrtve ukoliko je to u njegovom najboljem interesu. Mjesto gdje se obavlja identifikacijski razgovor sa djetetom žrtvom ni na koji način ne smije biti povezano sa krivičnim djelom ili sa traumom koju je dijete doživjelo (npr. mjestu gdje je dijete iskorišteno i/ili u prisutnosti ili fizičkoj blizini osobe koja je osumnjičena za krivično djelo trgovine ljudima).

STANDARD (57) Dužina trajanja identifikacijskog razgovora sa djetetom žrtvom trgovine ljudima je vremenski ograničena i srazmjerna je njegovom uzrastu i razvojnim kapacitetima. Dijete žrtva trgovine ljudima može kad god želi prekinuti identifikacijski razgovor, o čemu treba biti upoznato prije početka identifikacijskog razgovora.

STANDARD (58) Identifikacijski razgovor sa djetetom žrtvom trgovine ograničit će se na prikupljanje biografskih i socijalnih podataka o djetetu (kao što su ime, starost, državljanstvo, imena i kontakti roditelja, država ili mjesto porijekla, prijašnja i trenutna adresa). Ostale informacije u vezi s iskustvom djeteta ili bilo kakvo znanje koje ono ima u vezi s krivičnim djelom koje je načinjeno na njegovu štetu ne traže se u ovoj fazi zaštite žrtve trgovine ljudima.

6.2.2 Upućivanje žrtve trgovine ljudima u sistemu pomoći i podrške

STANDARD (59) Kod prvog kontakta sa nadležnom institucijom, žrtva trgovine ljudima upućena je na osobe, službe ili organizacije koje mogu da joj pruže potrebne informacije o pravima i relevantnim postupcima. Žrtva trgovine ljudima informisana je i upućena na sistem pomoći i podrške od strane profesionalaca sa ovlaštenjima za zastupanje nadležnih institucija, uzimajući u obzir njene potrebe i njen najbolji interes. Pravo žrtve trgovine ljudima na odgovarajuću podršku i zaštitu zasniva se na pojedinačnoj procjeni rizika i potreba. Pojedinačna procjena je pravovremena i za cilj ima utvrđivanje specifičnih potreba žrtve u smislu njenog oporavka i rehabilitacije, pri čemu se naročito uzimaju u obzir: lične karakteristike žrtve, vrsta ili priroda krivičnog djela, okolnosti u kojima se krivično djelo desilo i posljedice koje je takvo djelo ostavilo na žrtvu trgovine ljudima. Ako su se elementi koji čine temelj pojedinačne procjene znatno promijenili, obezbijeđeno je njeno ažuriranje tokom cijelog procesa pomoći i podrške.

STANDARD (60) U postupku upućivanja na sistem pomoći i podrške poštuje se mišljenje žrtve trgovine ljudima.

STANDARD (61) Tokom faze upućivanja žrtve trgovine ljudima u sistem pomoći i podrške, ovlašteni profesionalci informacije i podatke o konkretnom slučaju dijele samo sa profesionalcima koji su direktno angažovani na njenoj zaštiti. Prilikom razmjene informacija i podataka o žrtvi trgovine ljudima poštuje se princip povjerljivosti.

STANDARD (62) Za vrijeme upućivanja u sistem pomoći i podrške, žrtve trgovine ljudima su pisano i usmeno informisane o njihovim pravima i dostupnim uslugama.

STANDARD (63) Službi za pomoć i podršku, na koju se upućuje žrtva trgovine ljudima, dostupne su sve relevantne informacije koje se odnose na konkretan slučaj.

STANDARD (64) Žrtvi trgovine ljudima dostavljena je kontakt-lista pružatelja usluga za pomoć, podršku i zbrinjavanje žrtava trgovine ljudima. Ovu listu redovno ažuriraju nadležne institucije.

Dodatna briga za djecu

STANDARD (65) Kada je dijete žrtva trgovine ljudima, upućivanje na nadležne službe u nadležnosti je organa starateljstva.

STANDARD (66) Djetetu žrtvi trgovine ljudima mora se pružiti dovoljno informacija o njegovim pravima i dostupnim uslugama, na jeziku koji je djetetu razumljiv, uzimajući u obzir starost djeteta i njegov psihofizički razvoj. Mišljenja djeteta žrtve mora se uzeti u obzir prilikom njegovog upućivanja na službe u čijoj nadležnosti je pomoć i podrška malodobnim žrtvama trgovine ljudima, izuzev kada organ starateljstva procijeni da to nije u njegovom najboljem interesu, što mora biti detaljno obrazloženo.

STANDARD (67) Dijete žrtvu trgovine ljudima, kroz sistem podrške, može pratiti punoljetna osoba od povjerenja, po njenom izboru, osim ako u odnosu na tu osobu organ starateljstva ne donese obrazloženu odluku.

6.2.3. Transport žrtve trgovine ljudima

STANDARD (68) Žrtva trgovine ljudima ima obezbijeden i siguran prijevoz od mjesta identifikacije do skloništa, i od skloništa do njenog mjesta prebivališta, odnosno u državu porijekla ili državu uobičajenog boravka, kao i za vrijeme boravka u skloništu.

STANDARD (69) Žrtva trgovine ljudima ne prevozi se istim vozilom sa osumnjičenim, optuženim ili njihovim zastupnicima. Ovo važi u svim fazama zaštite žrtve trgovine ljudima, od identifikacije do društvene reintegracije, odnosno repatrijacije.

Dodatna briga za djecu

STANDARD (70) Prijevoz djeteta žrtve trgovine ljudima ne obavlja se službenim vozilom sa obilježjima policije ili druge sigurnosne agencije, odnosno na način koji bi ga mogao dodatno stigmatizirati.

STANDARD (71) Transport djeteta žrtve trgovine ljudima od mjesta identifikacije do skloništa, i od skloništa do mjesta prebivališta, odnosno u državu porijekla ili državu njegovog uobičajenog boravka obavlja se u pratnji staratelja djeteta.

Dok boravi u skloništu, a kada postoje opravdani razlozi za to (liječenje, obrazovanje, za potrebe krivičnog postupka i sl.), prijevoz djeteta žrtve trgovine ljudima može se obaviti u pratnji stručnog osoblja skloništa, uz pisanu saglasnost njegovog staratelja.

6.2.4. Pomoć i podrška žrtvi trgovine ljudima

STANDARD (72) Žrtva trgovine ljudima ima pravo na pomoć i podršku od momenta kada nadležne institucije i ovlaštene organizacije imaju opravdane razloge da vjeruju da je osoba mogla biti izložena trgovini ljudima.

Pristup službama za podršku žrtvama trgovine ljudima nije uslovljen time je li žrtva nadležnoj instituciji podnijela formalnu prijavu za krivično djelo.

STANDARD (73) Žrtva trgovine ljudima prije, za vrijeme i tokom određenog perioda nakon krivičnog postupka, u skladu sa svojim potrebama, ima besplatan pristup specijalističkim službama za podršku i pomoć koje djeluju u njenom interesu i koje poštuju načelo povjerljivosti. Nadležne institucije i ovlaštene organizacije međusobno sarađuju kako bi pomogle žrtvi da pristupi potrebnim uslugama podrške.

STANDARD (74) Pomoć i podrška žrtvi trgovine ljudima pruža se samo uz informisani pristanak žrtve, vodeći računa o njenom spolu, uzrastu, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti i posebnim potrebama kao što je invaliditet, zdravstveno i pishičko stanje i slično.

STANDARD (75) Članovi porodice žrtve trgovine ljudima imaju pristup službama za podršku žrtvama, u skladu sa svojim potrebama i stepenom štete koju su pretrpjeli kao posljedicu krivičnog djela trgovine ljudima.

STANDARD (76) Pomoć i podrška žrtvama trgovine ljudima nije uslovljena njihovom spremnošću da saraduju u krivičnoj istrazi, procesuiranju ili suđenju. U slučajevima kada žrtva nema zakonito prebivalište u BiH, pomoć i podrška se pružaju bezuslovno, minimalno tokom perioda refleksije.

STANDARD (77) Podrška i pomoć žrtvama trgovine ljudima uključuje minimalno:

- a) savjetovanje i informisanje o pravima žrtve i postojećim službama za podršku, uključujući informisanje o pristupu postupcima za naknadu štete prouzrokovane krivičnim djelom, za strane žrtve dodatno i informisanje o pravnom statusu, postupku repatrijacije i povratka, te načinu pristupa diplomatsko-konzularnim predstavništvima;
- b) životni standard, adekvatan i siguran smještaj (sklonište ili bilo koji drugi prikladni privremeni smještaj za žrtve koje trebaju sigurno mjesto zbog neposrednog rizika sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde) i materijalnu pomoć;
- c) neophodni medicinski tretman, uključujući psihološku pomoć;
- d) pristup obrazovanju - za punoljetne domaće žrtve trgovine ljudima i maloljetne strane državljanke kojima je odobren privremeni boravak iz humanitarnih razloga kao žrtvama trgovine ljudima;
- e) pristup profesionalnoj obuci i edukaciji;
- f) pristup tržištu rada pod uslovima koji se primjenjuju prema domaćim i stranim žrtvama;
- g) pravnu pomoć u vezi s pristupom i ostvarivanjem prava žrtve u skladu sa relevantnim propisima koji se primjenjuju prema domaćim i stranim žrtvama trgovine, koja će omogućiti da se njihova prava i interesi iznesu i razmotre u odgovarajućim fazama krivičnog postupka koji se vodi protiv okrivljenog;
- h) pravo na usluge prevođenja i tumačenje;
- i) žrtva strani državljanin dobiva informaciju o periodu oporavka i mogućnostima dobivanja međunarodne zaštite.

Dodatna briga za djecu

STANDARD (78) Djeca žrtve trgovine ljudima imaju pravo na poseban tretman i zaštitu i uživaju ista prava na pomoć i zaštitu bez obzira na njihovo državljanstvo i u obimu koja mu pripadaju kao djetetu u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta i domaćim propisima. O dostupnosti takvih tretmana i usluga djeca žrtve trgovine ljudima i njihovi roditelji/staratelji su informisani odmah i adekvatno.

STANDARD (79) Dijete žrtva trgovine ljudima izražava svoje mišljenje o prihvatanju programa pomoći i zaštite, a konačnu odluku donosi zakonski staratelj djeteta uz saglasnost nadležnog organa starateljstva. Prilikom donošenja odluke uvažava se mišljenje djeteta, izuzev kada ono nije u njegovom najboljem interesu, što mora biti obrazloženo.

STANDARD (80) Usluge podrške i pomoći djetetu žrtvi trgovine ljudima prilagođene su njegovim potrebama, interesima, razvojnim mogućnostima, a pružaju je profesionalci osposobljeni za rad sa djecom žrtvama.

6.2.4.1. Smještaj žrtve trgovine ljudima u sklonište

STANDARD (81) Radi pružanja pomoći i zaštite i sprečavanja daljnjeg iskorištavanja ili zlostavljanja, žrtvi trgovine ljudima obezbijeden je smještaj u skloništu ovlaštene nevladine organizacije koja ima zaključen protokol o saradnji sa nadležnim ministarstvom sigurnosti i ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice.

STANDARD (82) Smještaj za žrtve trgovine ljudima je siguran i odgovara starosnoj dobi žrtve.

STANDARD (83) Za vrijeme dok boravi u skloništu žrtvi trgovine ljudima obezbijedeno je zadovoljavanje njenih osnovnih potreba i osnovnih životnih standarda, što minimalno uključuje:

- održavajuće i sigurno okruženje,
- odjeću,
- ishranu,
- prostor za spavanje, odmaranje, objedovanje,
- mjesto za čuvanje odjeće i ličnih stvari,
- održavanje lične higijene,
- medicinsku njegu,
- psihosocijalno savjetovanje,
- pravno savjetovanje o pravima i obavezama na jeziku koji razumije,
- informisanje o pravnom statusu, mogućnostima i postupku repatrijacije i povratka za strane žrtve,
- prostor za rekreaciju, uključujući namjenski prostor za djecu,
- pristup i podršku u obrazovanju, za domaće žrtve trgovine ljudima,

- pristup profesionalnoj obuci i sticanju životnih vještina,
- pristup tržištu rada.

STANDARD (84) Prvi razgovor sa žrtvom trgovine ljudima u skloništu obavlja se na siguran i povjerljiv način koji poštuje njenu anonimnost. Po dolasku žrtve u sklonište, odgovornoj osobi u skloništu nadležne institucije dostavljaju podatke koji minimalno uključuju:

- identitet žrtve (ako su podaci dostupni): datum i mjesto rođenja, spol, državljanstvo, maternji jezik i govorni jezici, kao i posebne lične potrebe žrtve,
- procjenu rizika sigurnosti,
- okolnosti pod kojima je identifikovana žrtva trgovine ljudima,
- ime osobe koja je obavila/obavlja intervju sa žrtvom,
- ime voditelja slučaja /naimenovanog staratelja žrtve trgovine ljudima, što je osoba odgovorna za slučaj.

STANDARD (85) Po dolasku u sklonište, žrtva trgovine ljudima je informisana o svojim pravima u vezi sa zaštitom i uslugama koje su joj na raspolaganju, kao i o pravilima koja mora poštovati, što uključuje i kućni red skloništa. Informacije o pravima, obavezama i pravilima ponašanja žrtve za vrijeme boravka i korištenja usluga skloništa ponuđene su žrtvi u pisanom obliku, na jeziku koji razumije. Svoju saglasnost za poštivanje ovih pravila žrtva trgovine ljudima daje u pisanom obliku.

STANDARD (86) Pravila ponašanja korisnika za vrijeme boravka u skloništu (kućni red) objavljena su na vidnom mjestu. Kada žrtva trgovine ljudima ne poštuje pravila ponašanja u skloništu, takva situacija ne smije uključivati smanjenje obima ostvarivanja osnovnih životnih potreba žrtve.

STANDARD (87) Dodatne informacije koje osoblje skloništa dobije od žrtve trgovine ljudima, a u vezi sa slučajem trgovine ljudima, razmjenjuju se sa nadležnim institucijama, uz saglasnost žrtve. Dodatne informacije koje osoblje skloništa dobije od vanjskih pružatelja usluga/partnera, a odnose se na žrtvu trgovine ljudima, dijele se sa žrtvom i evidentiraju se u spis predmeta.

STANDARD (88) U skloništu je obezbijedeno sigurno okruženje za žrtvu trgovine ljudima tokom 24 sata dnevno. Zaštita objekta skloništa osigurana je shodno važećim pravnim propisima.

STANDARD (89) U slučaju sigurnosne prijetnje i povećanog nivoa rizika za žrtvu trgovine ljudima, žrtva se upućuje u drugo sklonište s odgovarajućim mjerama zaštite, koje su adekvatne za sigurnost visoko ili srednje rizične žrtve.

STANDARD (90) U skloništima postoje detaljni i jasni planovi evakuacije u slučaju opasnosti, u slučaju požara ili narušavanja sigurnosti žrtve trgovine ljudima i osoblja skloništa, o kojima je žrtva upoznata odmah po dolasku u sklonište.

STANDARD (91) Sredstva za komunikaciju koja posjeduje žrtva trgovine ljudima, koja predstavljaju prijetnju i mogu ugroziti njenu sigurnost ili sigurnost ostalih korisnika ili osoblja skloništa, poput mobilnih telefona, tableta i slično, po dolasku u sklonište se dokumentuju i sigurno pohranjuju. Po napuštanju skloništa, izuzete lične stvari se vraćaju žrtvi trgovine ljudima, uz popratnu pisanu dokumentaciju.

STANDARD (92) Kako bi se obezbijedila sigurnost žrtve trgovine ljudima, ostalih korisnika skloništa i osoblja, neovlaštene posjete skloništu su zabranjene.

STANDARD (93) Nadležne institucije obezbjeđuju da lokacija skloništa gdje je smještena žrtva trgovine ljudima ne bude otkrivena. Ako lokacija skloništa postane kompromitovana po pitanju sigurnosti žrtve, žrtva se zbrinjava na drugo sigurno mjesto, dok se ne ukloni bilo koja predviđena prijetnja za njenu sigurnost, sigurnost drugih korisnika te osoblja skloništa.

STANDARD (94) Žrtva trgovine ljudima koja boravi u skloništu ima pristup prikladnoj hrani i u dovoljnim količinama, propisane nutritivne vrijednosti, te pitkoj vodi, poštujući međunarodne i domaće standarde sigurnosti hrane.⁶⁹ Žrtva trgovine ljudima ima najmanje tri uravnotežena obroka dnevno, od čega je najmanje jedan obrok kuhan i poslužuje se topao. Količina i kvalitet obroka, te način posluživanja mora biti primjeren potrebama i zdravstvenom stanju žrtve. Za trudnice žrtve trgovine ljudima, dojilje i za žrtve koje imaju posebne prehrabne potrebe iz medicinskih, kulturoloških ili vjerskih razloga obezbijedena je hrana koja je primjerena njihovim potrebama.

STANDARD (95) Za vrijeme boravka u skloništu, žrtvi je obezbijedena čista, prikladna, sezonska odjeća i obuća, u skladu sa njenim potrebama, poštujući kulturološke i vjerske običaje žrtve i izbjegavajući „uniformni izgled“.

STANDARD (96) Strana žrtva trgovine ljudima koja podnese zahtjev za azil u Bosni i Hercegovini, u skladu s odlukom organizacijske jedinice Ministarstva sigurnosti koja provodi postupak azila, može ostati u skloništu dok se ne donese pravosnažna odluka o podnesenom zahtjevu za azil, u skladu sa Zakonom o azilu⁷⁰.

STANDARD (97) Da bi se rehabilitovala i osnažila žrtva trgovine ljudima, dužina njenog boravka u skloništu treba biti fleksibilna, na osnovu potreba i okolnosti žrtve.

STANDARD (98) Žrtva trgovine ljudima, domaća i strana, kojoj je odobren privremeni boravak, može, uz potpisanu izjavu u prisustvu pravnog savjetnika i osoblja skloništa, na vlastitu odgovornost napustiti sklonište uz poštivanje kućnog reda skloništa i uz predočenje prijave adrese prebivališta. Žrtva trgovine može sa sobom ponijeti kopije svih dokumenata sa ličnim podacima, koje uključuju između ostalog zdravstveni karton, informacije o stečenom obrazovanju i rehabilitaciji.

STANDARD (99) Žrtva trgovine ljudima ima pravo na kontakt sa porodicom, rođacima i prijateljima koji igraju važnu ulogu u njenom životu, ukoliko to nije u suprotnosti sa njenim interesom i važećim propisima. Komunikacija žrtve visokog rizika sa članovima porodice obavlja se putem telefona ili e-maila i nadgleda se od strane osoblje skloništa, a susreti sa članovima porodice odvijaju se u prisustvu voditelja slučaja i sigurnosne službe.

STANDARD (100) Žrtva trgovine ljudima ima pravo na usmene ili pisane pritužbe na usluge ili u vezi sa upravljanjem slučajem, na jeziku koji ona razumije.

69 Analiza opasnosti i kritičnih kontrolnih tačaka (HACCP) za pristup sigurnosti hrane koju je razvila Organizacija za prehranu i poljoprivredu UN-a (FAO)

70 „Službeni glasnik BiH“, broj: 11/16, 16/16

Dodatna briga za djecu

STANDARD (101) Dijete žrtva trgovine ljudima smješteno je u sigurnom smještaju, prilagođenom djetetu, odmah nakon njegove preliminarne identifikacije.

STANDARD (102) Dijete žrtva trgovine ljudima smješteno je u sklonište ili u posebno odjeljenje u skloništu koje je isključivo namijenjeno za smještaj djece. Dijete žrtva ne može biti smješteno u sobi za spavanje sa punoljetnim osobama koje nisu porodično vezane za njih i ukoliko to nije u suprotnosti sa njegovim najboljim interesom. Braća i sestre, žrtve i/ili svjedoci trgovine ljudima nisu razdvojeni prilikom njihovog smještaja.

STANDARD (103) Smještaj djeteta žrtve trgovine ljudima u ustanove socijalne zaštite je krajnje rješenje za njegovo zbrinjavanje, nakon što su iscrpljene sve druge mogućnosti za njegov smještaj u sklonište ili u određene oblike vaninstitucionalnog smještaja za djecu.

STANDARD (104) Za smještaj djeteta žrtve trgovine ljudima u sklonište potrebna je saglasnost roditelja/staratelja. Ukoliko je interes roditelja/staratelja u suprotnosti sa najboljim interesom djeteta, potrebna je saglasnost imenovanog privremenog staratelja.

STANDARD (105) Usluge i podrška u skloništu moraju biti primjereni kulturološkom identitetu i porijeklu, spolu i starosnoj dobi djeteta žrtve trgovine ljudima. Djeci žrtvama sa određenim invaliditetom pruža se pomoć koja odgovara njihovim potrebama, mogućnostima i sposobnostima.

STANDARD (106) Osoblje skloništa, prema važećim pravnim propisima, podvrgnuto je redovnim sigurnosnim provjerama kako bi se osiguralo da su podobni za rad s djecom.

6.2.4.2. Zdravstvena zaštita žrtava trgovine ljudima

STANDARD (107) Žrtvi trgovine ljudima, državljaninu BiH, bez obzira na status osiguranog lica, obezbijeđena je pravovremena, kvalitetna i efikasna zdravstvena zaštita, u istom obimu i na jednak način koji je utvrđen za sva osigurana lica, u skladu sa njegovim zdravstvenim stanjem, medicinskom doktrinom i važećim pravnim okvirom u Bosni i Hercegovini. Zdravstvena zaštita posebno uključuje zbrinjavanje i liječenje posljedica nasilja na fizičko, mentalno i reproduktivno zdravlje žrtve, koje su nastale kao posljedica krivičnog djela trgovine ljudima. Zdravstvena zaštita, lijek i medicinsko pomagalo dostupni su žrtvi trgovine ljudima u razumnom roku koji neće ugroziti ili pogoršati njeno zdravstveno stanje, a ukoliko su rokovi propisani, u okviru datog roka.

Stranac žrtva trgovine ljudima tokom boravka u skloništu ima pravo na hitnu medicinsku pomoć, na način utvrđen protokolom između Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine i ovlaštene NVO u kojoj je smještena žrtva. U periodu odobrenog privremenog boravka u Bosni i Hercegovini, stranac žrtva trgovine ljudima koja boravi izvan skloništa, zdravstvenu zaštitu ostvaruje u skloništu NVO ili u nadležnoj zdravstvenoj ustanovi s kojom Ministarstvo sigurnosti BiH ima potpisan protokol o saradnji.

STANDARD (108) Zdravstvena zaštita **žrtvi trgovine ljudima** se pruža uz izričiti pristanak žrtve, usmenim ili pismenim putem, izuzev u slučaju kada se njome spašava ili održava život žrtve ili bi se nepoduzimanjem iste nepopravljivo ugrozilo ili ozbiljno oslabilo ili oštetilo njeno zdravlje ili život i zdravlje drugih ljudi. Medicinska mjera protivna izričito iskazanoj volji žrtve trgovine ljudima, odnosno roditelja, staratelja ili zakonskog zastupnika poslovno nesposobne žrtve, može se poduzeti samo u izuzetnim slučajevima koji su utvrđeni zakonom i koji su u skladu sa ljekarskom etikom.

STANDARD (109) Žrtva trgovine ljudima je pravovremeno i tačno informisana o svom zdravlju, svojim pravima i obavezama i načinu kako ih koristi, na jeziku koji joj je razumljiv i koji je prilagođen njenom obrazovnom nivou, fizičkom i psihičkom stanju, ako je strana žrtva trgovine ljudima, u pravilu, na njenom maternjem jeziku ili uz prisustvo ovlaštenog prevodioca, odnosno tumača znakovnog jezika, ako je u pitanju osoba sa oštećenim sluhom i govorom.

STANDARD (110) Potrebnim zdravstvenim uslugama za žrtvu trgovine ljudima koja nije smještena u sklonište koordinira mjesno nadležni organ starateljstva, odnosno osoblje skloništa za žrtvu smještenu u skloništu. Nadležna zdravstvena ustanova, po osnovu individualne potrebe žrtve trgovine ljudima, priprema odgovarajući program zdravstvene rehabilitacije žrtve, koji provodi sa organom starateljstva, uz njen dobrovoljni pristanak. **Programom je utvrđeno vrijeme trajanja programa rehabilitacije i način njegove realizacije. Organ starateljstva i zdravstvena ustanova zajednički su odredili stručnu i odgovornu osobu za praćenje i realizaciju ovog programa.**

STANDARD (111) Medicinske posjete i terapije za žrtvu trgovine ljudima smještenu u sklonište uredno se evidentiraju u njen zdravstveni karton. **Žrtvi se lijekovi daju pod nadzorom osoblja skloništa i prema pisanim uputama koje je ljekar odredio.**

STANDARD (112) Medicinska dokumentacija i izvještaj o zdravstvenom stanju žrtve trgovine ljudima sastavni su dio ličnog dosjea žrtve koja je zbrinuta u skloništu. Podaci o zdravstvenom stanju žrtve trgovine ljudima spadaju u lične podatke, povjerljivi su i predstavljaju službenu tajnu.

Dodatna brigada za djecu

STANDARD (113) Dijete žrtva trgovine ljudima uživa najviši nivo dostižne zdravstvene zaštite bez obzira na to da li se radi o domaćoj ili stranoj žrtvi.

Zdravstvena zaštita zadovoljava kratkoročne i dugoročne posebne zdravstvene potrebe djeteta žrtve trgovine ljudima, uključujući socijalni i fizički oporavak, psihološku ili psihijatrijsku pomoć u slučaju posttraumatskog stresnog poremećaja.

Prilikom medicinskog pregleda i izvođenja medicinskih postupaka obezbijedena je zvučna i vizuelna privatnost pacijenta djeteta žrtve trgovine ljudima, osim u hitnim slučajevima.

STANDARD (114) Dijete žrtva trgovine ljudima uključeno je u donošenje odluke o pristanku na predloženu medicinsku mjeru, u skladu sa njegovom zrelošću i sposobnošću za rasuđivanje. Medicinska mjera nad njim se poduzima uz obavještenje i pristanak njegovog roditelja, zakonskog zastupnika ili staratelja djeteta. Žrtva trgovine ljudima sa navršениh 15 godina starosti, koja je sposobna za rasuđivanje, može sama dati pristanak na predloženu medicinsku mjeru, izuzev ako se radi o posebnim medicinskim mjerama za koje je prema pozitivnim pravnim propisima neophodna i saglasnost roditelja/staratelja (invazivne dijagnostičke i terapijske procedure, operativni zahvati i prekid trudnoće). Ako su interesi djeteta pacijenta, žrtve trgovine ljudima, i njegovog roditelja/staratelja u vezi sa poduzimanjem određene medicinske mjere suprotstavljeni, nadležni zdravstveni radnik odmah o tome obavještava nadležni organ starateljstva.

STANDARD (115) Medicinski pregled djeteta žrtve do 15. godine života, odnosno djeteta koje je potpuno ili djelomično lišeno poslovne sposobnosti, obavlja se u prisustvu roditelja/staratelja, ako ih dijete nema ili su interesi roditelja/staratelja u suprotnosti sa interesima djeteta žrtve (npr. ginekološki pregled djeteta i prisustvo roditelja suprotnog spola i sl.), o čemu odlučuje organ starateljstva.

STANDARD (116) U cilju sprečavanja, dijagnosticiranja ili liječenja seksualno prenosivih bolesti, djetetu žrtvi seksualnog izrabljivanja obezbijeden je bezuslovan pristup uslugama zaštite reproduktivnog zdravlja.

STANDARD (117) Dijete žrtva trgovine ljudima prilikom pružanja zdravstvene zaštite ima mogućnost izbora spola zdravstvenog osoblja koje će mu pružiti zdravstvenu uslugu.

6.2.4.3. Obrazovanje žrtava trgovine ljudima

STANDARD (118) Žrtva trgovine ljudima ima pravo na obrazovanje u skladu sa njenim interesima, potencijalima i relevantnim pravnim propisima koji uređuju oblast obrazovanja djece i odraslih.

STANDARD (119) Voditelj slučaja, uz konsultacije sa žrtvom trgovine ljudima, priprema individualni obrazovni plan koji sadrži detaljnu obrazovnu pozadinu, potrebe i preporuke za njeno obrazovanje dok boravi u skloništu. Voditelji slučaja saraduju sa obrazovnim sistemom i osobljem skloništa kako bi osigurali efikasno postavljanje, praćenje i evaluaciju individualnog obrazovnog plana za žrtvu trgovine ljudima. U tom kontekstu, razmatra se očekivano vrijeme njenog boravka u skloništu ili ustanovi socijalne zaštite i svi aspekti njene sigurnosti.

STANDARD (120) Žrtvi trgovine ljudima, čija je lična sigurnost u visokom riziku, treba obezbijediti pohađanje nastavnih časova unutar skloništa kako bi nesmetano nastavila svoje obrazovanje. Kad se nivo rizika smanji, žrtva trgovine ljudima treba imati priliku da pohađa formalne i neformalne nastavne časove izvan skloništa.

STANDARD (121) Kada je god to moguće, žrtva trgovine ljudima nastavlja svoje obrazovanje u obrazovnoj ustanovi u koju je išla prije nego je postala žrtva trgovine ljudima, pod uslovom da ne postoji rizik za njenu sigurnost.

STANDARD (122) Žrtva trgovine ljudima koja je prije nego što je postala žrtva redovno pohađala obrazovanje, a koja se nalazi u visokom sigurnosnom riziku, ima mogućnost pohađanja instruktivne nastave u skloništu, te vanrednog polaganja nastavnih razreda u najbližoj odgovarajućoj obrazovnoj ustanovi, bez naknade.

STANDARD (123) Žrtvi trgovine ljudima koja je prijevremeno napustila formalno obrazovanje, tamo gdje je to moguće, treba pružiti priliku za pohađanje odgovarajućeg neformalnog obrazovanja, u skladu sa njenim potencijalima i interesom.

STANDARD (124) Žrtvi trgovine ljudima koja je nepismena dostupni su programi opismenjavanja, bez naknade.

STANDARD (125) Kada formalno obrazovanje nije moguće, žrtva trgovine ljudima ima mogućnost da se uključi u program cjeloživotnog učenja, u skloništu ili kroz program partnerskih pružatelja obrazovnih usluga kada je smještena van skloništa.

STANDARD (126) Udžbenici, školski materijal i školska uniforma za žrtvu trgovine ljudima obezbijedeđeni su od strane skloništa ili mjesno nadležnog organa starateljstva ako je žrtva zbrinuta izvan skloništa.

STANDARD (127) Obrazovni plan i napredak žrtve trgovine ljudima evidentira se u spis predmeta.

Dodatna briga za djecu

STANDARD (128) Besplatno i bezuslovno obrazovanje obezbijedeno je pod istim uslovima za svu djecu, domaće i strane žrtve trgovine ljudima, u skladu sa važećim pravnim propisima. Obrazovanje se djeci žrtvama trgovine ljudima pruža u razumnom roku kako bi se olakšao njihov oporavak, poboljšao njihov osjećaj vrijednosti i pomoglo djetetu da preuzme kontrolu nad svojim životom i budućnošću.

STANDARD (129) Dijete žrtva trgovine ljudima, roditelj/staratelj, institucije za zaštitu djece i osoblje skloništa zajedno odlučuju da li je dijete žrtva spremno pristupiti određenim obrazovnim aktivnostima ili formalnom obrazovnom sistemu. To će zavisi od psihološkog stanja djeteta žrtve, njegovog poznavanja lokalnog jezika, njegovog prethodnog obrazovanja i očekivane dužine boravka u skloništu.

STANDARD (130) Obrazovni napredak djeteta žrtve trgovine ljudima se prati u kontinuitetu, kako bi se pravovremeno prepoznale poteškoće sa kojima se dijete žrtva može susresti u školi i poduzele preventivne mjere da se to spriječi.

STANDARD (131) U slučajevima vjerovatnoće da će dijete žrtva trgovine ljudima biti vraćeno u državu porijekla ili uobičajenog boravka u vrlo kratkom roku (npr. 1 ili 2 mjeseca), treba uložiti napore na pripremi njegove obrazovne integracije u državu povratka. Takvi napori uključuju, naprimjer, upis djeteta žrtve u školu ili njegovo stručno osposobljavanje, pripremni rad s roditeljima/starateljima da olakšaju njegovu integraciju u školi, osiguranje školarine za dijete, prijevoza i sl.

STANDARD (132) Pružatelji usluga treba da promovišu pristup djeteta žrtve trgovine ljudima slobodnim aktivnostima, uključujući igre i rekreacijske aktivnosti primjerene njihovoj dobi, zrelosti i interesima. Ovo je posebno važno za djecu žrtve za koje postoji vjerovatnoća da će uskoro biti vraćena u državu porijekla ili državu uobičajenog boravka. Takve aktivnosti treba ponuditi unutar objekta smještaja ili u zajednici kada je to prikladno, i trebali bi imati za cilj olakšavanje dječije komunikacije i interakcije s vršnjacima i lokalnom zajednicom.

6.2.4.4. Stručno osposobljavanje i usmjeravanje žrtava trgovine ljudima

STANDARD (133) Žrtvi trgovine ljudima treba biti osigurana odgovarajuća obuka/kursevi koji će joj pomoći u njenom profesionalnom razvoju i omogućiti joj da bude zaposlena i integrisana u zajednicu.

STANDARD (134) Kapaciteti, potrebe i interesi žrtve trgovine ljudima trebaju biti procijenjeni u odnosu na njen profesionalni razvoj i ekonomsko osnaživanje. Ovo vrednovanje treba obaviti osoblje skloništa, a izvan skloništa ovu procjenu trebao bi obaviti voditelj slučaja iz nadležnog organa starateljstva.

STANDARD (135) Nadležni organ starateljstva i sklonište dužni su identifikovati postojeće prilike za uključivanje žrtve trgovine ljudima u aktivnosti za njen profesionalni razvoj i omogućiti realizaciju ovih aktivnosti identifikovanjem mogućih resursa/programa za obezbjeđenjem potrebnih materijala za obuke / kurseve.

STANDARD (136) Ekonomska nezavisnost je osnovni uslov za potpunu i održivu reintegraciju žrtve trgovine ljudima. Postojeći javni programi zapošljavanja i samozapošljavanja su naklonjeni i afirmativni za žrtve trgovine ljudima, uz davanje posebnih stimulativnih mjera za poslodavce koji ih zapošljavaju.

STANDARD (137) Nadležne institucije i ovlaštene organizacije podržavaju žrtvu trgovine ljudima u zapošljavanju ili samozapošljavanju u skladu s njenom kvalifikacijom, uključivanjem u profesionalnu podršku ili obuku i obezbjeđivanje odgovarajuće dokumentacije za razvijanje poslovnih (biznis) planova u slučajevima da su identifikovani mogući donatori.

STANDARD (138) Individualni plan za žrtvu trgovine ljudima treba da uključi njeno stručno usavršavanje i ekonomsku nezavisnost, uzimajući u obzir njene sposobnosti, vještine, starost, snage i slabosti. Ovaj plan priprema voditelj slučaja u koordinaciji sa žrtvom trgovine ljudima koja boravi unutar ili izvan skloništa.

STANDARD (139) Uključivanje žrtve trgovine ljudima u stručno usavršavanje/kurseve i planove ekonomske nezavisnosti ne smije započeti bez njenog pristanka, odnosno pristanka roditelja/staratelja ako je žrtva osoba sa umanjenom poslovnom sposobnošću.

STANDARD (140) Strana žrtva trgovine ljudima ima pristup tržištu rada u skladu sa važećim propisima.

6.2.4.5. Pravna pomoć i naknada štete žrtvama trgovine ljudima

STANDARD (141) Žrtva trgovine ljudima ima pravo i mogućnost korištenja besplatne pravne pomoći i savjetovanja tokom razgovora s predstavnicima nadležnih institucija, te tokom daljnjeg procesa ukazivanja pomoći, zbrinjavanja i reintegracije, tokom odvijanja krivičnog, građanskog ili upravnog postupka. Pravna pomoć uključuje i pružanje stručne pomoći koja se odnosi na ostvarivanje socijalne i zdravstvene zaštite, obeštećenja i drugih prava.

STANDARD (142) Pravno savjetovanje i besplatna pravna pomoć žrtvama trgovine ljudima obezbijedena je u skladu sa važećim zakonodavnim okvirom. Prilikom poduzimanja bilo kakvih radnji sa žrtvom, što uključuje i razgovor, sve nadležne institucije i ovlaštene organizacije su obezbijedile prisustvo pravnog savjetnika, poštujući prava žrtve.

Besplatna pravna pomoć žrtvama trgovine ljudima obezbijedena je posredstvom Ministarstva pravde BiH, pravne službe organa starateljstva, centara za pružanje besplatne pravne pomoći, ovlaštenih nevladinih organizacija za pružanje besplatne pravne pomoći ili ostalih dostupnih vidova besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini.

STANDARD (143) Pravni savjeti i pravna pomoć koja se pruža žrtvama trgovine ljudima su besplatni, efikasni, održivi i vjerodostojni.

STANDARD (144) Žrtva trgovine ljudima ima pravo razumjeti i biti razumljiva u krivičnom postupku, primiti informacije na razumljiv način, uzimajući u obzir lične karakteristike žrtve poput invaliditeta i jezika.

STANDARD (145) Žrtva trgovine ljudima je prevodilački ili lingvistički asistirana za podnošenje prijave za krivično djelo trgovine ljudima, ukoliko ne razumije ili ne govori jezik nadležne institucije. Žrtvi koja je podnijela formalnu prijavu za krivično djelo trgovine ljudima obezbijedena je pisana potvrda o podnošenju njene prijave od strane nadležne institucije koja je prijavu zaprimila, navodeći osnovne činjenice predmetnog krivičnog djela. Ukoliko žrtva trgovine ljudima ne razumije ili ne govori jezik nadležne institucije, obezbijedeno je besplatno prevođenje pisane potvrde, ako to ona zatraži, na jeziku koji razumije.

STANDARD (146) Žrtva krivičnog djela trgovine ljudima, počinjenog u državi različitoj od one u kojoj ima boravište, može podnijeti prijavu nadležnim institucijama države boravišta, ako to ne može učiniti u državi u kojoj je počinjeno krivično djelo ili ako to tamo ne želi učiniti. Nadležna institucija kojoj je žrtva podnijela prijavu bez odgode proslijeđuje prijavu nadležnoj instituciji u državi u kojoj je počinjeno krivično djelo, ako nadležnost za pokretanje postupka nije iskoristila nadležna institucija u Bosni i Hercegovini, u kojoj je podnesena prijava.

STANDARD (147) Žrtva trgovine ljudima treba biti obaviještena, bez nepotrebne odgode, o pravu na dobijanje informacija u krivičnom postupku pokrenutom na osnovu prijave za krivično djelo koje je pretrpjela, ima pravo da na zahtjev dobije informacije koje se odnose na odluke o nepokretanju ili obustavljanju istrage protiv počinitelja, sve informacije o podizanju optužnice, vremenu, mjestu i datumu suđenja te o konačnoj presudi.

STANDARD (148) Žrtva trgovine ljudima se bez nepotrebno odgađanja obavještava ako je optuženi/okrivljeni oslobođen ili je pobjegao iz pritvora, odnosno zatvora.

STANDARD (149) Žrtva trgovine ljudima ima pravo na odluku o kompenzaciji za pretrpljene povrede nastale kao posljedica krivičnog djela trgovine ljudima, od izvršitelja krivičnog djela, u razumnom roku. Informacije o mogućnostima traženja odštete, o načinu podnošenja zahtjeva i pratećoj dokumentaciji, dostupne su žrtvi trgovine ljudima od prvog kontakta sa nadležnom institucijom, na jeziku koji razumije. Naknada štete je novčana i pokriva materijalnu (troškovi liječenja, izgubljena zarada, što se tiče izdržanih osoba gubitak izdržavanja i sl.) i nematerijalnu štetu (za pretrpljenu bol i patnju) koju je pretrpjela žrtva trgovine ljudima

STANDARD (150) O imovinskom zahtjevu za naknadu štete prevashodno se odlučuje u krivičnom postupku, u cijelosti i u razumnom roku. S ciljem ostvarivanja odštetnog zahtjeva, žrtva trgovine ima pravo na besplatnu pravnu pomoć od nadležne institucije ili ovlaštene organizacije za pružanje besplatne pravne pomoći, u obimu koji je utvrđen zakonima o pružanju besplatne pravne pomoći i krivičnom procesnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini.

STANDARD (151) Uvijek kada je to moguće restitucija treba da bude pravična prema žrtvama trgovine ljudima, njihovim porodicima, osobama koje izdržava, i izvršena od strane pravosnažno osuđenog počinitelja ovog krivičnog djela.

STANDARD (152) Pravni stručnjaci koji pružaju pravnu pomoć djeci treba da poznaju relevantno domaće zakonodavstvo i procedure, dječija prava, faze u razvoju djeteta i način komuniciranja s djecom.

STANDARD (153) Pouzdane i relevantne informacije u pravnom postupku, djetetu žrtvi trgovine ljudima treba pružati direktno, jednostavnim i prilagođenim jezikom, kako bi ono moglo donijeti odluku. Takav pristup treba primjenjivati uvijek, čak i u situacijama kada dijete nije donosilac odluke.

STANDARD (154) U svim sudskim i vansudskim postupcima, dijete žrtva trgovine ljudima je zaštićeno od štete, uključujući zastrašivanje, represivno ponašanje i sekundarnu viktimizaciju.

STANDARD (155) Djetetu žrtvi trgovine ljudima, stranom državljaninu, odmah je obezbijeđeno prisustvo pravnog savjetnika.

STANDARD (156) Pravni savjetnik djeteta žrtve trgovine, stranog državljanina, treba upoznati dijete žrtvu i objasniti mu odluku ili presudu na jeziku koji je prilagođen djetetovom nivou razumijevanja i dati potrebne informacije o mogućim mjerama koje se mogu poduzeti, poput žalbe ili nezavisnih mehanizama pritužbe.

STANDARD (157) Adekvatno zastupanje i pravo na zastupanje djeteta žrtve trgovine ljudima, nezavisno od roditelja/staratelja, zagarantovano je posebno u postupcima gdje su roditelji/staratelji i članovi porodice optuženi za krivično djelo trgovine ljudima.

STANDARD (158) Sudski i vansudski postupci koji uključuju djecu su hitnog karaktera radi obezbjeđivanja brzog djelovanja i zaštite najboljeg interesa djeteta žrtve, uz poštivanje vladavine prava.

6.2.5. Repatrijacija žrtava trgovine ljudima

STANDARD (159) Domaćoj žrtvi trgovine ljudima ili žrtvi koja je imala stalni boravak u BiH u vrijeme ulaska na teritoriju druge države gdje je identifikovana kao žrtva trgovine ljudima, vodeći računa o pravima, sigurnosti i dostojanstvu žrtve, omogućiti će se i prihvatiti njen povratak u BiH, bez nepotrebnog ili neopravdanog odgađanja. Da bi se olakšao povratak žrtve trgovine ljudima, na zahtjev države gdje je žrtva identifikovana, nadležna institucija izdaje putnu ispravu ili neku drugu potvrdu koja je žrtvi potrebna za putovanje i ponovni ulazak na njenu teritoriju.

STANDARD (160) Povratak žrtve trgovine ljudima stranog državljanina u državu porijekla ili državu uobičajenog boravka ili u državu koja ga prihvata, realizuje se uz dužno poštovanje prava, sigurnosti i dostojanstva žrtve, kao i statusa eventualnog pravnog postupka koji se odnosi na činjenicu da se radi o žrtvi, i po mogućnosti taj povratak bi trebao biti dobrovoljan. Dobrovoljni povratak punoljetne žrtve trgovine ljudima koja se nalazi pod starateljstvom moguć je samo uz pristanak staratelja žrtve.

STANDARD (161) Žrtva trgovine ljudima strani državljanin ne može biti vraćena u državu porijekla u kojoj postoji ozbiljan rizik da će ona biti izložena mučenju ili drugom nečovječnom ili ponižavajućem postupanju, progonu ili teškim oblicima kršenja ljudskih prava. U situacijama kada bi repatrijacija teško ugrozila ili povrijedila osnovna prava žrtve trgovine ljudima i članova njene porodice, trebaju se razmotriti alternative repatrijaciji, kao što su npr. odobrenje stalnog boravka ili preseljenja u drugu sigurnu zemlju.

STANDARD (162) Slobodnu volju o dobrovoljnom povratku žrtva trgovine ljudima izražava u pisanom obliku, potpisivanjem posebnog obrasca o dobrovoljnom povratku na maternjem jeziku.

STANDARD (163) Nadležni organ ili ovlaštena organizacija koja provodi postupak repatrijacije razvija individualni Plan repatrijacije za žrtvu trgovine ljudima koji minimalno sadrži: plan putovanja, asistencije u odlasku, tranzitu, prijemu, pribavljanju putnih isprava, mišljenje ljekara o sposobnosti žrtve trgovine ljudima za povratak, te koordinaciju ostalih pojedinosti. Ove informacije moraju biti sačuvane u dosjeu žrtve.

STANDARD (164) Individualni plan repatrijacije za žrtvu trgovine ljudima urađen je nakon procjene rizika povratka za žrtvu, uz učešće svih institucija i ovlaštenih organizacija koje su nadležne i uključene u postupak repatrijacije. Sa planom repatrijacije žrtve trgovine ljudima upoznati su minimalno: Granična policija BiH, Služba za poslove sa strancima, ovlaštena organizacija u kojoj je žrtva trgovine ljudima smještena i granična policija zemlje u kojoj se vrši njen povratak.

STANDARD (165) Žrtva trgovine ljudima je pravovremeno i na prilagođen način informisana o njenom individualnom planu repatrijacije i provođenju svih planiranih aktivnosti kako bi se održao kod nje osjećaj sigurnosti i povjerenja u proces repatrijacije. Žrtvi trgovine ljudima trebaju biti dostupne sve informacije o državnim organima, ustanovama, službama i ovlaštenim organizacijama za podršku u državi u koju se ona vraća.

STANDARD (166) Repatrijacija žrtve trgovine ljudima mora biti najavljena državama tranzita i državama porijekla od strane nadležnih organa, odnosno organizacija.

Dodatna briga za djecu

STANDARD (167) Dijete žrtva trgovine ljudima koje je državljanin treće zemlje, bez pratnje roditelja/ staratelja, ima pravo na povratak u državu porijekla ili uobičajenog boravka ili u državu koja ga prihvata. Povratak u zemlju ili mjesto porijekla ili državu koja ga prihvata organizuje se samo ako je takav povratak u najboljem interesu djeteta, što uključuje i uvjerenje da će se dijete žrtva trgovine ljudima vratiti u biološku, srodničku ili hraniteljsku porodicu, imenovanom staratelju ili u odgovarajući vaninstitucionalni smještaj ili u ustanovu socijalne zaštite. Argumenti koji se ne temelje na pravima, poput onih koja se odnose na migracionu politiku, ne mogu nadvladati razmatranja najboljeg interesa djeteta.

STANDARD (168) Dijete žrtva trgovine ljudima neće biti vraćeno u državu porijekla ili uobičajenog boravka ili u državu koja ga prihvata ako postoji opravdana sumnja, a nakon procjene rizika i sigurnosti, da postoje razlozi da povratak djeteta žrtve ugrožava njegovu sigurnost ili sigurnost članova njegove porodice.

STANDARD (169) Povratak djeteta žrtve trgovine ljudima je unaprijed koordiniran između države ili mjesta u kojem se dijete žrtva nalazi i države ili mjesta porijekla, a po potrebi su uključene i zemlje tranzita.

STANDARD (170) O povratku u državu ili mjesto porijekla treba razmišljati samo kada se može dogovoriti sigurno spajanje porodice ili kad je, u konsultaciji sa nadležnim institucijama u državi ili mjestu porijekla sa nadležnom vladinom ustanovom ili ovlaštenom nevladinom organizacijom, dogovorena mogućnost i način pružanja trenutne zaštite i pomoći djetetu žrtvi trgovine ljudima po njegovom dolasku.

STANDARD (171) Pri određivanju trajnog rješenja, od djeteta žrtve trgovine ljudima traži se da iznese svoje mišljenje u pogledu svoje budućnosti, uključujući i njegovu volju da se vrati u svoju državu ili mjesto porijekla, odnosno uobičajenog boravka. U svakom slučaju, djetetova razvojna mentalna zrelost mora se odrediti uzimajući u obzir njegove lične, porodične i kulturološke pozadine.

STANDARD (172) Država će uspostaviti postupak koji će osigurati da dijete žrtvu trgovine ljudima u državi porijekla ili uobičajenog boravka prihvati staratelj kojeg imenuje nadležno tijelo u državi porijekla ili uobičajenog boravka, i/ili roditelji djeteta.

STANDARD (173) Povratak djeteta žrtve trgovine ljudima u državu porijekla ili državu uobičajenog boravka ili državu koja ga prihvata odvija se u pratnji imenovanog staratelja djeteta u državi u kojoj je dijete identifikovano kao žrtva trgovine ljudima i predaje se staratelju u državi porijekla. Staratelj, u koordinaciji sa nadležnim institucijama države ili određenoj državi, dijete koje se vraća u njegovu državu ili mjesto porijekla prati do smještaja u nadležnu ustanovu i/ili do roditelja djeteta.

STANDARD (174) Tokom cijelog postupka repatrijacije, djetetu žrtvi trgovine ljudima dostupna je medicinska i psihološka pomoć i zaštita.

6.2.6. Reintegracija žrtava trgovine ljudima

STANDARD (175) Reintegracija u zajednici je krajnji cilj procesa pružanja podrške žrtvi trgovine ljudima i zavisi od njene odluke. Žrtva trgovine ljudima može izabrati da se ponovo integriše u svoju porodicu ili novu porodicu ili u novu zajednicu.

STANDARD (176) Procjene rizika za povratak žrtve trgovine ljudima u svoju porodicu i zajednicu trebaju biti provedene što je prije moguće, kako bi se utvrdila izvodljivost ponovne integracije žrtava trgovine u matičnu zajednicu.

STANDARD (177) Rezultat procjene rizika koristi se za identifikovanje pogodnih i djelotvornih sredstava podrške žrtvama trgovine ljudima i kao doprinos prilikom izrade plana reintegracije.

STANDARD (178) Proces reintegracije započinje nakon završetka postupka procjena stanja žrtve trgovine ljudima kao i mjesta reintegracije. Procjena se provodi da bi se obezbijedila sigurnost žrtve u mjestu njenog prebivališta.

STANDARD (179) Organ starateljstva u saradnji sa nadležnim institucijama i ovlaštenim organizacijama obezbeđuje razvojni Plan reintegracije za žrtvu trgovine ljudima. Ona se potiče na aktivno učešće u razvoju vlastitog plana reintegracije.

STANDARD (180) Sve mjere i aktivnosti uključene u planove za reintegraciju usredotočene su na potrebe žrtve trgovine ljudima, koje se redovno konsultuju i informišu o svim aktivnostima i mjerama.

STANDARD (181) Planovi reintegracije izrađuju se uz učešće svih povezanih službi pružatelja usluga i redovno se reevaluiraju i ažuriraju kako bi se prilagodili svim promjenama.

STANDARD (182) Pružatelji usluga svjesni su da reintegracija može pokrenuti kriznu situaciju i prate reintegraciju kako bi utvrdili postoje li potrebe za dodatnim uslugama i podrškom. Direktno osoblje za podršku i pružatelji usluga vrše vlastite procjene stanja kvaliteta usluge koja se pruža žrtvama trgovine ljudima na osnovu minimalnih standarda za pružanje te usluge.

STANDARD (183) Individualni plan reintegracije žrtve trgovine ljudima sadrži detalje o svrsi, izazovima, procedurama i vremenu pružanja usluge, što uključuje najmanje: plan za zdravstveno osiguranje koji uključuje sve segmente zdravstvene zaštite, školovanje, doškolovanje, prekvalifikaciju i profesionalno osposobljenje, pomoć i posredovanje pri zapošljavanju, zaštitno stanovanje i zbrinjavanje u skladu sa uzrastom žrtve trgovine, kontinuirani nadzor za određeni vremenski period koji uključuje i psihosocijalnu pomoć i podršku, pomoć pri ostvarivanju prava na obeštećenje, te sve druge vrste pomoći i podrške zavisno od konkretnog slučaja.

Dodatna briga za djecu

STANDARD (184) Organ starateljstva obezbjeđuje da svako dijete žrtva trgovine ljudima ima zakonskog staratelja sa kojim obavlja pojedinačne procjene za dijete žrtvu kako bi se obezbijedila odgovarajuća i personalizirana zaštita i izbjeglo ponovno viktimiziranje, stigmatizacija i marginalizacija djeteta žrtve.

STANDARD (185) Pružatelji usluga u zajednici redovno prate i ocjenjuju sigurnost životnog mjesta i dobrobiti za dijete žrtvu trgovine ljudima.

STANDARD (186) Kada je potrebno, porodici djeteta žrtve trgovine ljudima ponudit će se pomoć u obliku savjetovanja, obuke za roditeljstvo i za projekte ekonomskog osnaživanja.

STANDARD (187) Djetetu žrtvi trgovine ljudima obezbijeđen je nastavak obrazovanja. Organ starateljstva u saradnji sa obrazovnom ustanovom koju dijete žrtva pohađa obezbjeđuje održivost djeteta u obrazovnom procesu.

STANDARD (188) Sveobuhvatan pristup i intervencija u procesu reintegracije djeteta žrtve trgovine ljudima podrazumijevaju najmanje: uključivanje djeteta u obrazovni proces, obezbjeđenje okupacijske aktivnosti i sadržaje slobodnog vremena u skladu s djetetovim interesima, učenje i usvajanje socijalnih i komunikacijskih vještina, postepeno uključivanje djeteta u sadržaje koje nudi lokalna zajednica, te u druženje i kontakte s vršnjacima, obezbjeđivanje kontinuirane psihosocijalne podrške djetetu, izgradnja povjerenja u vlastite sposobnosti, samostalnost, sigurnost i samopouzdanje, izgradnja povjerenje prema okolini, obezbjeđivanje kontakta s porodicom ili spajanje s porodicom (za djecu strane državljanke) ako to nije u suprotnosti s njihovom dobrobiti, te brige, razumijevanja i primjerenog nadzora.

7. Provedba i evaluacija MS

S obzirom na kompleksnost minimalnih standarda za pružanje podrške žrtvama trgovine ljudima i veoma veliki broj uključenih institucija u Bosni i Hercegovini, izuzetno je važno obezbijediti praćenje primjene MS kako bi se u narednom periodu evaluirali i dopunjavali MS te na taj način unaprijedila podrška za žrtve trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini.

Najkompleksnija faza je **izrada indikatora za praćenje provedbe MS**. Jedna od faza monitoringa je **uspostava Interresornog tima eksperata za praćenje primjene MS** (u daljnjem tekstu: ITEMS) koji bi činili stručni članovi imenovani ispred ključnih institucija, akademske zajednice, uključujući i predstavnike civilnog društva.

Druga faza monitoringa uključuje kreiranje indikatora od strane ITEMS-a, prikupljanje podataka putem Ministarstva za ljudska prava i **izradu Izvještaja o provođenju MS** svake dvije godine koji uključuje i preporuke za sve nadležne institucije koje u skladu sa svojim nadležnostima pružaju podršku žrtvama trgovine ljudima.

Obuke i edukacije treba da sadrže module za obuku (disciplinarnu i interdisciplinarnu) koji se odnose na uočene probleme u implementaciji MS čije rješavanje zahtijeva jačanje profesionalnih kompetencija za sve uključene profesionalce. Plan obuka sačinjava se za dvogodišnji period i prati ciklus izvještavanja.

Obezbjeđivanje dinamike unapređenja i primjene MS ostvaruje se kroz organizovanje najmanje dva ciklusa edukacija u jednoj godini u saradnji sa organizacijama civilnog društva, agencijom za državnu službu, te centrima za obuku sudija i tužilaca.

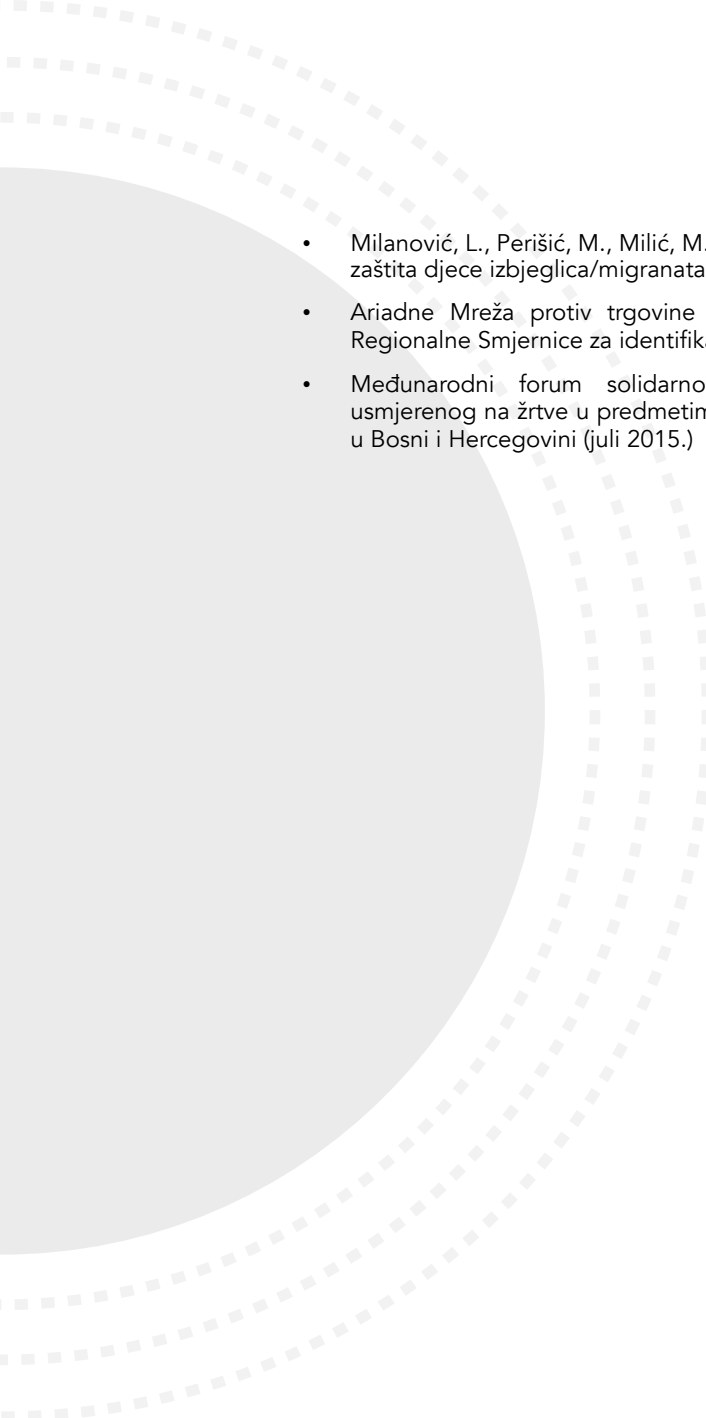
U okviru Odluke o usvajanju Minimalnih standarda za podršku žrtvama trgovine ljudima posebno djece u Bosni i Hercegovini regulisat će se i način uspostave i zaduženja ITEMS-a.

BIBLIOGRAFIJA

- Ured Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal, Smjernice za međunarodnu saradnju - Trgovina ljudima i krijumčarenje migranata (2010)
- Liliana Sorrentino, Kratak vodič i indikatori za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u BiH (2017)
- UNODC, Anti-Human Trafficking Manual for Criminal Justice Practitioners, Module 2: Indicators of trafficking in persons
- FEI, Guidelines for Guidelines for the First Level Identification of Victims of Trafficking in Europe, 2013 (Smjernice za prepoznavanje na prvom nivou žrtava trgovine ljudima u Evropi) (2013),
- Ministry of Labour and Social Protection of the Republic of Moldova, Guidelines for the identification of victims and potential victims of trafficking in human beings, 2012
- Muratbegović, E., Đuderija, S., Jurić, M., Poturković, M., i Bajramović, M., (2017), Socijalna i ljudska prava ranjivih grupa - Vodič za profesionalce
- Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA-Fundamental Right Agency) i Vijeće Evrope, Priručnik o pravima djeteta u evropskom pravu (2015)
- European Commission, DG Home Affairs (2013). Guidelines for the identification of victims of trafficking in human beings. Especially for Consular Services and Border Guards. Luxembourg: Publications Office of the European. doi: 10.2837/33462
- Hrvatski Crveni križ (2017). Pomoć i zaštita žrtava trgovanja ljudima. Vodič za pomagače. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
- Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Trgovanje djecom – Priručnik za stručnjake, dostupno na: https://cnzd.org/uploads/document/attachment/96/Prirucnik3_trgovanje_djecom.pdf
- Agenciji Evropske unije za temeljna prava, Skrbništvo nad djecom kojoj je uskraćena roditeljska skrb - Priručnik za poboljšanje sustava skrbništva radi ispunjavanja posebnih potreba djece žrtava trgovine, Luxembourg: Publications Office of the European. doi: 10.2811/359431
- South Asia Regional Initiative/ Equity Support Program. (SARI/Equity), Regional Action Forum on Strengthening the Care of Survivors/Victims of Trafficking and Other Forms of Violence, Minimum Standards of Care and Support for the Victims of Trafficking and Other Forms of Violence in South Asia
- The Anti-Human Trafficking Stakeholders consultative Group, (2012), Minimum Standard Guidelines on protection of Victims of Trafficking (VoTs)- Zambia
- The Government of Kosovo, Minimum Standards of Care for Victims of Trafficking
- Ministarstvo sigurnosti BiH, Smjernice za postupanje regionalnih monitoring timova za borbu protiv trgovine ljudima
- Grupa autora (2008), Priručnik - Direktna asistencija žrtvama trgovine ljudima u BiH, Međunarodna organizacija za migracije, Misija u BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija BiH
- Smjernice za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta -Vodič za profesionalce (2018), Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
- Analiza opasnosti i kritičnih kontrolnih tačaka (HACCP) za pristup sigurnosti hrane koju je razvila Organizacija za prehranu i poljoprivredu UN-a (FAO)
- Analitičko mišljenje Evropske komisije za članstvo Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji za 2019. godinu

-
- Milanović, L., Perišić, M., Milić, M., (2016), Standardne operativne procedure – zaštita djece izbjeglica/migranata (Srbija)
 - Ariadne Mreža protiv trgovine ljudima u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi, Regionalne Smjernice za identifikaciju žrtava trgovine ljudima
 - Međunarodni forum solidarnosti – EMMAUS, Promovisanje pristupa usmjerenog na žrtve u predmetima trgovine ljudima – Analiza pravnog okvira u Bosni i Hercegovini (juli 2015.)

1. PRAVNI I DRUGI IZVORI

Međunarodni dokumenti:

- Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala ("Službeni glasnik BiH", br. 3/02)
- Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom, koji dopunjava Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (Palermo, 12-15. decembar 2000. godine), „Službeni glasnik BiH“ (Međunarodni ugovori), br. 6/2001
- Odluka o ratifikaciji Konvencije broj 29. o prinudnom radu, Međunarodna organizacija rada („Službeni glasnik BiH“ (Međunarodni ugovori), broj: 6/18
- Međunarodna organizacija rada, Konvencija broj 182 o najgorim oblicima iskorištavanja dječijeg rada, „Službeni glasnik BiH“ (Međunarodni ugovori), broj: 3/01
- UN Konvencija o pravima djeteta, „Službeni glasnik BiH“ (Međunarodni ugovori), broj: 5/02
- Fakultativni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, „Službeni glasnik BiH“ (Međunarodni ugovori), broj: 5/02
- Odbor za prava djeteta UN (2005). Opći komentar br. 6. o postupanju prema djeci bez pratnje izvan država porijekla (GENERAL COMMENT NO. 6 - Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin)
- Deklaracija UN o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe moći (A/RES/40/34)
- Rezolucija Generalne skupštine UN br. 60/147 o osnovnim principima i smjernicama u vezi sa pravom na pravni lijek i obeštećenje za žrtve teških kršenja međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i ozbiljnog kršenja međunarodnog humanitarnog prava od /UN General Assembly, Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Violations of International Human Rights and Humanitarian Law, doc. 60/147, 16. decembar 2005., principi 12(d), 13, 15-24
- Smjernice UNHCR-a za Određivanje najboljeg interesa djeteta (2008), dostupno na: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/openssl.pdf?reldoc=y&docid=5a816e484>
- Smjernice UN o pravosuđu u stvarima koje uključuju djecu žrtve i svjedoke krivičnih djela , 22 July 2005, E/ RES/2005/20.
- UNICEF, Smjernice za zaštitu prava djece žrtava trgovine ljudima u Evropi (2006) https://www.unicef.org/protection/Unicef_Victims_Guidelines_en.pdf
- Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, „Službeni glasnik BiH“ (Međunarodni ugovori) broj: 6/99
- Konvencija VE o akciji protiv trgovine ljudima, „Službeni glasnik BiH“ (Međunarodni ugovori), broj: 14/2007
- Konvencija Vijeća Evrope za zaštitu pojedinaca pri automatskoj obradi ličnih podataka, Evropski ugovori ETS br. 108 Strasbourg, 28. januar 1981.
- Evropska Konvencija o davanju naknade žrtvama nasilnih zločina, Strazburg 24. novembar 1983. godine
- Direktiva 2011/93/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 13.12.2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječije pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, „Službeni list

Evropske unije" I-335/1 od 17.12.2011., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=HR>

- Direktiva 2011/93/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 13. 12. 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječije pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, „Službeni list Evropske unije" I-335/1 od 17.12.2011., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=HR>
- Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. 10. 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, „Službeni list Evropske unije" I. 315/57 od 14.11.2012., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=en>
- Direktiva Vijeća 2004/80/EZ od 29. aprila 2004. o naknadi žrtvama krivičnih dijela. „Službeni list Evropske unije" I.261/15 od 06.08.2004. godine, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0080&from=HR>
- Smjernice EU za promicanje i zaštitu prava djeteta (2007. godine), dostupne na http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/index_en.htm
- Smjernice Odbora ministara Vijeća Evrope o pravosuđu prilagođenom djeci (2010. godine), dostupne na WWW.COE.INT

Domaći propisi

1. Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH", broj: 59/09 i 66/16)
2. Zakon o strancima („Službeni glasnik BiH", broj: 88/15)
3. Zakonom o azilu BiH („Službeni glasnik BiH", broj: 11/16, 16/16)
4. Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH", broj: 66/07)
5. Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima („Službeni glasnik BiH", broj: 79/16)
6. Krivični zakon BiH („Službeni glasnik BiH", broj: 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018)
7. Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH", broj: 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017)
8. Krivični zakonik RS („Službeni glasnik RS", broj: 64/17, 104/18)
9. Krivični zakon BD BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BD BiH", broj: 13/17)
10. Zakon o krivičnom postupku BiH („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018)
11. Zakon o krivičnom postupku FBiH, („Službene novine FBiH", br. 35/2003, 56/2003 - ispr., 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013 i 59/2014)
12. Zakon o krivičnom postupku RS („Službeni glasnik RS", broj: 53/2012, 91/2017, 66/2018)
13. Zakon o krivičnom postupku BD BiH („Službeni glasnik BD BiH", broj: 34/2013 - prečišćen tekst, 27/2014, 3/2019 i 16/2020)

14. Zakon o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (Prečišćeni tekst) ("Službeni list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89) ("Službeni list RBiH", br. 2/92, 13/93 i 13/94) ("Službeni glasnik RS", br. 17/93 i 3/96)
15. Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije ("Službeni glasnik BiH", broj: 103/09 i 58/13, u daljnjem tekstu Zakon o Agenciji)
16. Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 100/13)
17. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službeni glasnik RS”, br. 13/2010, 61/2013 i 68/2020)
18. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službene novine FBiH”, broj: 7/2014)
19. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, br. 44/2011)
20. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka („Službeni glasnik BiH”, broj: 3/03, 21/03, 61/04, 55/05)
21. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka ("Službene novine FBiH", br. 36/2003)
22. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BD BiH ("Službeni glasnik BD BiH", br. 11/2003 i 8/2007)
23. Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku RS ("Službeni glasnik RS", br. 21/2003, 61/2004, 55/2005)
24. Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći, („Službeni glasnik BiH”, broj 53/09 i 58/13)
25. Zakon o radu („Službeni glasnik RS”, broj: 1/2016, 66/2018)
26. Zakon o radu („Službene novine FBiH”, broj: 26/16 i 89/18)
27. Zakon o radu Brčko distrikta BiH, („Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine”, br. 19/2006 - prečišćen tekst, 19/2007, 25/2008, 20/2013, 31/2014 i 1/2015)
28. Zakon o zapošljavanju stranaca („Službene novine Federacije BiH”, broj 8/09)
29. Zakon o zapošljavanju stranaca u RS („Službeni glasnik RS”, br. 128/2014, 113/2017, 50/2018 i 31/2019)
30. Zakonu o zapošljavanju stranaca u Brčko distriktu BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj: 15/09, 19/10 i 20/10)
31. Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH”, broj: 46/10, 75/13)
32. Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službeni glasnik RS”, broj: 106/09, 44/15)
33. Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službene novine FBiH”, broj: 30/97, 7/02, 70/08 i 48/11)
34. Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata („Službene novine FBiH”, broj: 40/10)
35. Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službeni glasnik RS”, broj: 18/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08, 1/09, 39/16 - odluka Ustavnog suda, 110/16, 94719 i 44/20)
36. Zakon o zdravstvenom osiguranju Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko

- distrikta BiH", br. 52/2018 - prečišćen tekst, 34/2019 i 16/2020),
37. Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, broj: 35/05, 41/05)
 38. Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“, broj: 54/02, 41/08, 63/14)
 39. Porodični zakon BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“, broj: 23/07)
 40. Zakon o socijalnoj zaštiti RS („Službeni glasnik RS“, broj: 37712, 90/16)
 41. Zakon o dječijoj zaštiti RS („Službeni glasnik RS“, broj:114/17)
 42. Zakon o socijalnoj zaštiti RS („Službeni glasnik RS“, broj: 37712, 90/16)
 43. Zakon o dječijoj zaštiti Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik BD“, broj: 51/11-prečišćeni tekst i 3/15, 21/18 i 4/19)
 44. Zakon o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik BD“, broj: 01/03,04/04,14/07,02/08 i 21/18)
 45. Zakon o osnovama socijalne zaštite, civilnim žrtvama rata i zaštiti porodica sa djecom FBiH („Službene novine FBiH“, broj36/99,54/04,39/06,14/09,7/14,45 /16,19/17 i 10/18)
 46. Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj: 83/16)
 47. Zakon o kancelariji za pružanje pravne pomoći („Službeni glasnik BD“, broj: 19/07)
 48. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći RS („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 120/08, 89/13 i 63/14)
 49. Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći KS („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj:1/12)
 50. Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći BPK („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj: 2/13)
 51. Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći ZDK („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj:1/14)
 52. Zakon o pružanju pravne pomoći TK („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj:10/08)
 53. Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći USK („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj:22/12)
 54. Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći HNK („Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, broj: 7/13)
 55. Zakon o pružanju pravne pomoći Posavskog kantona („Narodne novine Županije Posavske“, broj: 3/10)
 56. Zakon o županijskom zavodu za pravnu pomoć ZHK („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, br. 5/08 i 4/09)

PRILOG

KRIVIČNA DJELA TRGOVINE LJUDIMA U KRIVIČNIM ZAKONIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

KZ BiH:

Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu

Član 185

(1) Ko kršeći pravila međunarodnog prava stavi drugog u ropски ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji takvog lica ili podstrekava drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili se o njemu stara, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko kršeći pravila međunarodnog prava kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji lica koja nisu navršila 18 godina života radi usvajanja, odstranjivanja dijelova ljudskog tijela, iskorišćavanja radom ili u druge protupravne svrhe, kazniće se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ko kršeći pravila međunarodnog prava prevozi lica koja se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Međunarodna trgovina ljudima

Član 186

(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlašćenja ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice u svrhu iskorišćavanja tog lica u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin, kazniće se kaznom zatvora od najmanje pet godina.

(2) Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi lice koje nije navršilo 18 godina života u svrhu iskorišćavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorišćavanja, prisilnim radom ili uslugama, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili u svrhu kakvog drugog iskorišćavanja, u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin, kazniće se kaznom zatvora od najmanje deset godina.

(3) Ako je krivično djelo iz st. (1) i (2) ovog člana izvršilo službeno lice prilikom vršenja službene dužnosti, počinitelac će se kazniti kaznom zatvora od najmanje deset godina.

(4) Ko krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja međunarodne trgovine ljudima, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina.

(5) Ko koristi usluge žrtve međunarodne trgovine ljudima, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.

(6) Ako su izvršenjem krivičnog djela iz st. (1) i (2) ovog člana prouzrokovani teže narušavanje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt lica iz st. (1) i (2) ovog člana, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(7) Iskorišćavanje u smislu stava (1) ovog člana podrazumijeva: prostituciju drugog lica ili druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili njemu sličan odnos, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorišćavanje.

(8) Predmeti, prevozna sredstva i objekti upotrijebljeni za izvršenje djela biće oduzeti.

(9) Na postojanje krivičnog djela međunarodne trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je lice koje je žrtva međunarodne trgovine ljudima pristalo na iskorišćavanje.

(10) Protiv žrtve međunarodne trgovine ljudima koju je počinitelj krivičnog djela prisilio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela neće se voditi krivični postupak, ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve međunarodne trgovine ljudima.

Organizovana međunarodna trgovina ljudima

Član 186a

(1) Ko organizuje ili rukovodi grupom ili drugim udruženjem koje zajedničkim djelovanjem počinji krivično djelo iz člana 186. ovog zakona (Međunarodna trgovina ljudima), kazniće se kaznom zatvora od najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom.

(2) Ko počinji krivično djelo u okviru grupe ili drugog udruženja iz stava (1) ovog člana ili na drugi način pomaže grupu ili udruženje, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset godina.

(3) Na pripadnika organizovane grupe ili drugog udruženja iz stava (1) ovog člana primjenjuju se odredbe člana 250. st. (4) i (5) ovog zakona (Organizovani kriminal).

Međunarodno navođenje na prostituciju

Član 187

(1) Ko radi zarade ili druge koristi navodi, podstiče ili namamljuje drugog na pružanje seksualnih usluga ili na drugi način omogući njegovu predaju drugom radi pružanja seksualnih usluga ili na bilo koji način učestvuje u organizovanju ili vođenju pružanja seksualnih usluga u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.

(2) Činjenica da se lice koje se navodi, podstiče ili namamljuje već bavilo prostitucijom ne utiče na postojanje krivičnog djela.

KZ BiH KRIJUMČARENJE LICA:

Krijumčarenje lica

Član 189

(1) Ko u namjeri da pribavi za sebe ili drugog neku korist, nedozvoljeno prevede ili omogućiti prevođenje jednog ili više migranata ili drugih lica preko državne granice ili ko u tu svrhu sačini, nabavi ili posjeduje lažne putne ili lične isprave kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko vrbuje, preveze, sakrije, pruži zaštitu ili na drugi način omogućiti boravak krijumčarenih lica u Bosni i Hercegovini kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ako je djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana počinjeno u sastavu organizovane grupe ili grupe za organizovani kriminal, zloupotrebom službenog položaja ili na način kojim se ugrožava život, zdravlje ili bezbjednost krijumčarenih lica ili je prema njima postupano u svrhu iskorišćavanja ili na drugi nečovječan ili ponižavajući način, počinilac će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(4) Kaznom iz stava (3) ovog člana kazniće se i onaj ko djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana počini prema licu koje nije navršilo 18 godina života.

(5) Ako je zbog djela iz stavova (1) i (2) ovog člana nastupila smrt jednog ili više krijumčarenih lica, počinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(6) Predmeti ili prevozna sredstva upotrijebljena za izvršenje djela oduzeće se.

Organizovanje grupe ili udruženja za izvršenje krivičnog djela "krijumčarenje migranata"

Član 189a

(1) Ko organizuje grupu ili drugo udruženje za izvršenje krivičnog djela iz člana 189. ovog zakona (Krijumčarenje ljudi), kazniće se kaznom zatvora od najmanje tri godine.

(2) Ko postane pripadnik grupe ili drugog udruženja iz stava (1) ovog člana ili na drugi način pomaže grupu ili udruženje kazniće se kaznom zatvora najmanje jednu godinu.

(3) Na organizatora ili rukovodioca organizovane grupe ili drugog udruženja u čijem sastavu su djela iz stava (1) ovog člana počinjena i njihove pripadnike primjenjuju se odredbe iz člana 250. (*Organizovani kriminal*) ovog zakona.

KZ FBiH:

Član 210a. Trgovina ljudima

(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio osobu koja ima kontrolu nad drugom osobom vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi osobu u svrhu iskorištavanja te osobe, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje pet godina.

(2) Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi osobu koja nije navršila 18 godina života u svrhu iskorištavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorištavanja, prisilnim radom ili uslugama, prisilnim prosjačenjem, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili kakvim drugim iskorištavanjem, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina.

(3) Iskorištavanje, u smislu ovog člana, podrazumijeva: prostituciju druge osobe ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, prisilno prosjačenje, ropstvo ili njemu sličan odnos, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorištavanje.

(4) Ako je krivično djelo iz st. (1) i (2) ovog člana učinila službena osoba prilikom obavljanja službene dužnosti, učinitelj će biti kažnjen kaznom zatvora od najmanje 10 godina.

(5) Ko krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu druge osobe u svrhu omogućavanja trgovine ljudima, bit će kažnjen kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(6) Ko koristi usluge žrtve trgovine ljudima bit će kažnjen kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (7) Ako je učinjenjem krivičnog djela iz st. (1) i (2) ovog člana prouzrokovano teže narušenje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt osoba iz st. (1) i (2) ovog člana, učinitelj će biti kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(8) Predmeti, prijevozna sredstva i objekti upotrijebljeni za učinjenje djela će se oduzeti.

(9) Na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je osoba koja je žrtva trgovine ljudima pristala na iskorištavanje.

(10) Protiv žrtve trgovine ljudima koja je bila prisiljena od strane učinitelja krivičnog djela učestvovati u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima

Član 210b. Organizirana trgovina ljudima

(1) Ko organizira ili rukovodi grupom ljudi, organiziranom grupom ljudi, ili grupom ljudi za organizirani kriminal koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo iz člana 210a. (Trgovina ljudima) ovog zakona, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina ili dugotrajnim zatvorom.

(2) Ko učini krivično djelo u okviru grupe iz stava (1) ovog člana bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina.

(3) Pripadnik grupe iz stava (1) ovog člana koji tu grupu ili udruženje otkrije može se osloboditi kazne.

KZ RS:

Trgovina ljudima

Član 145

(1) Ko silom, prijetnjom ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlaštenja ili uticaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog lica, davanjem ili primanjem novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakrije, primi ili drži drugo lice, a u cilju iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije, korištenja u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorištavanja, kazniće se kaznom zatvora najmanje tri godine.

(2) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi vršenja djela iz stava 1. ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od dvije do dvanaest godina.

(3) Ako je djelo iz st. 1. i 2. ovog člana izvršeno u sastavu organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(4) Ko koristi ili omogući drugom korištenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(5) Ako djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvrši službeno lice u vršenju službe, kazniće se kaznom zatvora najmanje osam godina.

(6) Ako je usljed djela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina.

(7) Pristanak žrtve na bilo koji oblik iskorištavanja iz stava 1. ovog člana ne utiče na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima.

(8) Predmeti, prevozna sredstva i objekti korišteni za izvršenje djela iz ovog člana oduzeće se.

(9) Protiv žrtve trgovine ljudima koju je učinilac krivičnog djela prinudio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Trgovina djecom

Član 146

(1) Ko vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakriva, drži ili prihvati dijete radi iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, pornografije, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, nezakonitog usvojenja ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorištavanja, kazniće se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(2) Ko djelo iz stava 1. ovog člana izvrši primjenom sile, ozbiljne prijetnje ili drugim oblicima prinude, dovođenjem u zabludu, otmicom, ucjenom, zloupotrebom svog položaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog, davanjem novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, kazniće se kaznom zatvora najmanje osam godina.

(3) Ko koristi ili omogući drugom korištenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije djeteta, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kazniće se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(4) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi vršenja djela iz st. 1. i 2. ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(5) Ako je djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvršeno u sastavu organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina.

(6) Ako djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvrši službeno lice u vršenju službe, kazniće se kaznom zatvora najmanje osam godina.

(7) Ako je usljed djela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina.

(8) Pristanak maloljetnog lica na bilo koji oblik iskorištavanja iz stava 1. ovog člana ne utiče na postojanje ovog krivičnog djela.

(9) Predmeti, prevozna sredstva i objekti korišteni za izvršenje djela iz ovog člana oduzeće se.

(10) Protiv žrtve trgovine djecom koju je učinilac krivičnog djela prinudio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Udruživanje radi vršenja krivičnih djela trgovine ljudima i djecom

Član 147

(1) Ko organizuje grupu ili organizovanu kriminalnu grupu za izvršenje krivičnih djela iz čl. 145. i 146. ovog zakonika, kazniće se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(2) Ko postane pripadnik kriminalne grupe ili organizovane kriminalne grupe iz stava 1. ovog člana ili na drugi način pomaže grupu ili organizovanu kriminalnu grupu, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

KZ BDBiH:

Trgovina ljudima Član 207a

(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice u svrhu iskorištavanja tog lica kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina. Iskorištavanje u smislu ovog člana podrazumijeva: prostituciju drugog lica ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili njemu sličan odnos, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorištavanje.

(2) Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi lice koje nije navršilo 18 godina života u svrhu iskorištavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorištavanja, prisilnim radom ili uslugama, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili kakvim drugim iskorištavanjem, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina.

(3) Ako je krivično djelo iz stavova 1 i 2 ovog člana izvršilo službeno lice prilikom obavljanja službene dužnosti, počinilac će se kazniti kaznom zatvora od najmanje deset godina.

(4) Ko krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(5) Ko koristi usluge žrtve trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(6) Ako je izvršenjem krivičnog djela iz stavova 1 i 2 ovog člana prouzrokovano teže narušenje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt lica iz stavova 1 i 2 ovog člana, počinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(7) Predmeti, prijevozna sredstva i objekti upotrijebljeni za izvršenje djela će se oduzeti.

(8) Na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je lice koje je žrtva trgovine ljudima pristalo na iskorištavanje.

(9) Protiv žrtve trgovine ljudima koja je bila prisiljena, od strane izvršioca krivičnog djela, učestvovati u izvršenju drugog krivičnog djela neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Organizovana trgovina ljudima Član 207b

(1) Ko organizuje ili rukovodi grupom, organizovanom grupom, ili zločinačkom organizacijom koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo iz člana 207a (Trgovina ljudima) ovog zakona kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom.

(2) Ko počini krivično djelo u okviru grupe iz stava 1 ovog člana kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina.

(3) Ko postane pripadnikom grupe iz stava 1 ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora najmanje jednu godinu.

(4) Pripadnik grupe iz stava 1 ovog člana, koji tu grupu ili udruženje otkrije, može se osloboditi kazne.

MINISTARSTVO SIGURNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE
МИНИСТАРСТВО БЕЗБЈЕДНОСТИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
MINISTRY OF SECURITY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

MINISTARSTVO ZA
LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE
BOSNE I HERCEGOVINE

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

MEĐUNARODNI FORUM
SOLIDARNOSTI - EMMAUS
BOSNA I HERCEGOVINA